

2024

Latvijas Stabilitātes programma 2024. – 2028. gadam

Finanšu ministrija

RĪGA

SATURS

1. Ievads.....	4
2. Ekonomiskā situācija.....	6
2.1. Ārējā ekonomiskā vide.....	6
2.2. Pašreizējā ekonomiskā attīstība.....	7
2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs.....	22
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds.....	25
3.1. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķi.....	25
3.1.1. Fiskālās politikas stratēģija.....	25
3.1.2. Fiskālo nosacījumu ievērošana vidēja termiņa fiskālās politikas plānošanā.....	28
3.1.3. 2025., 2026., 2027. un 2028. gada vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi.....	28
3.1.4. Diskrecionārie pasākumi.....	32
3.2. Pašreizējā fiskālā situācija.....	35
3.3. Atbalsta pasākumi krīžu seku mazināšanai.....	39
3.3. Fiskālās attīstības scenārijs.....	41
3.4.1. Fiskālās attīstības scenārijs pie nemainīgas politikas.....	41
3.4.2. No fiskālās stratēģijas izrietošie fiskālie rādītāji un fiskālā telpa.....	45
3.5. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences.....	47
4. Jūtīguma analīze un salīdzinājums.....	50
4.1. Makroekonomiskā scenārija riski.....	50
4.2. Jūtīguma analīze – pesimistiskais scenārijs.....	50
4.3. Jūtīguma analīze – optimistiskais scenārijs.....	52
4.4. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2023. – 2026. gadam.....	54
5. Valsts finanšu kvalitāte.....	56
5.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole.....	56
5.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte.....	59
5.2.1. Stabilitātes programmas bāzes scenārija nodokļu ieņēmumu prognozes.....	59
6. Publisko finanšu ilgtspēja.....	61
6.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs.....	61
6.2. Valsts sniegtie galvojumi.....	64
7. Valsts finanšu institucionālās iezīmes.....	65
7.1. Vidējā termiņa budžeta plānošana.....	65
7.2. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde.....	66
7.2.1. Budžeta procedūras.....	66
7.2.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība.....	68
Pielikumi.....	70

VISBIEŽĀK LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

AiM	Aizsardzības ministrija
Altum	Akciju sabiedrība “Attīstības finanšu institūcija Altum”
ANM	Atvērēšanas un noturības mehānisms
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
ĀFP	Ārvalstu finanšu palīdzība
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
CFLA	Centrālās finanšu un līgumu aģentūra
DRM	Diskrecionārie ieņēmumu pasākumi
ECB	Eiropas Centrālā banka
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēma
EM	Ekonomikas ministrija
EPC AWG	Ekonomiskās politikas komitejas Iedzīvotāju novecošanās darba grupa
ES	Eiropas Savienība
ESI	Ekonomikas sentimenta indekss
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
FDP	Fiskālās disciplīnas padome
FM	Finanšu ministrija
FRD	Fiskālo risku deklarācija
FSP	Fiskāli strukturālais plāns
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LB	Latvijas Banka
LBFV	Likums par budžeta un finanšu vadību
LM	Labklājības ministrija
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
MK	Ministru kabinets
PCI	Patēriņa cenu indekss
PMI	Iepirkumu vadītāju indekss
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
SPCI	Saskaņotais patēriņa cenu indekss
SURE	Atbalsta instruments bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (<i>Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency</i>)
SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
UIN	Uzņēmuma ienākuma nodoklis
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VK	Valsts kase
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras

1. IEVADS

Latvijas Stabilitātes programma 2024. – 2028. gadam ir izstrādāta vadoties pēc Stabilitātes un izaugsmes pakta ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām, un tiek sagatavota saskaņā ar ES Padomes 1997. gada 7. jūlija Regulas (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu prasībām.

Šī Stabilitātes programma ir pēdējā, ko Latvija gatavo un iesniedz Eiropas Komisijai (EK). Prognozēts, ka no 2024. gada maija stāsies spēkā jaunais ES fiskālās politikas regulējums, kas vairs neparedz Stabilitātes programmas un Nacionālās reformu programmas sagatavošanu. Tā vietā reizi četros gados tiks gatavots Fiskāli strukturālais plāns (FSP). Pirmais FSP tiks sagatavots jau šogad un iesniegts EK 15. oktobrī kopā ar Vispārējās valdības budžeta plāna projektu 2025. gadam. Līdz ar to šī Stabilitātes programma tiek sagatavota pārejas periodā, kad spēkā ir esošais fiskālās politikas tiesiskais regulējums, bet jau tuvākajā laikā tas būtiski mainīsies.

Līdz šim Stabilitātes programma tika gatavota kā šā brīža makroekonomisko un fiskālo prognožu “fotouzņēmums” un deficīta mērķi un fiskālā telpa tika noteikta pēc spēkā esošajiem fiskālajiem nosacījumiem. Šoreiz Stabilitātes programma ir sagatavota, pēc iespējas ietverot arī jaunā ES tiesiskā regulējuma fiskālos nosacījumus. Pirmkārt, tas izdarīts, pagarinot Stabilitātes programmas prognozēšanas periodu no trim gadiem uz četriem gadiem, tādā veidā to harmonizējot ar pirmā FSP periodu no 2025. gada līdz 2028. gadam. Otrkārt, tas izdarīts, fiskālos mērķus aprēķinot ne tikai atbilstoši Fiskālās disciplīnas likumam (FDL) nosacījumiem, bet arī saskaņā ar jaunajiem ES fiskālajiem nosacījumiem. Līdz ar to šī Stabilitātes programmas ne tikai atspoguļo makroekonomiskās un fiskālās prognozes pie nemainīgas politikas, bet arī sniedz informāciju par galvenajiem fiskālajiem rādītājiem FSP. Tāpat, Stabilitātes programma kalpos par vērtīgu informatīvu materiālu sarunās ar EK par Latvijas FSP 2025. – 2028. gada periodam.

2024. gads raksturojas ar izaugsmes atjaunošanos, inflācijas strauju samazināšanos, energoresursu cenu stabilizēšanos, noturīgu darba tirgu un kopumā norāda uz valsts ekonomikas noturību pret ārējiem ekonomiskajiem šokiem. Par noturību var runāt arī fiskālajā politikā. Lai arī vispārējās valdības budžeta deficīts ir tuvu 3% no iekšzemes kopprodukta (IKP) robežai, lielāko tā daļu veido ar valsts iekšējo un ārējo drošību saistītie vienreizējie izdevumi. Strukturālais deficīts ir tuvu 0,5% no IKP robežai un tāpēc valsts parāds ir ilgtspējīgs. Diemžēl, investīcijas iekšējās un ārējās drošības jomā ir nepieciešamas – gan lai nodrošinātu valsts iedzīvotāju drošību, gan lai radītu nepieciešamos apstākļus ekonomikas attīstībai.

Saskaņā ar 2024. gada februāra prognozi Latvijas IKP 2024. gadā palielināsies par 1,4%, bet 2025. gadā gaidāma ekonomikas izaugsmes paātrināšanās līdz 2,9%. IKP pieauguma prognoze 2024. gadam ir samazināta par 1,1 procentpunktu, bet 2025. gadam prognoze nav mainīta. Nākamajos trīs gados ekonomikas izaugsme nedaudz palēnināsies, 2026. gadā veidojot 2,5% un līdz 2028. gadam palēninoties līdz 2,3%.

Līdz ar straujo energoresursu un citu izejvielu cenu kritumu pasaules tirgos, kas atstāj stabilizējošu ietekmi arī uz pārējo preču cenām, kā arī Eiropas Centrālās bankas (ECB) realizēto stingro inflācijas ierobežošanas politiku, Latvijas inflācijas prognoze 2024. gadam ir samazināta līdz 1,6%. Iepriekšējās, 2023. gada jūnijā sagatavotajās, prognozēs FM 2024. gadam bija prognozējusi cenu pieaugumu 2,2% apmērā. Vidējā termiņā, laikā līdz 2028. gadam, prognozējama inflācijas stabilizēšanās ap 2,5%, kas atbilst konverģējošas valsts cenu pieauguma līmenim.

Pēc strauja deficīta samazināšanās posma, kad laikā no 2021. līdz 2023. gadam vispārējās valdības budžeta deficīts samazinājās no 7,2% no IKP līdz 2,3% no IKP, 2024. gada deficīts būtiski pieaug un sasniedz 2,9% no IKP apmēru, pietuvojoties tuvu Māstrihtas 3% no

IKP robežai. Scenārijā pie nemainīgas politikas vispārējās valdības budžeta deficīts 2025. gadā tiek prognozēts 2,7% no IKP, 2026. gadā 2,2% no IKP, 2027. gadā 2,0% no IKP un 2028. gadā 1,7% no IKP. Vājākas izaugsmes un inflācijas diktētā ieņēmumu dinamika, algu pieaugums publiskajā sektorā, veselības izdevumu pieaugums un nepieciešamība strauji un būtiski palielināt izdevumus iekšējai un ārējai drošībai ir atstājusi savu ietekmi uz deficītu. Jāatzīmē, ka 2024. gada deficīta līmenis nav pārsteigums, jo deficīts 2,8% no IKP apmērā jau tika plānots, izstrādājot 2024. gada budžetu.

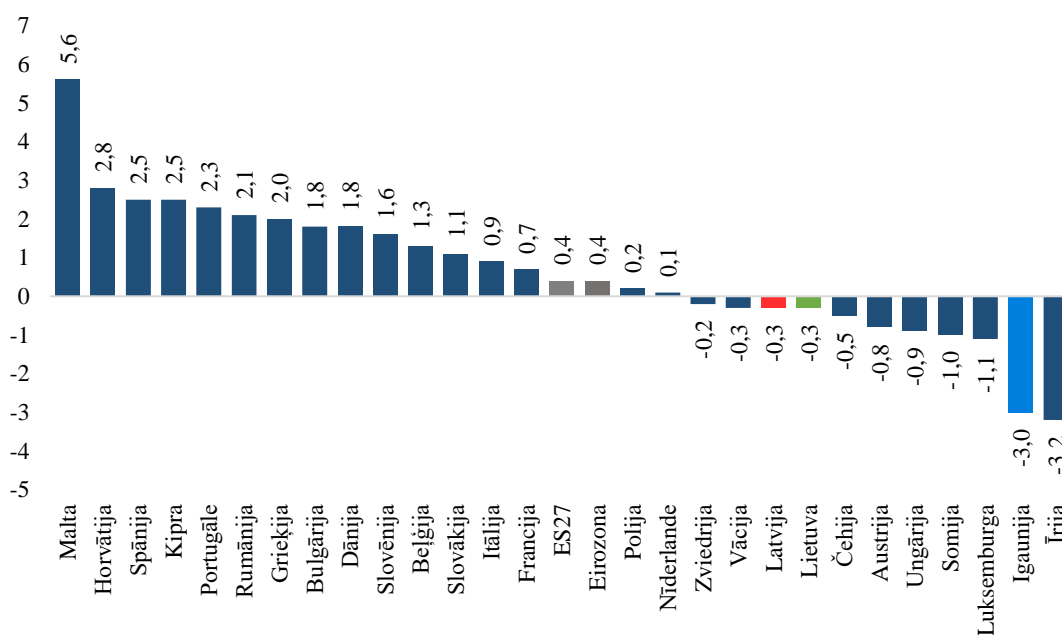
Tā kā ES vispārējā izņēmuma klauzula sākot ar 2024. gadu ir atcelta un no 2024. gada ir spēkā jaunie fiskālie nosacījumi, augstais deficīta līmenis 2024. gadā un relatīvi lēnais tā samazinājums nemainīgas politikas apstākļos norāda, ka situācija valsts publiskajās finansēs tuvākajos gados būs saspringta.

2. EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2.1. Ārējā ekonomiskā vide

Pasaules ekonomikas izaugsme pēc spēcīgās atgūšanās no Covid-19 pandēmijas, 2022. gadā palēninājās līdz 3,5%, bet pērn noslīdēja līdz 3,1%, pēc Starptautiskā Valūtas fonda (SVF) pēdējām aplēsēm šā gada janvārī. Ekonomisko situāciju pasaulē kopš 2022. gada februāra nosaka Krievijas iesāktais karš Ukrainā un tā veicinātā energokrīze, ievērojami paaugstinot energoresursu cenas un ceļot kopējo inflācijas līmeni un kopā ar procentu likmju celšanu arī būtiski palēninot ekonomikas attīstību. Lai arī inflācijas līmenis 2023. gadā sāka strauji mazināties, centrālo banku procentu likmju pazeminājumi vēl nav sekojuši un ekonomikas izaugsme arī 2024. gadā saglabāsies vēsturiski zemā līmenī. Pēc SVF prognozēm, pasaules ekonomika šogad varētu augt par 3,1%, 2025. gadā izaugsmei tikai nedaudz paātrinoties līdz 3,2%, kas joprojām ir zem ilgtermiņa vidējā.

Līdzīga situācija ir arī ES un *euro* zonā, kur ekonomikas izaugsmes tempi ir vājinājušies vēl straujāk. 27 ES valstīs IKP pēc 3,4% kāpuma 2022. gadā, pērn palielinājies tikai par 0,4%, daļai ES valstu ekonomiku piedzīvojot kritumu, tajā skaitā arī Latvijā un pārējās Baltijas valstīs, kā arī tādās Latvijai nozīmīgās ārējās tirdzniecības partnervalstīs kā Zviedrija, Vācija un Somija (skat. 2.1. attēlu).

2.1. att. IKP izmaiņas ES valstīs 2023. gadā, % pret iepriekšējo gadu

Arī 2024. gadā ES valstu ekonomikas pieaugums būs vājš, pēc EK jaunākajām prognozēm, tas gan palielināsies līdz 0,9%, tomēr joprojām nesasnies ilgtermiņa vidējo. Šis pieaugums arī ir par 0,4 procentpunktiem zemāks, nekā EK paredzēja savās iepriekšējās prognozēs pagājušā gada novembrī. Sagaidāmā ES ekonomikas izaugsme tāpat arī ir būtiski zemāka nekā ASV, kur, pēc SVF jaunākajām prognozēm, IKP pieaugums šogad varētu sasniegt 2,1%. Savukārt 2025. gadā, līdz ar prognozēto procentu likmju pazemināšanu, mazinoties inflācijai, ES ekonomikas izaugsme kļūs straujāka, sasniedzot 1,7%, un tikpat straujš kāpums prognozēts arī ASV ekonomikā.

Latvijas desmit galveno ārējās tirdzniecības partnervalstu - Lietuvas, Igaunijas, Vācijas, Krievijas, Zviedrijas, Apvienotās Karalistes, Dānijas, Polijas, Somijas un Nīderlandes – kopējās vidējās svērtās izaugsmes prognozes 2024. gadam ir nedaudz augstākas nekā ES kopumā,

veidojot 1,2%, taču, salīdzinot ar pagājušā gada rudenī prognozēto, tās ir pazeminājušās par 0,3 procentpunktiem.

Par spēcīgas ekonomiskās izaugsmes atjaunošanos Eiropā pagaidām nesignalizē arī apsteidzošie uzņēmēju un patērētāju konfidences rādītāji. EK veidotais ekonomikas sentimenta indekss (ESI), kas kara un energokrīzes ietekmē 2022. gadā piedzīvoja krasu kritumu, kopš 2023. gada vidus ir sācis stabilizēties, pēdējos mēnešos nedaudz paaugstinoties. Taču uzlabojumu dinamika pagaidām ir ļoti neizteikta un uzņēmēju un patērētāju noskaņojums joprojām ir negatīvāks par ilgtermiņa vidējo.

Arī *euro* zonas iepirkumu vadītāju indekss (PMI), kas apsteidzoši parāda ekonomikas izlaides apjomus, ir stabilizējies, taču joprojām atrodas zem 50 atzīmes, kas norāda uz ekonomikas kritumu. Tomēr šis kritums ir mazākais kopš 2023. gada jūnija un 2024. gada martā indekss ir pieaudzis līdz 49,9 punktiem, salīdzinot ar 49,2 punktiem februārī. Līdz ar to nākamajos mēnešos jau varētu būt gaidāma izaugsmes atjaunošanās, noslēdzot desmit mēnešu lejupslīdes periodu.

Ekonomiskās izaugsmes paātrināšanās un konfidences uzlabošanās lielā mērā ir saistīta ar energoresursu cenu kritumu un inflācijas līmeņa stabilizēšanos, kas ļauj prognozēt arī procentu likmju samazināšanos, centrālajām bankām noslēdzot procentu likmju celšanas ciklu. ASV Federālā rezervju sistēma jau ir signalizējusi par trim gaidāmiem procentu likmju pazeminājumiem šogad, arī ECB plāno likmju pazemināšanu, kas, pēc tirgus dalībnieku prognozēm, varētu sākties 2024. gada vidū. Inflācija *euro* zonā pēc 10,6% maksimuma sasniegšanas 2022. gada oktobrī, 2024. gada februārī ir samazinājusies līdz 2,6%, tomēr vēl mazliet pārsniedz ECB noteikto vēlamo inflācijas līmeni, kas ir tuvu, bet nedaudz zem 2%. 2024. gadam kopumā EK *euro* zonai prognozē cenu pieaugumu par 2,7%, salīdzinot ar 8,4% inflāciju 2022. gadā un 5,4% inflāciju 2023. gadā.

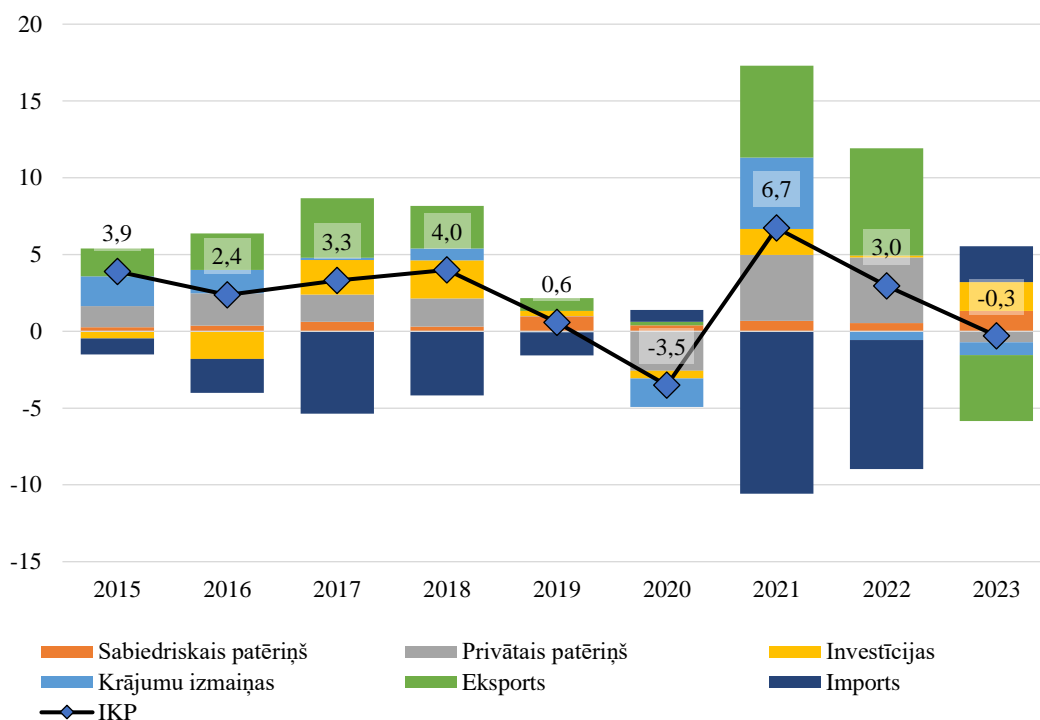
2.2. Pašreizējā ekonomiskā attīstība¹

Līdz 2022. gadam Latvijas ekonomika gan Covid-19 pandēmijas, gan Krievijas uzsāktā kara radītās problēmas bija pārvarējusi labāk nekā sākotnēji prognozēts, taču 2023. gadā ārējās vides negatīvā ietekme kļuva jūtamāka, un krītoties pieprasījumam ārējos tirgos, Latvijas IKP, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās par 0,3%.

Ekonomikas lejupslīdi 2023. gadā noteica galvenokārt zemā ekonomikas izaugsme pasaulē un galvenajās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstīs, kur attīstības tempus bremsēja gan Krievijas uzsāktais karš Ukrainā un energoresursu cenu kāpums, gan procentu likmju pieaugums, centrālajām bankām cenšoties ierobežot inflāciju. Tā rezultātā Latvijas preču un pakalpojumu eksports 2023. gadā kritās par 5,9%, īpaši tas atspoguļojās uz eksportu orientētajā apstrādes rūpniecības nozarē, kas samazinājās par 5,2%, kā arī transporta un uzglabāšanas nozarē (-7,8%), kuru vēl papildus ietekmēja Krievijas kravu tranzīta zaudēšana.

Tajā pašā laikā iekšzemes pieprasījums saglabājās salīdzinoši spēcīgs, īpaši strauji augot investīcijām un būvniecības nozarei, attiecīgi par 8,2% un 18,6%. Sabiedriskais patēriņš palielinājās par 7,0%, nozaru griezumā tas visvairāk saistās ar izglītības, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozaru pieaugumu par attiecīgi 7,8% un 11,7%. Arī privātā patēriņa samazinājums 1,3% apmērā vērtējams kā salīdzinoši mērens, ņemot vērā krasi pieaugušo cenu līmeni, ko iedzīvotājiem palīdzēja kompensēt gan Covid-19 pandēmijas laikā izveidojušies uzkrājumi, gan valsts energoatbalsta pasākumi un straujāka pensiju indeksācija 2022. gada otrajā pusē. Izlietojuma puses komponentu, tajā skaitā eksporta, importa, investīciju un privātā un sabiedriskā patēriņa devumi IKP pieaugumā apkopoti 2.2. attēlā.

¹ Aprakstā izmantoti CSP un citu avotu dati, kas bija pieejami līdz 2024. gada 25. martam.

2.2. att. Izlietojuma puses komponentu devums IKP izaugsmē, procentpunkti

Arī 2024. gadā Latvijas ekonomikas attīstību turpinās noteikt galvenokārt situācija ārējos tirgos, pirmām kārtām *euro* zonā, kur ekonomikas izaugsme prognozēta spēcīgāka nekā pērn, lai gan vēl joprojām tā ir vēsturiski zemā līmenī. Ekonomikas izaugsmi *euro* zonā pagaidām bremzē augstās procentu likmes, taču līdz ar inflācijas mazināšanos gaidāma arī procentu likmju pazemināšana, kas labvēlīgi ietekmēs *euro* zonas izaugsmi. Cenu pieaugumam apstājoties, Latvijā turpinās atjaunoties iedzīvotāju pirkspēja, algu pieauguma tempam jau būtiski pārsniedzot cenu pieaugumu un radot priekšnosacījumus privātā patēriņa palielinājumam. Būtiska loma būs arī lielo investīciju projektu realizācijai un ES fondu finansējuma kāpumam.

Vienlaikus jāatzīmē, ka joprojām saglabājas ļoti augsta nenoteiktība un ārējie riski, īpaši saistībā ar ģeopolitisko situāciju un karu Ukrainā, kā arī ar *euro* zonas ekonomikas attīstību un situāciju pasaulē kopumā, kas kavē investīciju lēmumu pieņemšanu un mazina patērētāju konfidenci.

Nozaru attīstība

Rūpniecības nozares pievienotā vērtība salīdzināmajās cenās 2023. gadā sarukusi par 4,6%, savukārt apstrādes rūpniecības pievienotā vērtība, kas veido 81,5% no visas rūpniecības, samazinājusies par 5,2%. Samazinoties energoresursu cenām, ražotāju cenas 2023. gada pirmajā pusē vēl pieauga, taču otrajā pusgadā tās jau bija zemākas nekā gadu iepriekš. Nozares uzņēmumu darbību visvairāk ierobežojošais faktors 2023. gadā pārliecinoši bija nepietiekamais pieprasījums pēc Latvijas ražojumiem, ko noteica Eiropas vājā ekonomiskā izaugsme, kā arī joprojām augstās ražošanas izmaksas Latvijā. Liela daļa Latvijas eksporta produkcijas ir paredzēta Eiropas būvniecības nozarei, taču kredītu procentu likmju pieaugums vājina būvniecības pieprasījumu, Latvijas galveno eksporta partnervalstu iedzīvotājiem un uzņēmējiem atliekot būvniecības projektu realizāciju līdz brīdim, kad kreditēšanās nosacījumi kļūs izdevīgāki.

Gan rūpniecības, gan apstrādes rūpniecības izlaides apjomi 2023. gadā pret 2022. gadu ir samazinājušies par 4,5%, kas ir lielākais sarukums kopš 2009. gada. Ražošanas apjomi 2023.

gadā bijuši augstāki gada sākumā un gada beigās, bet vasaras mēnešos tie sarukuši visvairāk. Vislielāko negatīvo ietekmi atstāja lielākā Latvijas apstrādes rūpniecības apakšnozare – kokrūpniecība, kur sarukums 2023. gadā bijis 7,8% apmērā. Arī citas lielās nozares kā nemetālisko minerālu un metālizstrādājumu ražošana samazinājās attiecīgi par 16,4% un 5,7%. Par 28,3% samazinājās arī poligrāfija un ierakstu reproducēšana, arī mēbeļu ražotājiem neklājās viegli un ražošanas apjomi saruka par 20,2%. Vienlaikus no tālāka krituma apstrādes rūpniecību atturēja pārtikas nozare (+4,5%), kur pieaugums bijis lielākais kopš 2017. gada. Pieauga arī datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana (+16,7%), elektrisko iekārtu ražošana (+13,1%), citur nekvalificētu iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošana (+5,3%), kā arī iekārtu un ierīču remonts un uzstādīšana (+27,1%). Tehniskie ražojumi, kā datori un elektriskās iekārtas visbiežāk ir ar augstu pievienoto vērtību, kas nodrošina lielāku pieprasījumu laikā, kad zemas pievienotās vērtības precēm pieprasījums ir samazinājies.

Elektroenerģijas un gāzes apgādes nozare, kuras īpatsvars visā rūpniecībā ir 15,7%, 2022. gadā elektroenerģijas un gāzes cenu kāpuma ietekmē saruka par 11,5%. Lai gan 2023. gadā energoresursu cenas samazinājās, tomēr patēriņš nepieauga un nozare samazinājās vēl par 0,8%. Tikmēr ieguves rūpniecība, kas aizņēma vien 2,8% no visas rūpniecības, arī cietusi zemā pieprasījuma dēļ un ražošanas apjomi 2023. gadā ir samazinājušies par 19%.

Turpmākās tendences apstrādes rūpniecībā būs atkarīgas no ekonomikas izaugsmes tempiem Latvijas lielākajās tirdzniecības partnervalstīs. Ražotāji norāda uz izteikti zemu pieprasījumu, kas sāks atjaunoties līdz ar ekonomiskās situācijas straujāku uzlabošanu ES valstīs.

Būvniecības nozares straujā izaugsme 2023. gadā būtiski uzlaboja situāciju arī tautsaimniecībā kopumā. Pēc pievienotās vērtības samazinājumiem 2020. – 2022. gadā, 2023. gadā būvniecības nozares pievienotā vērtība ir pieaugusi par 18,6% salīdzināmās cenās. Nozare ir pārvarējusi laiku, kad strauji pieauga būvniecības izmaksas, kas nereti lika pārtraukt uzsāktos būvprojektus, pusēm nespējot vienoties par izmaiņām līgumu nosacījumos. Būvniecības apjomi pret iepriekšējo gadu (+18,9%) 2023. gadā pieauguši nedaudz vairāk nekā pievienotā vērtība un ir sasnieguši aptuveni 2019. – 2020. gada vidējo rādītāju, kad visaktīvāk tika ieguldīti ES fondu 2014. – 2020. gada cikla līdzekļi. Arī turpmākie būvniecības apjomi būs atkarīgi no spējas veiksmīgi izmantot nākamā fondu cikla (2021. – 2027. g.) līdzekļus. Vienlaikus pie straujas ES fondu līdzekļu apguves var rasties nozares pārkaršanas riski, kas var izpausties kā darbaspēka trūkums.

Transporta un uzglabāšanas nozare bija viena no pandēmijas smagāk skartajām nozarēm un arī Krievijas uzsāktais karš Ukrainā un tirdzniecības ierobežojumi šo nozari ietekmējuši spēcīgāk nekā pārējās. 2022. gadā transporta nozares pieaugums sasniedza 3,0%, ko nodrošināja pasažieru pārvadājumu atjaunošanās pēc Covid-19 ierobežojumiem, bet 2023. gadā nozare piedzīvoja 7,8% kritumu, pasažieru pārvadājumu pieaugumam vairs nespējot kompensēt zaudējumus kravu transportā, īpaši krītoties Krievijas kravu tranzītam dzelzceļā un ostās.

Pasažieru skaits lidostā “Rīga” 2023. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājās par 23,2% un sasniedza 6,6 milj., tomēr vēl joprojām atpalika no 2018. – 2019. gada līmeņa, kad pasažieru skaits lidostā bija pārsniedzis septiņus milj. Pasažieru skaits sauszemes transportā pieauga par 15,4% un jūras ostās tika apkalpots par 1,4% vairāk pasažieru nekā 2022. gadā.

Tajā pašā laikā kravu apgrozījums ostās pērn saruka par 19,6% un kravu pārvadājumi dzelzceļā kritās par 27,5%. Kravu apjoma kritumu noteica galvenokārt Krievijas energoproduktu tranzīta zaudēšana, un kravu apgrozījums ostās ar 38,7 milj. tonnu veidoja vairs tikai pusi no 2012. gada līmeņa, kad pārkrauto kravu apjoms bija vislielākais. Dzelzceļā pārvadāto kravu apjoms saruka līdz 15,4 milj. tonnu, kas atbilda vairs tikai vienai ceturtdaļai no 2012. gada līmeņa. Kravu apgrozība autopārvadājumos 2023. gadā samazinājās par 3,5%, samazinoties starptautisko pārvadājumu apjomiem, kamēr iekšzemē kravu pārvadājumi turpināja pieaugt.

Līdzīga situācija saglabājas arī 2024. gada sākumā, kad pasažieru pārvadājumi turpina atjaunoties, bet kravu tranzīta apjomi krītas. Nozarei kopumā 2024. gadā būs grūti uzrādīt vēra ņemamu pieaugumu, un tas var būt balstīts tikai uz iekšzemes pieprasījuma kāpumu. Janvārī pasažieru skaits lidostā "Rīga", salīdzinot ar 2023. gada janvāri, ir palielinājies par 1,3%, kravu apgrozījums ostās divos mēnešos bijis par 14,9% mazāks nekā pirms gada, bet dzelzceļā kravu pārvadājumi kritušies par 23,7%.

Tirdzniecības nozari 2023. gadā negatīvi ietekmēja galvenokārt apjomu samazinājums vairumtirdzniecībā, ko savukārt noteica apjomu samazinājumi rūpniecības nozarē, samazinoties eksporta apjomiem, kā arī ievērojami samazinājās tirdzniecības apjomi ar agresorvalstīm. Savukārt papildus negatīvu iespaidu atstāja arī mazumtirdzniecības apjomu kritums, cenu pieaugumam pārsniedzot iedzīvotāju ienākumu pieaugumu. Vienlaikus mazākā auto/moto tirdzniecības nozare turpināja uzrādīt pieaugumu. Kopējā tirdzniecības nozares pievienotā vērtība salīdzināmās cenās, pēc 2022. gadā piedzīvotā krituma par 6,1%, pērn ir samazinājusies vēl par 5,1%.

Vairumtirdzniecības apjomi 2023. gadā saruka par 11,3%, pēc 9,8% samazinājuma 2022. gadā, kad kritumu izraisīja galvenokārt lielo Krievijas partneru izslēgšana no Latvijas tirgus. 2023. gadā tālāku samazinājumu noteica zemā ekonomikas izaugsme Eiropā un Latvijā, samazinoties rūpniecības apjomiem, kā arī importam un eksportam.

Mazumtirdzniecības apjomi 2023. gadā samazinājās par 1,9%, ko galvenokārt ietekmēja straujais cenu kāpums 2022. gada otrajā pusgadā, kas 2023. gadā gan vairs nebija tik straujš, taču algu pieauguma tempi bija krietni atpalikuši no cenu pieauguma, līdz ar to iedzīvotāji samazināja gan pārtikas, gan nepārtikas (bez degvielas) preču iegādi. Turpretī degvielas tirdzniecības apjomi ir pieauguši, ko citu faktoru starpā veicināja arī cenu kritums naftas produktiem. Papildus, iedzīvotāju tēriņus preču iegādei ierobežoja kredītu sadārdzināšanās un par finansiālās situācijas pasliktināšanos 2023. gadā liecināja arī mājāsaimniecību noguldījumu samazināšanās.

Tikmēr no vēl lielāka samazinājuma tirdzniecības nozari atturēja auto/moto tirdzniecība, 2023. gadā apjomiem pieaugot par 12,5%, kamēr 2022. gadā bija fiksēts 9,8% kāpums. Auto/moto tirdzniecības īpatsvars 2022. gadā bija 12%, kamēr lielāko daļu tirdzniecības nozares veidoja vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība aptuveni vienādās daļās.

2024. gadā vairumtirdzniecības attīstību var veicināt rūpniecības izaugsme, bet mazumtirdzniecības apjomus uzlabos iedzīvotāju pirktspējas palielināšanās 2024. gada otrajā pusē, kad samazināsies rēķini par mājokli, sāks sarukt kredītu maksājumi, kā arī algu pieaugums būs panācis iepriekš strauji augušās cenas.

Izmitināšanas un ēdināšanas nozari pēdējos gados smagi skāruši gan pandēmijas laikā noteiktie ierobežojumi, gan Krievijas uzsāktais karš Ukrainā, samazinot ārvalstu tūristu skaitu gan no sankcijām pakļautajām agresorvalstīm, gan tālākām rietumvalstīm, to ceļotājiem bažījoties par pieaugušajiem drošības riskiem. 2022. gadā tūristu skaits pēc pandēmijas sāka atjaunoties un 2023. gadā pieaugums turpinājās, taču arvien lēnākos tempos un nozare joprojām nav atgriezies pirmspandēmijas laika līmenī. Nozares pievienotā vērtība 2023. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu palielinājās par 7,4%, pēc tam, kad 2022. gadā tā bija augusi par 57,3%.

2023. gadā kopā Latvijas tūristu mītnēs vietējie un ārvalstu viesi pavadīja 4,4 milj. nakšu, kas bija par 12,6% vairāk nekā 2022. gadā. Tajā skaitā ārvalstu viesu pavadīto nakšu skaits pieauga par 22,0%, bet vietējo viesu nakšu skaits palielinājās par 1,3%. Tajā pašā laikā ārvalstu viesu pavadīto nakšu skaits joprojām bija par 33,1% mazāks nekā pirms pandēmijas, 2019. gadā, kamēr vietējo viesu pavadīto nakšu skaits šajā laikā pieaudzis par 8,1%.

Lauksaimniecības nozare 2023. gadā piedzīvoja pievienotās vērtības kritumu par 8,1%, ko noteica gan sala, gan sausuma radītie kaitējumi. Ražas novākšanu savukārt kavēja lietūs un spēcīgās vētras, kas visvairāk negatīvi ietekmēja maza un vidēja izmēra saimniecības.

Traucējošie faktori atspoguļojās arī 2023. gada kviešu un rudzu eksportā, (-13,9% pret 2022. gadu) apjoma izteiksmē, kamēr sējumu platības kopš 2021. gada būtiski nav mainījušās, tām veidojot 1303 tūkst. hektāru.

Investīcijas

Augstas inflācijas un ārējā pieprasījuma krituma apstākļos, sabiedriskajam patēriņam un investīcijām 2023. gadā bija būtiska loma ekonomiskās aktivitātes veicināšanā. Tieši investīciju pieaugums salīdzinājumā ar pārējām IKP sastāvdaļām bija visaugstākais. Pērnajā gadā investīciju apjoms Latvijā salīdzināmajās cenās palielinājās par 8,2% un kopumā veidoja 7 112 milj. *euro*, nodrošinot 1,8 procentpunktus IKP pieaugumā, tādējādi nedaudz mīkstinot privātā patēriņa un eksporta krituma negatīvo ietekmi. Pateicoties straujajam kāpumam, investīciju īpatsvars IKP pieauga par 2,1 procentpunktiem - līdz 24,1%. Šāds investīciju apjoms ekonomikā ir lielāks gan salīdzinājumā ar ES vidējo līmeni, gan salīdzinājumā ar vidējo īpatsvaru Latvijas IKP pēdējos gados. Tas ir vērtējams pozitīvi, tomēr svarīgi uzturēt augstu investīciju īpatsvaru ekonomikā ilgtermiņā, lai veicinātu konkurētspēju un produktivitāti.

Analizējot investīciju pārmaiņas pa pamatlīdzekļu veidiem, jāsecina, ka investīciju pieaugumu nodrošināja augstāka aktivitāte būvniecības sektorā. Savukārt investīciju apjoms pārējos pamatlīdzekļos ir samazinājies, kas liecina par tautsaimniecības nozaru nevienmērīgo attīstību pagājušā gadā.

2023. gadā investīcijas biroju, mājokļu, noliktavu un citu ēku būvniecībā, kā arī jau esošo ēku un būvju renovācijā pieauga par 18,9% jeb 495 milj. *euro* salīdzināmajās cenās, tādējādi pārtraucot investīciju kritumu šajos pamatlīdzekļos, kas bija vērojams kopš 2019. gada. Pērnajā gadā investīciju apjoms būvniecībā un renovācijā sasniedza 3 110 milj. *euro*, līdz ar to pietuvojoties 2018. gada līmenim. Investīciju pieaugums šajos pamatlīdzekļos ir cieši saistīts ar būvniecības nozares aktivitāti, kur 2023. gadā produkcijas apjoms palielinājies par 18,9%. Straujo investīciju kāpumu būvniecībā, kā arī būvniecības produkcijas pieaugumu pērnajā gadā noteica vairāki faktori. Pirmkārt, 2022. gada zemā bāze iepriekšējo gadu vājās aktivitātes dēļ. Otrkārt, būtiski lielāks ES struktūrfondu investīciju un Eiropas Atveseļošanas fonda investīciju apjoms. Treškārt, būtiski palielinājās arī privātā sektora investīcijas. Atbilstoši FM novērtējumam, 2023. gadā vispārējās valdības bruto pamatkapitāla veidošanas jeb investīciju apjoms faktiskajās cenās sasniedza 1 643 milj. *euro*, kas bija par 8,5% vairāk nekā iepriekšējā gadā. Savukārt, privātā sektora un to uzņēmumu investīciju apjoms, kuri neietilpst vispārējās valdības sektorā, bet pieder valstij vai pašvaldībai, pieauga par 16,4%.

Sagaidāms, ka investīciju apjoms biroju, mājokļu, noliktavu un citu ēku būvniecībā, kā arī jau esošo ēku un būvju renovācijā turpinās palielināties arī 2024. gadā, bet mērenākā tempā nekā 2023. gadā. Straujāku investoru aktivitāti biroju, mājokļu, noliktavu un citu ēku būvniecībā, kā arī jau esošo ēku un būvju renovācijā šogad varētu ierobežot vairāki faktori. Pirmkārt, joprojām augstās būvniecības izmaksas. Ražotāju un patērētāju cenu inflācija būtiski samazinājusies kopš 2022. gada beigām, kad straujā izejvielu cenu kāpuma dēļ inflācija sasniedza ļoti augstu līmeni. Tam sekoja arī būvniecības izmaksas. 2023. gadā būvniecības izmaksas pieauga par 5,8% pretstatā 19,7% kāpumam 2022. gadā. Izmaksu kāpums 2023. gadā bija fiksēts visiem resursu veidiem. Tā, strādnieku darba samaksa pieauga par 7,7%, mašīnu un citu mehānismu uzturēšanas un ekspluatācijas izmaksas palielinājās par 7,1%, bet būvmateriālu izmaksas pieauga par 4,6%, kas ir vairāk nekā piecas reizes zemāks kāpums nekā 2022. gadā. Vērtējot 2024. gada janvāra datus, jāsecina, ka kopējais būvniecības izmaksu pieauguma temps turpina samazināties, bet būvmateriālu sastāvdaļai bija fiksēta deflācija, kas vērtējams pozitīvi. Tomēr būvniecības izmaksu līmenis joprojām saglabājas augsts, un vispārējās ekonomiskās aktivitātes samazināšanās apstākļos tas joprojām ir šķērslis investīciju projektu realizēšanai. Otrkārt, tās ir augstās procentu likmes, kas uztur uzņēmumu kredītu apkalpošanas izmaksas augstā līmenī. Pašreiz pastāv visi priekšnosacījumi, lai ECB sāktu procentu likmju samazināšanu. Tomēr, pat ja tas notiks 2024. gada pirmajā pusē, galveno refinansēšanas

operāciju procentu likmju samazinājums būs mērens un pakāpenisks. Tādējādi arī 2024. gadu kopumā var droši raksturot kā augstu procentu likmju gadu. Treškārt, potenciāli lēnāka nekā prognozēts iepriekš, ES struktūrfondu investīciju plūsma jaunajā 2021. – 2027. gada plānošanas periodā.

Investīciju apjoms tehnoloģiskajās iekārtās un mašīnās 2023. gadā veidoja 3 286 milj. *euro* salīdzināmajās cenās, kas bija par 0,3% mazāk nekā iepriekšējā gadā. Informācija par investīciju struktūru šajos pamatlīdzekļos ir ierobežota un precīzi dati ir pieejami tikai par transportlīdzekļiem. Investīcijas transportlīdzekļos, kas veido nedaudz mazāk par trešdaļu no kopējām investīcijām šajā grupā, pērnajā gadā pieauga par 28,1%, kas vērtējams kā ļoti straujš kāpums. Balstoties uz šo informāciju, var secināt, ka investīcijas vai daļa no tām, tādos pamatlīdzekļos kā informācijas un komunikācijas iekārtas, ieroču sistēmas, kā arī pārējās tehnoloģiskās iekārtas, būtiski mazinājās. Atbilstoši ārējās tirdzniecības datiem, automobiļu, dzelzceļa un gaisa kuģu un citu mehānisko transportlīdzekļu imports 2023. gadā arī būtiski pieauga, kas kopumā izskaidro straujo investīciju kāpumu transportlīdzekļos. Neskatoties uz to, ka investīcijas būvniecības projektos būtiski palielinājušās, bet investīcijas tehnoloģiskajās iekārtās un mašīnās kritušās, investīciju apjoms iekārtās un mašīnās joprojām veido lielāko daļu jeb 46,2% no kopējām investīcijām, kamēr investīcijas ēkās un būvēs sastāda 43,7%.

Aktuālākie apstrādes rūpniecības nozarē strādājošo uzņēmēju aptaujas dati rāda, ka 33,1% no plānotajām investīcijām 2024. gadā būs vērstas uz ražošanas paplašināšanu. Tas ir zīmīgs skaitlis, jo tas ir augstākais rādītājs, kopš tika uzsākta šādas statistikas apkopošana jeb kopš 2004. gada. Papildus tam svarīgi atzīmēt arī to, ka pirmo reizi 21 gada periodā investīciju apjoms, kas paredzēts tieši uzņēmumu paplašināšanai, veido lielāko daļu no plānotajām investīcijām. Līdz 2024. gadam lielākā daļa no investīcijām bija vērsta uz veco iekārtu aizvietošanu, sastādot gandrīz 40% no visām paredzētajām investīcijām. Šogad šis īpatsvars samazinājies līdz 32%. Pozitīvi vērtējams arī tas, ka palielinājās tā investīciju daļa, kas vērsta uz racionalizāciju. Lai arī dati uzrāda pozitīvu tendenci, kas varētu liecināt par apstrādes rūpniecības nozares attīstību, tomēr šādus datus jāvērtē piesardzīgi, jo tie atspoguļo tikai nodomu par investīciju veikšanu, nevis faktiski veiktas investīcijas. Investīciju veikšanas kontekstā svarīgs jautājums ir efektivitāte un produktivitāte. Lai strauji celtu produktivitāti, investīciju apjoms, kuras paredzētas ražošanas procesa efektīvizācijai, jāturpina palielināt. Tādās valstīs kā Vācija un Čehija, kur IKP uz vienu iedzīvotāju ir būtiski augstāks nekā Latvijā, apstrādes rūpniecības uzņēmumi ražošanas procesu racionalizācijai atvēl vairāk nekā trešdaļu no veiktajām investīcijām.

Ārējā tirdzniecība

Ārējās tirdzniecības aktivitātes kritums 2023. gadā bija vērojams visā pasaulē, tostarp arī ES jeb galvenajā Latvijas preču un pakalpojumu eksporta tirgū. Vārgā ekonomikas izaugsme ES, ko vienlaicīgi negatīvi ietekmēja gan augstā inflācija, gan augstās procentu likmes, gan citi ekonomiskie un ģeopolitiskie faktori, būtiski mazināja ekonomisko aktivitāti, kā rezultātā Latvijas eksportētajiem mazinājās ārējais pieprasījums nozīmīgākajos ES noieta tirgos. Tā rezultātā Latvijas preču un pakalpojumu eksports 2023. gadā pirmo reizi kopš 2010. gada ir samazinājies. **Kopējā eksporta vērtība** 2023. gadā veidoja 19 667 milj. *euro* salīdzināmās cenās, kas bija par 5,9% mazāk nekā iepriekšējā gadā. Šāds eksporta kritums bija viens no straujākajiem ES dalībvalstu vidū. Vēl straujāks preču un pakalpojumu eksporta kritums pērnajā gadā bija tikai Igaunijā - par 6,9%. Savukārt Lietuvas eksporta vērtība samazinājās par 4,8%. Tas apliecina, ka Baltijas valstis 2023. gadā visasāk izjuta ārējā pieprasījuma kritumu. Papildus tam jānorāda, ka visām Baltijas valstīm pagājušajā gadā samazinājās arī IKP, ko lielā mērā noteica tieši eksporta kritums.

2023. gadā samazinājusies arī Latvijas preču un pakalpojumu importa vērtība – par 2,9%, ko noteica starppatēriņa preču importa kritums zemākas apstrādes rūpniecības aktivitātes dēļ. Ņemot vērā, ka preču un pakalpojumu eksports ir samazinājies straujāk nekā imports, ārējās

tirdzniecības bilance 2023. gadā ir pasliktinājusies. Tādējādi ārējās tirdzniecības devums IKP pieaugumā bija negatīvs jeb -2,1 procentpunkti, kas ir būtiski vairāk nekā 2022. gadā, kad neto eksporta devums bija -0,9 procentpunkti. Eksporta un importa kritums pērnajā gadā bijis straujāks nekā IKP samazinājums, līdz ar to ārējās tirdzniecības nozīme tautsaimniecībā samazinājusies. Eksporta īpatsvars nominālajā IKP 2023. gadā samazinājās par 8,8 procentpunktiem un sasniedza 64,1%. Savukārt importa īpatsvars valsts ekonomikā pērnajā gadā veidoja 68,0%, samazinoties par 9,5 procentpunktiem salīdzinājumā ar 2022. gadu.

Vērtējot Latvijas eksporta attīstību 2023. gadā **pa preču grupām**, jāsecina, ka kritums bija fiksēts lielākajai daļai eksporta grupu. Kopumā preču eksporta vērtība faktiskajās cenās pērnajā gadā samazinājās par 10,9%. Noteicošā loma eksporta samazinājumā bija minerālproduktu, koka un koksnes izstrādājumu grupām. Šo preču grupu eksporta kritums pērnajā gadā izskaidro 88% no kopējā preču eksporta krituma. Tieši šīs preču grupas bija vienas no galvenajiem eksporta dzinējspēkiem 2022. gadā, ko veicināja augstās naftas, gāzes un koksnes cenas. Savukārt 2023. gadā šo izejvielu cenas būtiski samazinājās, līdz ar to samazinot arī šo preču eksporta vērtību. Tā, minerālproduktu eksporta vērtība 2023. gadā samazinājās par 45% jeb 1 240 milj. *euro*, ko noteica naftas produktu un gāzes reeksporta samazinājums attiecīgi par 42% (186 milj. *euro*) un 55% (655 milj. *euro*), kā arī elektroenerģijas eksporta kritums par 55% (374 milj. *euro*). Šo energoresursu eksporta lielākais samazinājums bija fiksēts tādos eksporta tirgos kā Lietuva, Igaunija un Somija.

Koksnes un koka izstrādājumu eksports pērn samazinājies par 22% (806 milj. *euro*). Lai arī šīs grupas eksporta kritums ir mazāks nekā minerālproduktiem, tomēr tā negatīvā ietekme uz ekonomiku kopumā un it īpaši uz apstrādes rūpniecības nozari ir lielāka. Tas ir saistīts arī to, ka koksnes un koka izstrādājumu eksports balstās uz vietējo ražošanu, izmantojot vietējos darbaspēka un izejvielu resursus, kamēr minerālproduktiem lielākoties tiek reeksportētas izejvielas, kas sākotnēji ievestas no citām valstīm. Negatīvi vērtējams, ka koksnes un koka izstrādājumu eksporta kritums ir visaptverošs un fiksēts visās apakšgrupās - apstrādātiem un neapstrādātiem kokmateriāliem, kokskaidu plātnēm, saplāksnim un citiem izstrādājumiem. Arī eksporta tirgu griezumā, koksnes un koka izstrādājumu eksporta samazinājums ir visaptverošs, jo kritums ir fiksēts visos lielākajos noieta tirgos, tajā skaitā eksportā uz Apvienoto Karalisti, Igauniju, Lietuvu, Poliju, Nīderlandi, Vāciju, Zviedriju un Somiju.

Būtisks eksporta samazinājums bija vērojams arī metāliem un to izstrādājumiem, kuru eksporta vērtība 2023. gadā bija par 16% (227 milj. *euro*) mazāka nekā 2022. gadā. Arī šajā preču grupā eksporta kritums ir visaptverošs un fiksēts gan dzelzs atkritumiem, gan dzelzs un tēraudam, gan arī metālu izstrādājumiem.

Latvijas preču eksporta struktūrā dominējošā loma ir precēm ar zemu pievienoto vērtību, piemēram, minerālproduktiem, koksnei un koka izstrādājumiem, dzelzs atkritumiem un lūžņiem, graudaugiem, kuru cenas pasaules tirgos var būtiski svārstīties. Tādējādi tas pakļauj arī kopējo Latvijas preču eksportu būtiskām svārstībām, kas tika novērots pēdējos gados.

No lielajām preču eksporta grupām jāatzīmē lauksaimniecības preču un pārtikas, kā arī mehānisko iekārtu un elektroierīču eksporta pieaugums attiecīgi par 1,2% (53 milj. *euro*) un 1,2% (35 milj. *euro*), tādējādi nedaudz mazinot kopējo eksporta kritumu.

Atšķirībā no preču eksporta, **pakalpojumu eksports** 2023. gadā turpināja attīstību, lai arī mērenāku nekā 2022. gadā. 2023. gada pakalpojumu eksporta vērtība faktiskajās cenās bija par 3,8% jeb 273 milj. *euro* augstāka nekā 2022. gadā.

No visiem ārvalstniekiem sniegtajiem pakalpojumiem straujākais pieaugums bija tūrisma pakalpojumos. Ārvalstu tūristu izdevumi Latvijā 2023. gadā pieauga par 15,5%. Tik strauju izaugsmi noteica gan lielāks ārvalstu tūristu skaits, ko labvēlīgi ietekmēja pasaules hokeja čempionāta norise Rīgā, gan tūrisma nozares atkopšanās no pandēmijas, gan augstā inflācija, sadārdzinot pakalpojumu cenas. Apkalpoto ārvalstu viesu skaits Latvijas viesnīcās un citās tūristu mītnes pērnajā gadā sasniedza gandrīz 1,4 milj., kas bija par 22% vairāk nekā 2022.

gadā. Tomēr ārvalstu tūristu skaits joprojām aptuveni par trešdaļu atpaliek no pirmspandēmijas līmeņa.

Palielinājies arī transporta pakalpojumu eksports, kopumā par 2,1%. Tomēr arī šajā pakalpojumu grupā izaugsmi nodrošināja tikai uz tūrismu orientēta darbība. No visiem ārvalstniekiem sniegtajiem transporta pakalpojumiem pieauga tikai gaisa transporta pakalpojumu eksports, kopumā par 31,3%. Savukārt jūras un dzelzceļa transporta pakalpojumu eksports samazinājās attiecīgi par 28,8% un 14,7%. Autotransporta pakalpojumu eksports, kas pēc īpatsvara ir lielākā grupa transporta pakalpojumu eksportā, samazinājies par 7,1%. No citiem pakalpojumu veidiem var atzīmēt informācijas un datorpakalpojumu eksporta kāpumu par 2,3%, kā arī būvniecības pakalpojumu eksporta pieaugumu par 8,5%. Savukārt finanšu pakalpojumu eksports samazinājies par 13,5%.

Vērtējot Latvijas eksporta attīstības perspektīvas 2024. gadā, jāatzīmē vairākas lietas. Pirmkārt, izejvielu cenas pasaulē ir stabilizējušās, līdz ar to šim faktoram ir bijusi pārejoša ietekme uz Latvijas preču eksportu. Tomēr negatīva cenu ietekme uz eksportu varētu būt jūtama šā gada sākumā bāzes efektu dēļ. Otrkārt, būtiska sastāvdaļa turpmākajā eksporta attīstībā ir Latvijas tirdzniecības partnervalstu ekonomiskā izaugsme. Vārgā ekonomikas izaugsme ES mazina ārējo pieprasījumu kopumā. Jaunākās, šī gada februārī aktualizētās, EK makroekonomiskās prognozes liecina, ka ES IKP 2024. gadā palielināsies par 0,9%. ES tirgus veido trīs ceturtdaļas no kopējā Latvijas preču eksporta, līdz ar to ekonomiskā aktivitāte lielākajā eksporta tirgū ir svarīgs indikators, vērtējot turpmāko eksporta attīstību. Ekonomiskā izaugsme ES 2024. gadā prognozēta augstāka nekā iepriekšējā gadā, tomēr mazākā apmērā, salīdzinot ar iepriekšējām EK prognozēm. Tas liecina, ka augstās inflācijas sekas, kā arī ģeopolitiskie satricinājumi turpina ietekmēt Eiropas ekonomiku. Sagaidāms, ka ECB varētu arī uzsākt procentu likmju samazinājumu tieši gada otrajā pusē, kas varētu atstāt pozitīvu ietekmi uz mājsaimniecību un uzņēmēju aktivitāti. Vērtējot aktuālākos ES ekonomikas konfidences rādītājus, jāsecina, ka tie saglabājas zemā līmenī. ES ekonomikas sentimenta indikatora vērtība kopš 2022. gada jūlija atrodas zem 100 punktiem. Uzņēmēju un patērētāju novērtējums par ekonomisko aktivitāti ir pesimistisks praktiski visās ES dalībvalstīs, kā arī visās jomās, tajā skaitā rūpniecībā un būvniecībā, kas ir svarīgākās tieši Latvijas eksportētājiem. Līdz ar to var secināt, ka Latvijas preču eksports šā gada pirmajā ceturksnī saglabāsies tuvu pērnā gada līmenim. Sākot ar otro ceturksni, ir sagaidāms neliels eksports pieaugums, galvenokārt 2023. gada zemās bāzes dēļ, bet 2024. gada otrajā pusē preču eksporta pieaugums varētu paātrināties.

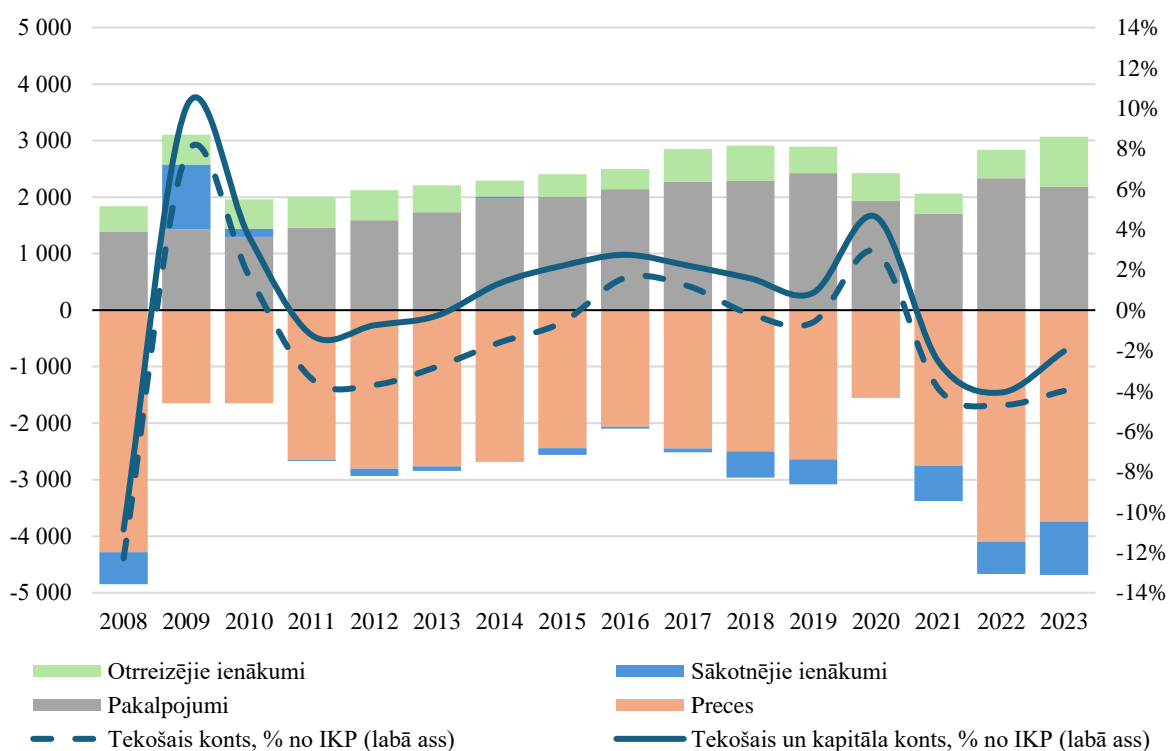
Analizējot **preču importa** dinamiku 2023. gadā, var secināt, ka tā bija līdzīga preču eksporta dinamikai. Ja vēl 2023. gada sākumā preču importā bija fiksēts kāpums, tad kopš 2023. gada marta preču imports gada izteismē uzrāda kritumu. Kopumā 2023. gadā preču imports faktiskajās cenās ir samazinājies par 12,3%. Būtiskākais negatīvais devums preču importa kritumā bija minerālproduktu importa samazinājumam par 52,2% jeb 2 899 milj. *euro*, ko noteica gan zemākas energoresursu cenas, gan mazāks dabasgāzes patēriņš. Būtisks importa samazinājums bija arī metāliem un metālu izstrādājumiem, kā arī koka un koksnes izstrādājumiem, attiecīgi par 18,5% jeb 333 milj. *euro* un 36,8% jeb 332 milj. *euro*.

Vienlaicīgi, 2023. gadā būtiski pieauga lauksaimniecības un pārtikas preču importa vērtība, kopumā par 10,2%, ko noteica alkoholisko dzērienu, gaļas produktu, dārzenu, labību un citu pārtikas preču importa pieaugums. Par 17,5% pieauga satiksmes preču, t.i., automobiļu, traktoru un vilcienu imports.

Pakalpojumu importa vērtība 2023. gadā pieauga par 8,6%, ko veicināja gandrīz visi nozīmīgākie pakalpojumu veidi. Gaisa un autotransporta pakalpojumu importa pieauguma rezultātā transporta pakalpojumu importa vērtība palielinājās par 5,1%. Latvijas iedzīvotāju izdevumi ārvalstīs palielinājās par 18,6% jeb par 179 milj. *euro*, kas bija lielākais kāpums starp visiem pakalpojumu veidiem. Būtisks importa pieaugums bija fiksēts būvniecības un finanšu pakalpojumiem, kā arī telesakaru un datorpakalpojumiem, attiecīgi par 30,4%, 13,4% un 7,7%.

Tekošais kants

2023. gadā maksājumu bilances tekošā kanta deficīts salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir samazinājies, tomēr saglabājies augsts. Pērnajā gadā tekošā kanta deficīts veidoja 1 617 milj. *euro* jeb 4,0% no IKP pretstatā 4,7% no IKP 2022. gadā. Tekošā kanta bilances uzlabojumu noteica otrreizējo ienākumu kanta pārpalikuma pieaugums un preču kanta deficīta samazinājums. Pateicoties augstākiem ienākumiem no ārvalstīm, ko saņēma gan uzņēmēji, gan mājsaimniecības, kā arī augstākai ES struktūrfondu investīciju plūsmai, otrreizējo ienākumu kanta pārpalikums pieauga par 380 milj. *euro* līdz 885 milj. *euro*. Pagājušajā gadā samazinājusies gan preču eksporta, gan importa vērtība. Tomēr preču importa kritums bijis nedaudz lielāks, kas labvēlīgi ietekmēja šī kanta bilanci, samazinot deficītu par 357 milj. *euro* līdz 3 736 milj. *euro*. Lai arī tas vērtējams pozitīvi, tomēr preču kanta deficīts saglabājas būtisks, kas arī nosaka tekošā kanta lielo deficītu. Preču kanta deficīts 2023. gadā bija par 1 mljrd. *euro* augstāks nekā 2021. gadā un par vairāk nekā 2 mljrd. *euro* lielāks salīdzinājumā ar 2020. gadu. Preču kanta deficītu pēdējos gados nosaka augstā importa vērtība, ko izraisījis straujais cenu lēciens, it īpaši energoresursiem, kurus Latvija lielākoties importē.

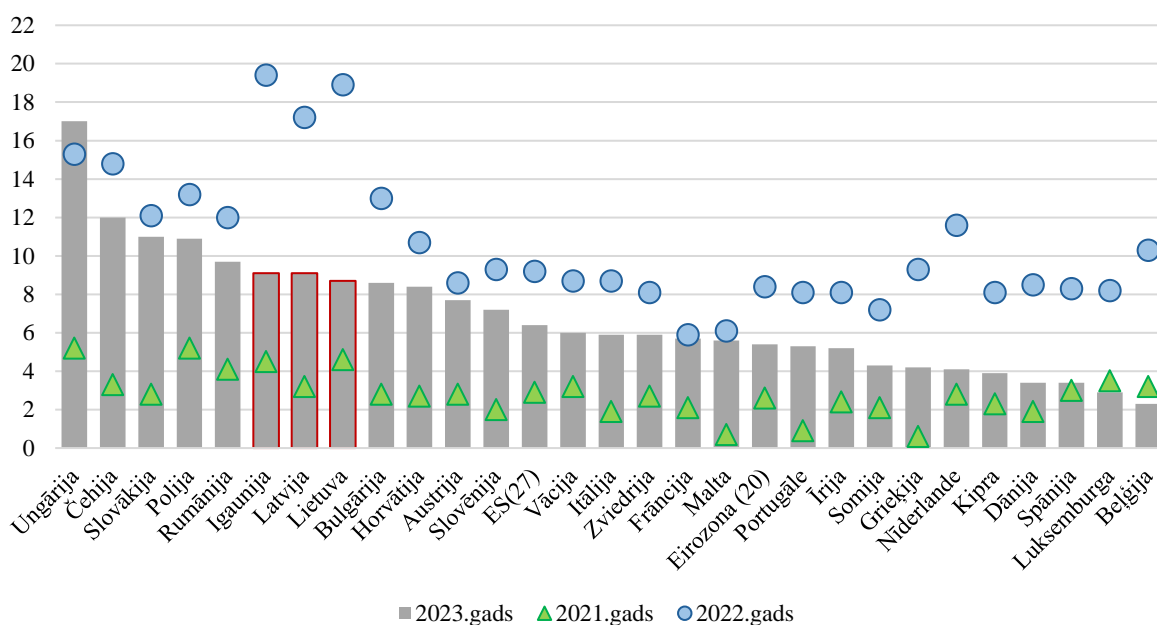
2.3. att. Latvijas maksājumu bilances tekošā kanta komponentes (milj. euro) un tekošais un kapitāla kants procentos no IKP

Pakalpojumu kanta un sākotnējo ienākumu kanta bilance 2023. gadā pasliktinājusies. Neskatoties uz to, ka 2023. gadā turpinājās pakalpojumu eksporta pieaugums, pakalpojumu imports ir pieaudzis straujāk, tādējādi samazinot kanta pārpalikumu par 150 milj. *euro* līdz 2 182 milj. *euro*. Vērtējot kopējo ārējās tirdzniecības vērtību, jāsecina, ka preču un pakalpojumu kopējā ārējās tirdzniecības bilance 2023. gadā ir nedaudz uzlabojusies, gan nominālā izteiksmē, gan attiecībā pret IKP. Kopējais preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības deficīts sasniedza 1 554 milj. *euro* jeb 3,9% no IKP. Sākotnējo ienākumu kanta bilanci negatīvi ietekmēja augstākas ārvalstu investoriem izmaksātas dividendes, kā arī citi maksājumi ārvalstīs saistībā ar augstākiem kredītu maksājumiem. Tā rezultātā šī kanta deficīts pieauga par 372 milj. *euro* līdz 949 milj. *euro*.

Inflācija

Pagājušajā gadā inflācijai bija pievērsta pastiprināta uzmanība gan Latvijā, gan arī citās pasaules valstīs, jo straujais patēriņa cenu pieaugums, kas aizsākās vēl 2022. gadā, būtiski ietekmēja pasaules ekonomikas attīstību un mazināja iedzīvotāju pirktspēju.

2023. gada janvārī un februārī Latvija bija vienīgā *euro* zonas valsts, kur gada inflācija pārsniedza 20%, tādējādi ievērojami pārsniedzot vidējo inflāciju *euro* zonā. Taču 2023. gads bija zīmīgs ar to, ka patēriņa cenu kāpums gan *euro* zonā, gan Latvijā kopš gada sākuma ar katru mēnesi palēninājās. Tādējādi saskaņotais patēriņa cenu indekss (SPCI) Latvijā samazinājās no 21,4% janvārī līdz 0,9% decembrī. Savukārt vidējā inflācija *euro* zonā 2023. gada janvārī bija 8,6%, bet decembrī – 2,9%. Tādējādi vidējā inflācija (SPCI) Latvijā 2023. gadā bija 9,1%, savukārt *euro* zonā tā bija 5,4%. Kopumā jāsecina, ka inflācijas bremsēšanās Latvijā 2023. gada nogalē bija būtiski straujāka nekā vidēji *euro* zonā, tādējādi ierindojošot Latviju valstu grupā ar zemāko inflāciju. Jāatzīmē, ka tik straujš inflācijas samazinājums lielā mērā ir saistīts ar bāzes efektiem, jo 2022. gada nogalē patēriņa cenu pieaugums Latvijā bija viens no augstākajiem *euro* zonā. Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas ES dalībvalstīs ir atspoguļotas 2.4. attēlā.

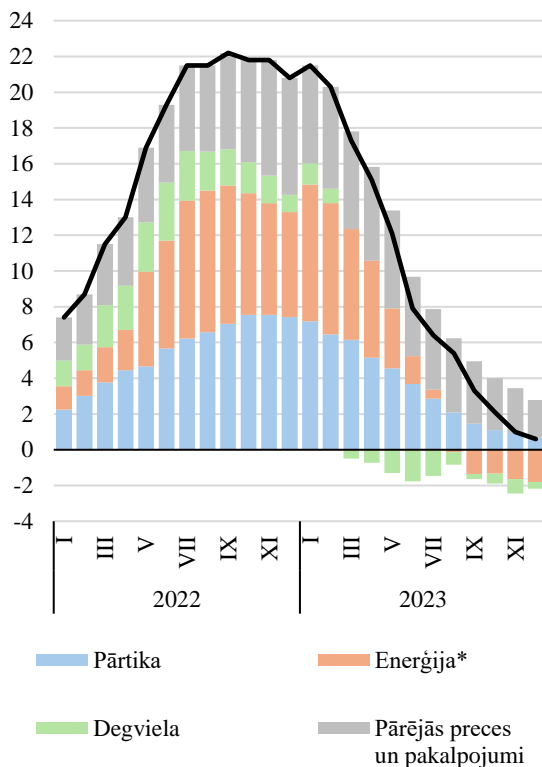

2.4. att. Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas 2021. gadā, 2022. gadā, 2023. gadā ES dalībvalstīs vidēji, % (Datu avots: Eurostat, FM)

Vērtējot patēriņa cenu dinamiku 2023. gadā, atbilstoši CSP datiem, patēriņa cenas Latvijā 2023. gadā pieauga par 8,9%, kas bija gandrīz divas reizes mazāks kāpums nekā iepriekšējā gadā. Tāpat kā 2022. gadā, arī 2023. gadā galvenie inflāciju ietekmējoši faktori bija saistīti ar energoresursu un pārtikas cenu svārstībām.

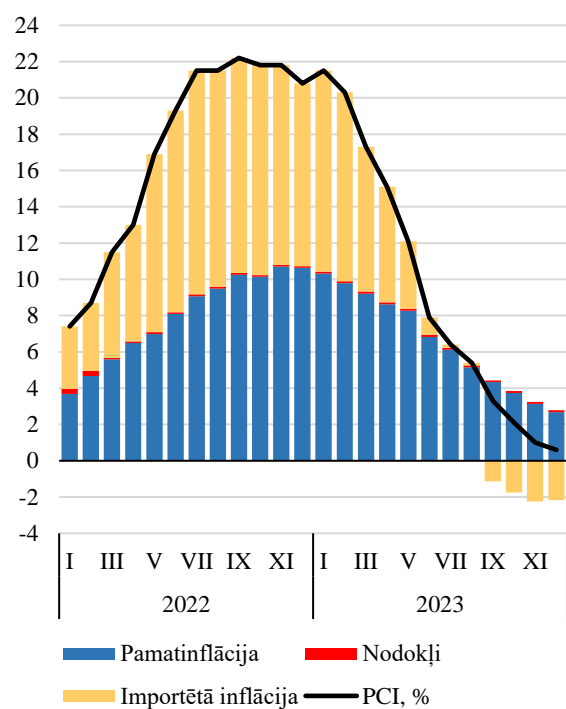
Lielākais devums patēriņa cenu kāpumā 2023. gadā bija pārtikas un bezalkoholisko dzērienu sadārdzinājumam par 13,2%, tādējādi izskaidrojot vairāk nekā trešdaļu no kopējās inflācijas. Pārtikas cenām ir būtiska ietekme uz vidējo inflāciju, jo tai mājsaimniecības patēriņa grozā ir vislielākais īpatsvars starp visām precēm un pakalpojumiem - 26,2%. Pārtikas cenu pieaugums 2023. gada laikā, tāpat kā vidējā inflācija, bremsējās, tomēr pārtikas inflācija visā gada garumā bija augstāka par vidējo inflāciju. Tas radīja būtisku spiedienu uz mājsaimniecību izdevumiem, it īpaši mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem.

2023. gadā palielinājās arī ar mājokļa apsaimniekošanu saistīto pakalpojumu cenas. Siltumenerģijas cena pieauga par 19,6%. Savukārt elektroenerģija un gāze sadārdzinājās attiecīgi par 12,5% un 2,7%. Lai arī šāds cenu pieaugums komunālajiem pakalpojumiem ir pietiekoši augsts, tomēr tas ir vairākas reizes mazāks nekā 2022. gadā. Šo pakalpojumu cenu pieaugums pērnā gada pirmajā pusē bija ļoti augsts, tomēr otrajā pusgadā, būtiski samazinoties dabasgāzes cenām Eiropā, samazinājās arī elektroenerģijas, gāzes un siltumenerģijas tarifi Latvijā. Ja 2023. gada janvārī elektroenerģijas, gāzes un siltumenerģijas cenu pieaugums gada griezumā veidoja attiecīgi 89,8%, 65,7% un 69,6%, 2023. gada decembrī šiem pakalpojumiem bija fiksēts cenu kritums attiecīgi par 12,2%, 20,4% un 19,7%, tādējādi mazinot arī kopējo cenu kāpumu. 2023. gadā samazinājās arī degvielas cena, kopumā par 9,2%. Dīzeļdegvielas vidējā cena 2023. gadā bija 1,589 *euro* par litru, kas bija par 18,3 *euro* centiem mazāk nekā 2022. gadā. Savukārt 95. markas benzīna cena 2023. gadā samazinājās par 14,2 *euro* centiem līdz 1,637 *euro* par litru. Šo preču un pakalpojumu cenu dinamika un devums vidējā inflācijā spilgti redzams 2.5. attēlā, enerģijas sadaļā. Par spīti ģeopolitiskās situācijas eskalācijai Tuvajos Austrumos 2023. gada oktobrī, reģionā, kuram ir būtiska nozīme gāzes un naftas tirgū, gan gāzes, gan naftas cenas pērnā gada nogalē turpināja samazināties. Kopumā dabasgāzes cena Eiropā 2023. gadā samazinājusies 3,3 reizes, sasniedzot 40,2 *euro*/Mh, kas bija pat nedaudz zemāk nekā 2021. gadā. Savukārt *Brent* markas jēlnaftas cena 2023. gadā bija 82,5 ASV dolāri par barelu, kas bija par 18,2% mazāk nekā 2022. gadā. Pērnajā gadā šo izejvielu cenu dinamiku ietekmēja virkne dažādu faktoru, bet viens no galvenajiem bija pasaules ekonomikas attīstības tempu samazinājums un tā rezultātā arī mazāks naftas un gāzes patēriņš.

*Enerģijas grupā ietilpst elektroenerģija, gāze, siltumenerģija, cietais kurināmais

2.5. att. Devums gada inflācijā pēc izcelsmes avota (procentpunkti) un vidējās patēriņa cenu pārmaiņas (PCI, %) (Datu avots: CSP, FM)

2.6. att. Devums gada inflācijā pēc izcelsmes avota (procentpunkti) un vidējās patēriņa cenu pārmaiņas (PCI, %) (Datu avots: CSP, FM)

Pateicoties energoresursu cenu kritumam gada otrajā pusē, 2023. gadā būtiski mazinājusies importētā inflācija, kas raksturo energoresursu un pārtikas cenu pārmaiņu ietekmi. Savukārt pamatinflācija, kas raksturo vietējo faktoru ietekmi uz cenu dinamiku, pērnajā gadā bija noturīga un tikai nedaudz pazeminājusies. Atbilstoši FM novērtējumam, pamatinflācijas pieaugums 2023. gadā veidoja 9,4% pretstatā 11,0% 2022. gadā. Augsto pamatinflāciju nosaka otrreizējie efekti strauja energoresursu un pārtikas cenu pieauguma dēļ, kā arī saspringtā situācija darba tirgū un spiediens, ko rada darbaspēka izmaksu pieaugums. Pamatinflācijas dinamika un tās devums kopējā inflācijā ir atspoguļots 2.6. attēlā.

Lai arī pērnajā gadā inflācija bija būtiski mazāka nekā 2022. gadā, tomēr to joprojām var uzskatīt par ļoti augstu un tādu, kas bremzē tautsaimniecības attīstību. Dati par IKP liecina, ka ekonomikas apjoms 2023. gadā samazinājies par 0,3%, kas lielā mērā ir saistīts ar augstās inflācijas radītajām sekām, negatīvi ietekmējot mājsaimniecības pirktspēju un uzņēmēju peļņitspēju gan Latvijā, gan arī Latvijas lielākajās tirdzniecības partnervalstīs. 2023. gadā ir atjaunojies iedzīvotāju reālās algas pieaugums. Mēneša vidējās bruto darba samaksas pieaugums pērn bija 11,9%, kas par 3 procentpunktiem pārsniedza patēriņa cenu pieaugumu. Tomēr vērtējot datus par pēdējiem diviem gadiem kopumā, jāsecina, ka iedzīvotāju pirktspēja joprojām nav atjaunojusies, kas tikai apliecina, ka patēriņa cenu pieaugums 2022. – 2023. gadā bijis ļoti spēcīgs. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka, inflācijai stabilizējoties salīdzinoši zemā līmenī, iedzīvotāju pirktspēja kļūst spēcīgāka. Vērtējot aktuālākos datus par pērnā gada ceturto ceturksni, situācija ir krietni uzlabojusies, jo vidējās darba samaksas pieaugums – 11,6% salīdzinājumā ar 2022. gada ceturto ceturksni – ir bijis krietni straujāks par patēriņa cenu

pieaugumu 1,2% apmērā attiecīgajā laika periodā. Sagaidāms, ka 2024. gadā iedzīvotāju pirktspēja turpinās uzlaboties.

2024. gada sākumā inflācija Latvijā ir stabilizējusies zemā līmenī. 2024. gada janvārī un februārī patēriņa cenu pieaugums gada griezumā bija attiecīgi 0,9% un 0,4%. Tāpat kā iepriekšējos mēnešos, inflāciju aizvien turpina ietekmēt pārtikas cenas, kuru pieaugums joprojām pārsniedz vidējo inflāciju. Papildus tam, patēriņa cenas turpina būtiski ietekmēt arī veselības aprūpes pakalpojumu, atpūtas un kultūras, kā arī ēdināšanas pakalpojumu sadārdzināšanās, ko lielā mērā nosaka saspringtā situācija darba tirgū un darbaspēka izmaksu pieaugums.

Pateicoties būtiski zemākām gāzes cenām pasaules tirgos, siltumenerģijas un gāzes tarifi 2024. gadā būs zemāki nekā pērn. Izvērtējot pašvaldību apstiprināto un iesniegto siltumenerģijas tarifu projektus, jāsecina, ka kopumā siltumenerģijas tarifi Latvijā šogad būs zemāki nekā pērn. Siltumenerģijas tarifi ir decentralizēti, līdz ar to situācija katrā pašvaldībā var būt atšķirīga, ko noteiks gan siltumenerģijas ražošanai izmantotā izejviela, gan tarifa spēkā stāšanās brīdis.

Atbilstoši aktualizētajām makroekonomikas prognozēm, 2024. gadā vidējā inflācija Latvijā būs 1,6%. Šogad inflāciju paaugstinošie faktori galvenokārt būs saistīti ar iekšējiem ekonomikas procesiem, ko ietekmēs darba tirgus attīstība, it īpaši pakalpojumu nozarēs. Savukārt ārējiem faktoriem drīzāk būs pazeminoša ietekme, ko noteiks energoresursu cenu stabilizēšanās. Neliela inflāciju paaugstinoša ietekme 2024. gadā būs nodokļu likmju pieaugumam. No 2024. gada 1. janvāra no 5% līdz 12% palielināts pievienotās vērtības nodoklis (PVN) Latvijai raksturīgiem svaigiem augļiem, dārzeņiem un ogām. Savukārt no 1. marta paaugstināts akcīzes nodoklis alkoholiskajiem dzērieniem, tabakas izstrādājumiem, tabakas aizstājējproduktiem un elektroniskajām smēķēšanas ierīcēm.

Darba tirgus

Līdz ar stabilo ekonomikas izaugsmi laikā līdz 2019. gadam bezdarba līmenis Latvijā strauji samazinājās, atsevišķās nozarēs un profesijās jau robežojoties ar darbaspēka trūkumu. 2020. gadā šo dinamiku pārtrauca Covid-19 izraisītā krīze, tomēr tās ietekme darba tirgū izrādījās ļoti ierobežota, tajā skaitā pateicoties valsts atbalsta pasākumiem. Nodarbinātības situāciju nemainīja arī Krievijas sāktais karš Ukrainā 2022. gada februārī, un bezdarba līmenis pastāvīgi un visai strauji turpināja samazināties.

Pēc īslaicīgā pieauguma līdz 8,1% 2020. gadā, bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma jau 2021. gadā samazinājās līdz 7,6% un 2022. gadā noslīdēja līdz 6,9%. 2023. gadā, neskatoties uz ekonomiskās izaugsmes bremzēšanos un atsevišķos ceturkšņos piedzīvoto kritumu, bezdarba līmenis turpināja pazemināties, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu noslīdot par 0,4 procentpunktiem līdz 6,5%.

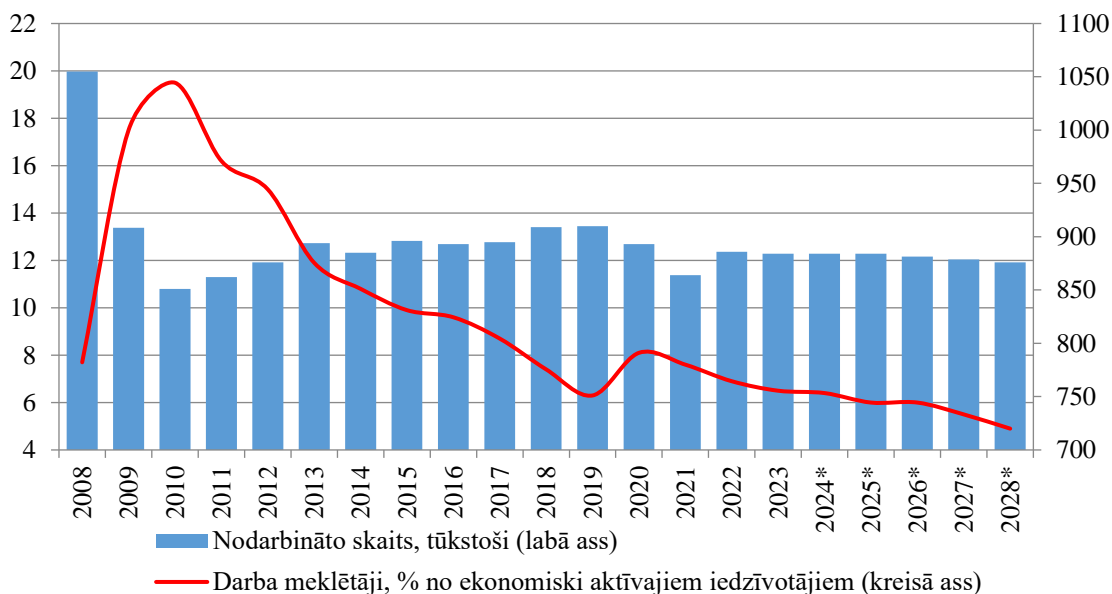
Bezdarba līmeņa mazināšanos līdzās ekonomikas attīstībai būtiski ietekmē arī demogrāfiskā situācija, kad jau kopš 2015. gada darba tirgū ienākošo jauniešu skaits ir mazāks nekā darba tirgu atstājošo sešdesmitgadnieku skaits un kopējais darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits ir pastāvīgi samazinājies, ar izņēmumu 2022. gadā, kad Latvijā tika uzņemti Ukrainas kara bēgļi.

2023. gada pēdējos mēnešos ekonomikas krituma negatīvā ietekme darba tirgū tomēr ir sākusi atspoguļoties, lai arī ar ļoti lielu laika nobīdi un tikai ļoti mēreni. 2023. gada ceturtajā ceturksnī bezdarbs ir palielinājies līdz 6,8% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, salīdzinot ar 6,5% trešajā ceturksnī. Daļēji šāds pieaugums ir saistīts ar sezonālo bezdarba kāpumu ziemas mēnešos, tomēr ceturtajā ceturksnī bezdarbs ir bijis arī nedaudz (par 0,1 procentpunktu) augstāks nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Augšupejošu tendenci parāda arī nedaudz operatīvākie mēnešu dati, kad 2024. gada janvārī bezdarba līmenis bija sasniedzis 7,1% un jau bija par 0,7 procentpunktiem augstāks nekā attiecīgajā mēnesī pirms gada.

Nelielu bezdarba pieaugumu 2023. gada beigās un 2024. gada sākumā uzrāda arī reģistrētā bezdarba dati, kad Nodarbinātības valsts aģentūrā reģistrēto bezdarbnieku skaits no 47 tūkst. minimuma pagājušā gada oktobrī ir palielinājies līdz 52 tūkst. marta sākumā. Tomēr šis pieaugums ziemas mēnešos gan atbilst regulārajām sezonālajām svārstībām un, atšķirībā no apsekojuma datiem, joprojām uzrāda bezdarba kritumu pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Marta tālāko nedēļu dati jau atkal uzrāda bezdarbnieku skaita samazināšanos līdzīgi kā citos gados līdz ar ziemas sezonas beigām, un arī 2024. gadā kopumā, lai arī bezdarba kritums īslaicīgi ir piebremzējies, tomēr arī pieaugums nav prognozējams.

Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits pagājušajā gadā kopumā samazinājies par 0,2% jeb 2 tūkst. līdz 884,2 tūkst. Ceturtajā ceturksnī nodarbināto skaits bijis par 1,4% jeb 12,9 tūkst. mazāks nekā 2022. gada attiecīgajā ceturksnī, un nodarbināto skaita kritums vienlaikus ar bezdarba pieaugumu gada beigās nedaudz mazina bažas par akūtu darbaspēka trūkuma problēmu, ko izraisa iedzīvotāju skaita samazināšanās. Vienlaikus arī uzņēmēju aptauju dati rāda, ka starp uzņēmējdarbību traucējošajiem faktoriem joprojām daudz būtiskāks ir nepietiekams pieprasījums, nevis darbaspēka trūkums, īpaši apstrādes rūpniecībā, kas joprojām izjūt zemo pieprasījumu ārējos tirgos.

2024. un 2025. gadā līdz ar straujāku ekonomiskās izaugsmes atjaunošanos nodarbināto skaits varētu nesamazināties, saglabājoties pagājušā gada līmenī, bet nākamajos gados sagaidāms neliels nodarbināto skaita kritums, ko pamatā noteiks darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās demogrāfijas tendenču rezultātā.

* FM prognoze

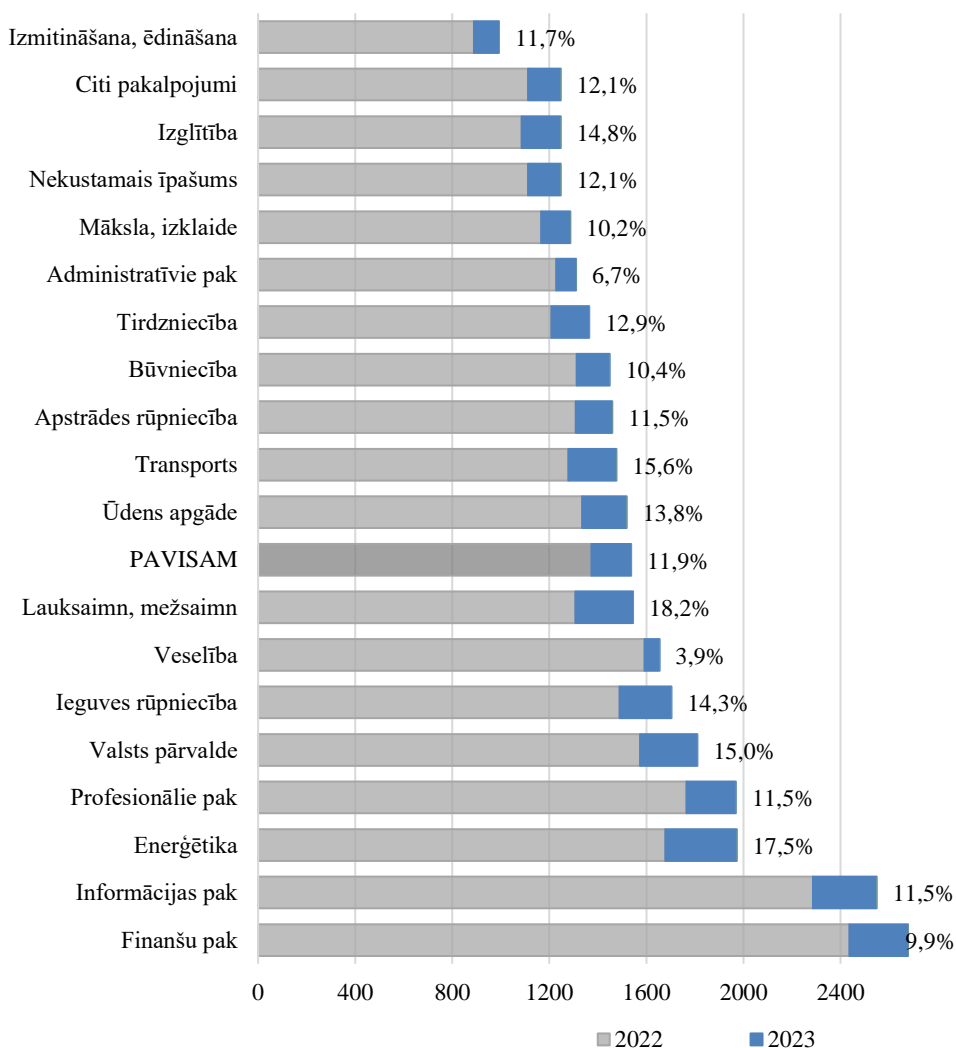
2.7. att. Nodarbinātība un bezdarbs 2008. – 2028. gadā

Neskatoties uz ekonomiskās situācijas pasliktināšanos gan Covid-19 pandēmijas, gan Krievijas uzsāktā kara ietekmē, iedzīvotāju ienākumi un darba samaksa visus pēdējos gadus turpināja spēcīgi palielināties. Mēneša vidējā bruto darba samaksa 2022. gadā pieauga par 7,5%, bet 2023. gadā pieaugums vēl paātrinājās līdz 11,9%, mēneša vidējai bruto darba samaksai sasniedzot 1 537 euro.

Straujo algu kāpumu 2023. gadā noteica gan būtiskais minimālās darba samaksas paaugstinājums no 500 līdz 620 euro, gan valsts budžeta izdevumu pieaugums sabiedriskā sektora darbinieku algām, gan privāto uzņēmumu sniegtais energoatbalsts saviem darbiniekiem un augstais inflācijas līmenis. Nedaudz straujāks algas pieaugums 2023. gadā bija sabiedriskajā

sektorā, kur mēneša vidējā bruto darba samaksa palielinājās par 13,1% līdz 1 553 *euro*, bet privātajā sektorā vidējā alga pieauga par 11,5% līdz 1 533 *euro*.

Nozaru griezumā vidējā alga visstraujāk augusi lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē, kur tā 2023. gadā palielinājās par 18,2%, enerģētikā - par 17,5% un transporta un uzglabāšanas nozarē - par 15,6%. Savukārt zemākais pieaugums bijis veselības un sociālās aprūpes nozarē, kur mēneša vidējā darba samaksa palielinājusies tikai par 3,9%, ko noteica Covid-19 piemaksu atcelšana veselības aprūpē. Augstākais darba samaksas līmenis joprojām saglabājies finanšu pakalpojumu nozarē – 2 678 *euro* un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē – 2 549 *euro*, kamēr zemākās algas ir izmitināšanā un ēdināšanā – 993 *euro* un izglītībā – 1 247 *euro* mēnesī (skat. 2.8. attēlu).

2.8. att. Mēneša vidējā bruto darba samaksa pa nozarēm, euro un izmaiņas %

Strādājošo reālā neto darba samaksa, kas parāda ienākumus, atskaitot inflācijas ietekmi un precīzāk raksturo strādājošo pirktspējas izmaiņas, augstās inflācijas dēļ 2022. gadā bija samazinājusies par 8,7%, piedzīvojot pirmo kritumu kopš pagājušās finanšu krīzes 2009. – 2010. gadā. 2023. gadā, patēriņa cenu pieaugumam mazinoties un darba samaksai palielinoties straujāk, algu pirktspēja pakāpeniski sāk atjaunoties, un gadā kopumā reālā neto darba samaksa ir pieaugusi par 2,2%. Tomēr, lai arī strādājošo pirktspēja pret iepriekšējo gadu sākusi atjaunoties, šogad tā vēl nebūs atgriezies līmenī, kādā tā bija pirms straujā cenu kāpuma, un pilnībā to varētu sasniegt tikai 2025. gadā.

Sagaidāms, ka mēneša vidējā darba samaksa šogad turpinās palielināties, ko ietekmēs gan cenu līmeņa pieaugums, gan minimālās darba samaksas kāpums no 620 līdz 700 *euro*, gan valsts budžeta izdevumu pieaugums sabiedriskā sektora darbinieku algām, tostarp veselības, aizsardzības un izglītības nozarēs, tomēr algu pieauguma temps kļūs būtiski lēnāks. FM prognozē, ka mēneša vidējā bruto darba samaksa šogad palielināsies par 7,5%, pārsniedzot 1650 *euro*, bet nākamajos gados algu pieauguma temps kļūs lēnāks, pakāpeniski pietuvojoties produktivitātes pieauguma tempam un stabilizējoties 5% līmenī.

2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs

Makroekonomiskās attīstības scenārijs vidējam termiņam 2024. – 2028. gadam izstrādāts 2024. gada februārī, balstoties uz pieejamo makroekonomisko informāciju par periodu līdz 2023. gada beigām, tajā skaitā par IKP ātro novērtējumu par 2023. gada 4. ceturksni. Savukārt kā bāze ārējai ekonomiskajai videi, kas ir pamatā Latvijas eksporta prognozēm, izmantotas EK un SVF jaunākās, 2024. gada ziemas, prognozes. Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes, FM ir konsultējies ar Latvijas Bankas (LB) un Ekonomikas ministrijas (EM), kā arī EK un SVF ekspertiem. Makroekonomisko rādītāju prognozes ir apstiprinājuši Fiskālās disciplīnas padome (FDP) 2024. gada 12. februārī, publicējot savu atzinumu.

Bāzes scenārijs

Saskaņā ar 2024. gada februārī izstrādāto scenāriju, Latvijas IKP 2024. gadā palielināsies par 1,4%, bet 2025. gadā gaidāma ekonomikas izaugsmes paātrināšanās līdz 2,9%. Salīdzinot ar iepriekšējām, 2023. gada jūnija sākumā izstrādātajām prognozēm, IKP pieauguma prognoze 2024. gadam ir samazināta par 1,1 procentpunktu, bet 2025. gadam prognoze nav mainīta. Nākamajos trīs gados ekonomikas izaugsme nedaudz palēnināsies, 2026. gadā veidojot 2,5% un līdz 2028. gadam palēninoties līdz 2,3%.

Zemāku ekonomikas izaugsmes prognozi 2024. gadam lielā mērā noteica pagājušā gada dinamika, jo IKP pieaugums nesasniedza prognozēto. Tā iemesls bija sarūkošs pieprasījums ārējā tirgū un augstais cenu līmenis, kavējot privātā patēriņa izaugsmi Latvijā. 2023. gadā Latvijas ekonomika saruka par 0,3%, ko visbūtiskāk ietekmēja eksporta un privātā patēriņa kritums, kamēr pozitīvi devumi bija investīciju un sabiedriskā patēriņa kāpumam.

Vienlaikus jau no 2024. gada otrās puses, Eiropas ekonomikai sākot augt straujāk un arvien mazinoties nesenā krasā cenu kāpuma negatīvajai ietekmei uz Latvijas iedzīvotāju pirktspēju, arī Latvijas ekonomikas izaugsme kļūs straujāka, 2025. gadā paātrinoties līdz 2,9%. Būtiska loma šeit būs arī lielo investīciju projektu realizācijai un ES fondu finansējuma pieaugumam.

Investīciju (bruto pamatkapitāla veidošanas) pieaugums 2024. un 2025. gadā prognozēts ap 4% apmērā, kas ir par attiecīgi par 0,7 un 1,3 procentpunktiem vairāk nekā prognozēts 2023. gada jūnijā. Pieaugumu noteiks gaidāmais ES līdzekļu izmantošanas pieaugums, ko veicinās sagaidāmais ANM noslēgums 2026. gadā. Savukārt nākamajos gados investīciju pieaugums būs ap 3%, pieņemot, ka investīciju vide, tajā skaitā cenu stabilitāte un uzņēmēju konfidence nepasliktināsies.

Ārējo tirdzniecību 2023. gadā ietekmēja tirdzniecības apjomu samazinājums ar Krieviju un vēl lielākā mērā energoresursu cenu kritums. Kopumā ES un *euro* zonai šim gadam gan ir prognozēti augstāki izaugsmes tempi nekā 2023. gadā, tomēr tie joprojām ir vēsturiski zemā līmenī. Joprojām saglabājas visai augsta nenoteiktība gan saistībā ar Krievijas sāktu karu Ukrainā, gan ECB politiku un prognozēm par iespējamu procentu likmju pazemināšanas sākšanu 2024. gada laikā. Tāpēc prognožu periodā gaidāms, ka, stabilizējoties ārējam

pieprasījumam, eksporta pieaugums atjaunosies 4% apmērā, tomēr bāzes efektu dēļ 2024. gadā būs vērojams 0,8% samazinājums.

Līdz ar straujo energoresursu un citu izejvielu cenu kritumu pasaules tirgos, kas atstāj stabilizējošu ietekmi arī uz pārējo preču cenām, kā arī ECB realizēto stingro inflācijas ierobežošanas politiku, Latvijas inflācijas prognoze 2024. gadam ir samazināta līdz 1,6%. Iepriekšējās, 2023. gada jūnijā sagatavotajās prognozēs FM šim gadam bija prognozējusi cenu pieaugumu 2,2% apmērā. Vidējā termiņā, laikā līdz 2028. gadam prognozējama inflācijas stabilizēšanās ap 2,5%, kas atbilst konverģējošas valsts cenu pieauguma līmenim.

Ekonomiskās izaugsmes palēnināšanās un pēdējos ceturkšņos arī kritums līdz šim praktiski nav atstājis ietekmi uz bezdarba un nodarbinātības rādītājiem, kas, salīdzinot ar iepriekšējām prognozēm nav būtiski koriģēti. Pēc FM prognozēm, bezdarba līmenis šogad varētu nedaudz samazināties (par 0,1 procentpunktu salīdzinājumā ar 2023. gadu) līdz 6,4%, bet pēc tam straujākas ekonomikas izaugsmes un demogrāfiskās situācijas ietekmē līdz 2028. gadam pakāpeniski noslīdēt līdz 5% līmenim. Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits saglabāsies stabils, 884 tūkst. līmenī, ar nelielu lejupvērstu tendenci.

Mēneša vidējā darba samaksa 2024. gadā turpinās palielināties, ko ietekmēs gan cenu līmeņa pieaugums, gan minimālās darba samaksas kāpums no 620 līdz 700 *euro*, gan valsts budžeta izdevumu pieaugums sabiedriskā sektora darbinieku algām, tostarp veselības, aizsardzības un izglītības nozarēs. FM prognozē, ka mēneša vidējā bruto darba samaksa šogad palielināsies par 7,5%, sasniedzot 1 652 *euro*, bet nākamajos gados algu pieauguma temps kļūs lēnāks, pakāpeniski pietuvojoties produktivitātes pieauguma tempam un stabilizējoties 5% līmenī.

2.1. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2023*	2023*	2024	2025	2026	2027	2028
		milj. <i>euro</i>	Pieaugums %					
1.IKP faktiskajās cenās	B1*g	40 348	5,1	4,1	6,0	5,3	5,1	5,1
2.IKP 2015. gada cenās	B1*g	28 739	-0,3	1,4	2,9	2,5	2,3	2,3
<i>IKP pēc izlietojuma 2015. gada cenās</i>								
3.Privātais patēriņš	P3	17 539	-1,3	1,9	2,5	2,7	2,5	2,5
4.Sabiedriskais patēriņš	P3	5 862	7,0	6,7	5,8	3,1	3,0	3,0
5.Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	7 110	8,2	3,8	4,2	2,8	2,8	2,8
6.Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	1 428	-	-	-	-	-	-
7.Eksports	P6	19 665	-5,9	-0,8	3,3	4,1	4,0	4,0
8.Imports	P7	22 865	-2,9	1,9	3,9	4,0	4,0	4,0
<i>Ieguldījums IKP izaugsme</i>								
9.Kopējais iekšzemes pieprasījums	P3+P51		2,4	3,5	3,9	3,0	2,9	2,9
10.Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		-0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11.Eksporta-importa bilance	B11		-2,0	-2,1	-0,9	-0,5	-0,6	-0,6

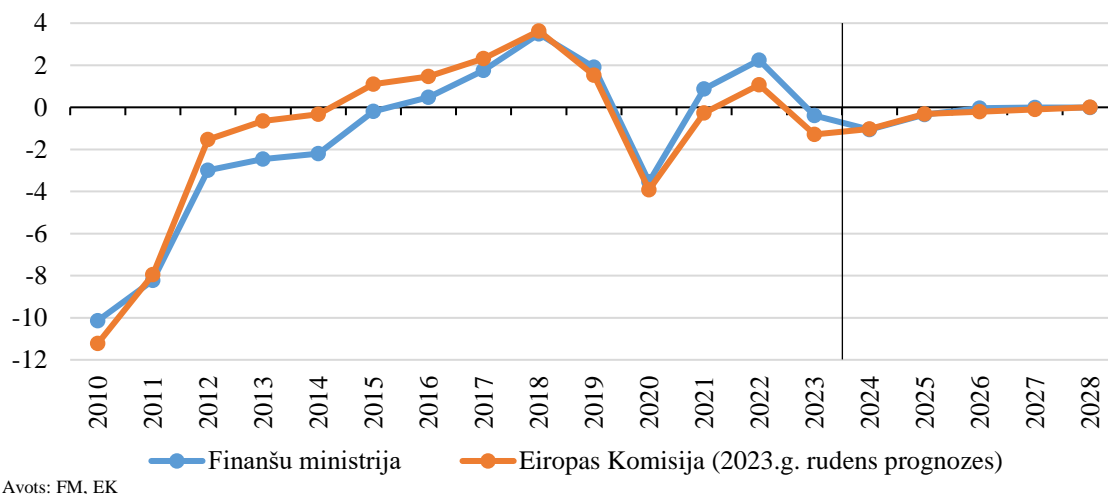
* 2023. gada dati – CSP uz 25.03.2024.

Ekonomikas cikliskā attīstība

Latvijas ekonomika, pateicoties iekšējam un ārējam pieprasījumam, laikā no 2011. gada (pirmā pēc-recesijas gada) līdz 2019. gadam auga vidēji par 3% gadā, iezīmējot ekonomiskā cikla kāpuma posmu. Beidzoties ES fondu ciklam, 2019. gadā sāka iezīmēties ekonomikas cikliskā bremsēšanās un investīciju pieauguma tempi mazinājās līdz 0,6%, salīdzinājumam 2017. – 2018. gadā tie bija vidēji 3,7%. Savukārt jau 2020. gadā ekonomiskā cikla bremsēšanos pastiprināja Covid-19 pandēmija, ietekmējot visu ekonomikas nozaru attīstību un dažās, ar tūrisma saistītajās nozarēs atstājot jūtamas sekas uz potenciālā IKP pieaugumu un strauji samazinot izveidojušos pozitīvo izlaižu starpību. Rezultātā IKP 2022. gadā samazinājās par 3,5% un izlaižu starpība, kas kopš 2015. gada bija pozitīva, 2020. gadā kļuva negatīva. Pēc Covid-19 ierobežojumu pakāpeniskas atcelšanas 2021. gadā ekonomikai bija iespēja atgriezties

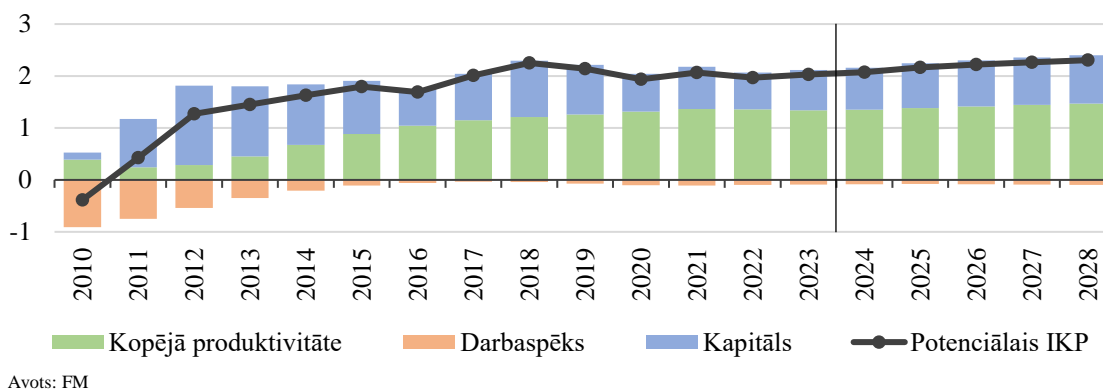
kāpuma posmā, taču Krievijas uzsāktais karš Ukrainā no jauna palēnināja potenciālā IKP attīstību un ekonomika atkal iegāja lejupslīdē.

Atbilstoši 2024. gada februāra scenārijam, negatīvā izlaidumu starpība izzustu triju gadu laikā, līdz ekonomika atgrieztos potenciālajā izaugsmes līmenī un no 2026. gada turpinātu attīstību ar pieaugumu nedaudz virs 2%. Kopumā līdzīgs vidēja termiņa izlaidumu starpības novērtējums ir arī EK 2023. gada rudens prognozēs.

2.9. att. Izlaidumu starpība, %

IKP potenciālo izaugsmi prognožu periodā pamatā noteiks kopējais produktivitātes pieaugums ap 1,4 procentpunktiem, kāds bija raksturīgs ekonomikas kāpuma posmā laikā līdz 2019. gadam. Pārējo potenciālā IKP pieaugumu nodrošinās kapitāla devums, kas ir aptuveni viens procentpunkts, kamēr darbaspēka devums būs nedaudz negatīvs demogrāfiskās situācijas dēļ, ko kompensēs produktivitātes straujāka izaugsme. Saskaņā ar FM aprēķiniem, potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā būs virs 2%.

2.10. att. Potenciālā IKP izaugsme un komponentu devums, %

3. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE UN PARĀDS

3.1. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķi

3.1.1. Fiskālās politikas stratēģija

Stabilitātes programma tiek sagatavota laikā, kad Eiropā joprojām notiek karš, papildus tam ir eskalējusies ģeopolitiskā situācija Tuvajos Austrumos. Lai gan kara Ukrainā ietekmē pieaugušās energoresursu cenas ir stabilizējušās un Latvijas ekonomika spēj samērā veiksmīgi pielāgoties izaicinājumiem, tomēr tikai vidējā termiņā var sagaidīt stabilu ekonomikas izaugsmi pie nosacījuma, ka pieaugs pieprasījums ārējā tirgū, notiks gaidāmā inflācijas mazināšanās un arī procentu likmju pazemināšana, kas labvēlīgi ietekmēs ne tikai publiskās finanses, bet arī Latvijas ekonomiku kopumā. Vienlaicīgi saglabājas ļoti augsta nenoteiktība un ārējie riski.

2024. gads ir zīmīgs ar to, ka līdz ar ES vispārējās izņēmuma klauzulas darbības pārtraukšanu, no viena puses, tika atjaunota ES fiskālo noteikumu piemērošana, kas nozīmē pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras ierosināšanu 2024. gada pavasarī, pamatojoties uz 2023. gada rezultātiem saskaņā ar spēkā esošajiem ES tiesību aktiem, no otras puses, 2024. gada pavasarī panākta provizoriska politiska vienošanās par ES ekonomikas pārvaldības ietvara reformas pakotni² (jaunie ES fiskālie noteikumi), kas indikatīvi stāsies spēkā š.g. maijā, t.i. neilgi pēc šīs Stabilitātes programmas iesniegšanas EK.

Vienlaikus jāatzīmē, ka 2023. gada 14. jūlijā ir apstiprinātas Padomes ES dalībvalstīm specifiskās rekomendācijas, kurās ir integrēta fiskālā komponente. Saskaņā ar rekomendāciju³ Latvijai 2024. gadā ir jānodrošina piesardzīga fiskālā politika, ierobežojot valsts finansēto neto primāro izdevumu nominālo pieaugumu tādā apmērā, lai tas atbilstu ikgadējam strukturālās budžeta bilances uzlabojumam vismaz 0,5% apmērā no IKP 2024. gadā. Minētās rekomendācijas fiskālā komponente ir zināmā mērā pārejas posms uz reformēto ES fiskālo noteikumu piemērošanu, kas ietver sevī valstij specifiskas fiskālās trajektorijas noteikšanu (valsts finansētiem neto primāriem izdevumiem⁴) četriem gadiem strukturālās primārās bilances izmaiņu izteiksmē. Fiskālās jeb valsts finansēto neto primāro izdevumu trajektorija jānosaka FSP, kas ES dalībvalstīm, t.sk. Latvijai, jānosaka līdz 2024. gada 20. septembrim, bet dalībvalstis ar EK var vienoties par plāna iesniegšanas termiņa pagarinājumu⁵. Attiecīgi nākamais likumprojekts par “Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam” būs jāizstrādā, ņemot vērā ne tikai FDL, bet arī stājušos spēkā ES ekonomikas pārvaldības ietvara reformas pakotni, kā arī valsts finansēto neto primāro izdevumu trajektoriju.

Ņemot vērā paredzēto ES fiskālo noteikumu piemērošanas atjaunošanu sākot ar 2024. gadu, pasākumu, kas saskaņā ar Fiskālās politikas stratēģiju⁶ tiek uzskatīti par vienreizējiem,

² Eiropas Parlamenta un Padomes Regula par ekonomikas politikas efektīvu koordinēšanu un daudzpusēju budžeta uzraudzību, kas atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97; Padomes regula, ar ko groza Regulu (EK) Nr. 1467/97 par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras īstenošanas paātrināšanu un precizēšanu; grozījumi Padomes direktīvai, ar ko groza Direktīvu 2011/85/ES par prasībām dalībvalstu budžeta sistēmām, pieejams: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/10/economic-governance-review-council-and-parliament-strike-deal-on-reform-of-fiscal-rules/>

³ Ieteikums Padomes ieteikumam par Latvijas 2023. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas stabilitātes programmu, pieejams: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9839-2023-REV-1/lv/pdf>

⁴ Vispārējās valdības budžeta izdevumi, atskaitot procentu izdevumus, DRM, izdevumus par ES programmām, kas pilnībā atbilst ES fondu ieņēmumiem, valsts izdevumus par ES finansēto programmu līdzfinansēšanu, kā arī bezdarbnieka pabalstu izdevumu cikliskos elementus. Atbilstīgi pamatprincipiem, ko EK izmantojusi, klasificējot darījumus kā vienreizējus darījumus un citus pagaidu pasākumus, minētie vienreizējie un citi pagaidu pasākumi arī būtu jāatskaita no valdības izdevumiem.

⁵ Latvija plāno izmantot termiņa pagarinājumu un iesniegt FSP EK 15. oktobrī kopā ar Vispārējās valdības budžeta plāna projektu 2025. gadam

⁶ Apstiprināts MK 2022. gada 12. aprīļa sēdē (MK sēdes protokols Nr. 20, 45.§)

finansēšana jāveic fiskālās disciplīnas noteikumu ietvaros, proti, tādā apmērā, lai nepieļautu vispārējās valdības budžeta deficīta 3% no IKP robežvērtības pārsniegumu. Vienlaicīgi netiek atcelts pieminētās Fiskālās politikas stratēģijas pamatprincips, ka vienreizējie pasākumi tiek izslēgti no nacionālā vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa.

Vienreizējo pasākumu tvērums atrunāts likuma "Par valsts budžetu 2024. gadam un budžeta ietvaru 2024., 2025. un 2026. gadam" 5. pantā:

- 1) vienreizējie izdevumi, kas saistīti ar Covid-19 pandēmijas negatīvo seku mazināšanu;
- 2) vienreizējie izdevumi enerģijas cenu būtiskā pieauguma kompensācijai;
- 3) vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai:
 - a) investīcijām valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Latvijas Televīzija" darbības nepārtrauktības nodrošināšanai valsts ārējā apdraudējuma gadījumā;
 - b) valsts ārējās robežas infrastruktūras izveidei un nostiprināšanai un investīcijām valsts drošības iestāžu stiprināšanā;
 - c) valsts aizsardzības spēju stiprināšanai;
 - d) speciālo ugunsdzēsības un glābšanas transportlīdzekļu iegādei;
 - e) Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta depo - katastrofu pārvaldības centru izbūvei;
 - f) iedzīvotāju nodrošināšanai ar pirmās nepieciešamības rūpniecības precēm valsts apdraudējuma gadījumā;
 - g) kibernetikas drošības stiprināšanai;
 - h) Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes struktūrvienību nodrošināšanai ar atbilstošām telpām;
- 4) vienreizējie izdevumi Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam Latvijā;
- 5) vienreizēji izdevumi Ukrainas atbalstam;
- 6) valsts aizsardzības bāzes izdevumu pieaugums pret iepriekšējo gadu 100% apmērā. Pirmajā gadā pēc pieauguma 80% apmērā, otrajā gadā pēc pieauguma 60% apmērā, trešajā gadā pēc pieauguma 40% apmērā un ceturtajā gadā pēc pieauguma 20% apmērā.

Šīs Stabilitātes programmas sagatavošanā tiek ņemta vērā 3.1. tabulā norādītā vienreizējo pasākumu fiskālā ietekme.

3.1. tabula. Vienreizējie pasākumi (one-off), milj. euro/% no IKP

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
IKP, milj. euro	30 109	33 349	38 386	40 348	42 008	44 548	46 904	49 281	51 779
	fakts/novērtējums					prognoze			
one-off un citi īslaicīgie pasākumi, milj. euro, tai skaitā	-1 018,1	-2 054,7	-1 878,6	-819,2	-693,5	-704,0	-771,3	-729,0	-680,1
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi	-960,8	-2 102,8	-796,4	-65,3	-8,9	-5,3	-5,3		
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		-1,9	-1 001,2	-399,3	0,0				
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums				-218,2	-330,6	-380,4	-488,5	-435,3	-355,2
atbalsts bēgļiem no Ukrainas			-81,0	-67,9	-70,0				
citi/vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai (18.pr + % maksājumi par aizdevumu UA)	-57,3	49,9		-68,6	-284,0	-318,3	-277,6	-293,8	-324,9
	fakts/novērtējums					prognoze			
one-off un citi īslaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	-3,4	-6,2	-4,9	-2,0	-1,7	-1,6	-1,6	-1,5	-1,3
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi	-3,2	-6,3	-2,1	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		0,0	-2,6	-1,0	0,0				
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums				-0,5	-0,8	-0,9	-1,0	-0,9	-0,7
atbalsts bēgļiem no Ukrainas			-0,2	-0,2	-0,2				
citi/vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai (18.pr + % maksājumi par aizdevumu UA)	-0,2	0,1		-0,2	-0,7	-0,7	-0,6	-0,6	-0,6

Uzkrāto bilanču starpības

FDL 11. pants nosaka automātisko *ex-post* korekcijas mehānismu, t.i. minimālās plānojamās vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances koriģēšanu, lai nodrošinātu to, ka iepriekšējo gadu faktiskās novirzes no bilances nosacījuma (FDL 10. pants) neietekmē budžeta sabalansētību. Ja budžeta izpildes gaitā tiek konstatēts, ka uzkrātā faktisko strukturālo bilanču novirze no plānoto bilanču apmēra ir negatīva un sasniedz vismaz 0,5% no IKP, nākamā vidēja termiņa budžeta trešajā gadā vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi nosaka par 0,5% no IKP lielāku. Uzkrātās bilanču starpības ir attēlotas 3.2. tabulā un ņemot vērā uzkrātās faktisko strukturālo bilanču novirzes vērtību 4,5% no IKP, vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances koriģēšana nav jāveic.

3.2. tabula. Uzkrāto bilanču starpības

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	IKP (faktiskajās cenās), milj. euro	22 749	23 626	24 572	25 371	26 984	29 154	30 573	30 109	33 349	38 386	40 348
2	Faktiskā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, % no IKP	-0,3	-0,8	-1,4	-0,4	-1,0	-2,1	-0,8	0,3	-1,3	-0,6	-0,1
3. (1.×2.)	Faktiskā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, milj. euro	-66,3	-185,2	-345,3	-95,8	-258,6	-604,2	-234,0	77,9	-449,6	-214,2	-40,6
4	Minimālā plānojamā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, % no IKP	-1,3	-1,0	-1,0	-0,9	-1,0	-1,2	-0,6	-0,5	-1,6	-4,0	-0,5
5. (1.×4.)	Minimālā plānojamā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, milj. euro	-295,7	-236,3	-245,7	-228,3	-269,8	-349,8	-173,2	-140,0	-537,2	-1 541,0	-201,7
6. (3.-5.)	Saimnieciskā gada bilanču starpība, milj. euro	229,4	51,0	-99,6	132,6	11,3	-254,3	-60,8	217,8	87,6	1 326,8	161,1
7. (6.:1.) ×100)	Saimnieciskā gada bilanču	1,0	0,2	-0,4	0,5	0,0	-0,9	-0,2	0,7	0,3	3,5	0,4

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	starpība, % no IKP											
8. (Σ(6.))	Uzkrāto bilanču starpības summa (kumulatīvi), milj. euro	229,4	280,5	180,9	313,4	324,7	70,4	9,6	227,4	315,1	1 641,9	1 803,0
9. ((8./1.) ×100)	Uzkrāto bilanču starpības summa, % no IKP	1,0	1,2	0,7	1,2	1,2	0,2	0,0	0,8	0,9	4,3	4,5
10	FDL 11. panta nosacījums, % no IKP	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
11	Ir jākorrigē, ja 9.<10.											Nav jākorrigē

3.1.2. Fiskālo nosacījumu ievērošana vidēja termiņa fiskālās politikas plānošanā

Vispārējā gadījumā FDL paredz, ka strukturālās bilances mērķu definēšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode un tai ir vienlaicīgi jānodrošina atbilstība nacionālā līmeņa fiskālajiem nosacījumiem (bilances nosacījums, izdevumu pieauguma nosacījums un izdevumu pārmantojamības nosacījums), gan arī Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem. Jāatzīmē, ka FDL nosacījumi ir jāievēro vidēja termiņa budžeta ietvara sagatavošanā, bet Stabilitātes programmas sagatavošanas posmā šo nosacījumu ievērošana nav juridiski saistoša. Attiecīgi šajā kontekstā konkrēto FDL fiskālo nosacījumu piemērošana jāskata kontekstā ar plānotajām izmaiņām ES fiskālo noteikumos, t.sk. ar plānošanas/prognozēšanas cikla pagarināšanu par vienu gadu.

3.1.3. 2025., 2026., 2027. un 2028. gada vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi

Stabilitātes programma sagatavota ņemot vērā gan FDL normas, gan pieņemot, ka šogad stāsies spēkā jaunie ES fiskālie noteikumi. Līdz ar to faktiski pašlaik tiek pielietoti trīs fiskālie nosacījumi:

1. FDL strukturālās bilances nosacījums;
2. ES strukturālās primārās bilances nosacījums un
3. ES valsts finansēto neto primāro izdevumu nosacījums.

Lai arī katrs no fiskālajiem nosacījumiem attiecas uz citu fiskālo rādītāju, lai nodrošinātu salīdzināmību un noteiktu, kurš no fiskālajiem nosacījumiem ir dominējošais, nepieciešams atšķirīgos fiskālos rādītājus pārrēķināt vienā fiskālajā rādītājā. Šim nolūkam tiek izvēlēts FDL strukturālās bilances rādītājs.

1. FDL strukturālās bilances nosacījums

Saskaņā ar Fiskālās politikas stratēģiju, strukturālās bilances mērķis 2025. – 2028. gadam tiek noteikts par pamatu ņemot 2024. gada strukturālās bilances prognozi.

Atbilstoši aktualizētajām vispārējās valdības budžeta prognozēm vidējam termiņam (t.i. līdz 2028. gadam) pie nemainīgas politikas, 2024. gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek novērtēts 2,9% apmērā.

Ņemot vērā izlaižu starpību un vienreizējo pasākumu apmēru 2024. gada vispārējās valdības strukturālais deficīts tiek prognozēts 0,8 % no IKP (skat. 3.3. tabulu). Līdz ar to tas ir augstāks par FDL 10. pantā noteikto vidēja termiņa mērķi, kas ir 0,5% no IKP. Vispārīgā gadījumā saskaņā ar Fiskālās politikas stratēģiju, strukturālais deficīts būtu jāsamazina par

0,5% no IKP ik gadu līdz tas sasniedz 0,5% no IKP vērtību 2025. gadā, tad pie aktuālākajām prognozēm tā samazināšana nepieciešama tik tālu, lai sasniegtu un turpmāk uzturētu vispārējās valdības strukturālo deficītu FDL 10. pantā noteiktajā maksimālajā pieļaujamajā līmenī.

3.3. tabula. Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi

		2024	2025	2026	2027	2028
IKP prognoze, milj. euro	(1)	42 008				
2024. gada vispārējās valdības budžeta bilance, milj. euro	(2)	-1 213				
2024. gada vispārējās valdības budžeta bilance, % IKP	(3)=(2)/(1)*100	-2,9				
izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(4)	-1,1				
bilances cikliskā komponente, % no IKP	(5)=0,378*(4)	-0,4				
one-off un citi islaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	(6)=(7)+(8)+(9)+(10)+(11)	-1,7				
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi	(7)	-0,02				
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi	(8)	0,0				
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums	(9)	-0,8				
atbalsts bēgļiem no Ukrainas	(10)	-0,2				
citi/vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai	(11)	-0,7				
vispārējās valdības strukturālās bilances prognoze un mērķi, % no IKP	(12)=(3)-(5)-(6)	-0,8	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5

Ņemot vērā, ka saskaņā ar ES metodoloģiju 3.1. tabulā norādītie izdevumi netiek izslēgti no strukturālās bilances aprēķina, 2024. gada vispārējās valdības strukturālā bilance ir -2,5% no IKP (saskaņā ar ES metodoloģiju).

2. ES strukturālās primārās bilances nosacījums

Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) par ekonomikas politikas efektīvu koordināciju un budžeta daudzpusēju uzraudzību un ar ko atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97⁷ (turpmāk – Regula) nosaka, ka valstij specifiskai fiskālajai trajektorijai – valsts finansētiem neto primāriem izdevumiem⁸ strukturālās primārās bilances izmaiņu izteiksmē – jāatbilst prasībām, ka līdz korekcijas perioda beigām panākt vai noturēt vispārējās valdības parāda ticamu samazināšanos vai saglabāt to piesardzīgā līmenī, kas ir zemāks par 60 % no IKP, un vidējā termiņā samazināt un saglabāt valdības budžeta deficītu zem 3 % no IKP.

Šis nosacījums tiek aprēķināts saskaņā ar vienoto ES metodoloģiju un ES izmantotajiem pieņēmumiem. Par pamatu tiek ņemta strukturālā primārā bilance 2024. gadam, kas saskaņā ar

⁷ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the effective coordination of economic policies and multilateral budgetary surveillance and repealing Council Regulation (EC) No 1466/97, pieejams: <https://www.consilium.europa.eu/media/70386/st06645-re01-en24.pdf>

⁸ Vispārējās valdības budžeta izdevumi, atskaitot procentu izdevumus, DRM, izdevumus par ES programmām, kas pilnībā atbilst ES fondu ieņēmumiem, valsts izdevumus par ES finansēto programmu līdzfinansēšanu, kā arī bezdarbnieka pabalstu izdevumu cikliskos elementus. Atbilstīgi pamatprincipiem, ko EK izmantojusi, klasificējot darījumus kā vienreizējus darījumus un citus pagaidu pasākumus, minētie vienreizējie un citi pagaidu pasākumi arī būtu jāatskaita no valdības izdevumiem.

SP prognozēm ir -1,4% no IKP. Tiek pieņemts, ka nemainīgas politikas gadījumā strukturālā primārā bilance saglabājas nemainīga visā prognozēšanas periodā, t.i. līdz 2038. gadam.

Nominālo bilanci iegūst, pie strukturālās primārās bilances pieskaitot procentu izdevumus (% no IKP), novocošanās izdevumu izmaiņas (% no IKP) un bilances ciklisko komponenti (% no IKP). Jāatzīmē, ka procentu izdevumi (% no IKP) tuvākajā periodā pieaugs, jo paaugstinātu procentu likmju situācijā, pārfinansējot parādu, kas tika aizņemts par zemākiem procentiem, procentu izdevumi pieaug. Lai arī novocošanās izdevumi Latvijai laika gaitā samazinās, tie nekompensē procentu izdevumu pieaugumu, tāpēc laika periodā līdz 2038. gadam, uzturot nemainīgu strukturālo primāro bilanci, sākotnējais 2024. gada nominālais deficīts 2,9% no IKP pieaug un pārsniedz 3% no IKP robežu, sasniedzot maksimālo vērtību 3,3% no IKP 2034. gadā.

Lai novērstu nominālā deficīta pārsniegumu visā prognozēšanas periodā, 4 gadu laikā sākot no 2025. gada līdz 2028. gadam strukturālais primārais deficīts Latvijai ir jāsamazina no 2024. gada 1,4% no IKP līdz 1,2% no IKP 2029. gadā, jeb par 0,055 procentpunktiem no IKP attiecīgi 2025., 2026., 2027. un 2028. gadā. Saskaņā ar šo fiskālo nosacījumu, pieļaujamā strukturālā primārā bilance ir norādīta 3.4. tabulas 1. rindā.

Tabulā 3.4. ir veikts arī pārrēķins no pieļaujamās strukturālās primārās bilances uz FDL strukturālo bilanci. Saskaņā ar šo pārrēķinu, pieļaujamais FDL strukturālais deficīts 2025. gadā ir tuvu 1% no IKP, nedaudz zemāks 2026. gadā un tad palielinās līdz sasniedz 1,3% no IKP 2028. gadā.

3.4. tabula. *Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi, balstoties uz ES strukturālās primārās bilances nosacījumu*

		2024	2025	2026	2027	2028
1.	strukturālās primārās bilances mērķis, % no IKP	-1,441	-1,386	-1,331	-1,276	-1,221
2.	vispārējās valdības procentu izdevumi, % no IKP	1,04	1,20	1,28	1,35	1,42
3.	one-off un citi īslaicīgie pasākumi, % no IKP		-1,58	-1,64	-1,48	-1,31
4.	vispārējās valdības strukturālās bilances prognoze un mērķi, % no IKP		-1,008	-0,971	-1,149	-1,328

Jāatzīmē, ka jaunais ES regulējums nosaka, ka ES valstis, kurām 2024. gadā parāds ir zem 60% no IKP un deficīts zem 3% no IKP var izvēlēties, pieprasīt EK tehnisko informāciju⁹ vai nē. Regulas 9. pants nosaka, ka, gadījumā, ja valsts pieprasa tehnisko informāciju, EK norādītajai pieļaujamai strukturālai primārai bilancei ir jānodrošina arī atbilstība deficīta noturības nosacījumam (*deficit resilience safeguard*), kas nosaka, ka strukturālais primārais deficīts jāsamazina par 0,4 procentpunktiem no IKP ik gadu, līdz tā vērtība nodrošina, ka strukturālais deficīts nav augstāks par 1,5% no IKP. Faktiski tas uzliktu Latvijai 7 reizes stingrāku nosacījumu, kā iepriekš aprakstītais fiskālais nosacījums. Regula nosaka, ka FSP vērtēšanas procesā EK vērtēs tikai atbilstību 3% no IKP deficīta nodrošināšanai visā prognozēšanas periodā, bet ne atbilstību deficīta noturības nosacījumam. Bez tam vērtējums nav atkarīgs no tā, vai valsts ir pieprasījusi tehnisko informāciju, vai nav. Ņemot vērā šos nosacījumus, ja EK prognozēs Latvijai 2024. gada deficītu zem 3% no IKP, Latvija nepieprasīs tehnisko informāciju un brīvprātīgi neizvēlēsies uz sevi attiecināt deficīta noturības nosacījumu.

⁹ "tehniskā informācija" ir norādījumi, ko EK pirms dalībvalstis izstrādā savus valsts vidēja termiņa FSP sniedz pēc pieprasījuma, par strukturālo primāro bilanci, kas vajadzīga, lai nodrošinātu, ka nominālais deficīts tiek saglabāts zem 3% no IKP bez jebkādiem papildu politikas pasākumiem vidējā termiņā un ilgtermiņā, un norādot, vai tas nozīmē, ka ir vajadzība pēc fiskālām korekcijām.

3. ES valsts finansēto neto primāro izdevumu nosacījums

Lai arī konceptuāli valsts finansēto neto primāro izdevumu pieaugums nav uzskatāms par atsevišķu fiskālo nosacījumu un drīzāk tiek pozicionēts kā tehnisks strukturālās primārās bilances pārrēķins, faktiski tas ir jauns ES fiskālais nosacījums.

Vispārējās valdības primāro izdevumu pieaugums tiek aprēķināts ar pieņēmumu, ka nemainīgas primārās bilances gadījumā izdevumi aug saskaņā ar potenciālā IKP un IKP deflatora pieaugumu un pieaugums vienīgi tiek korigēts ar nepieciešamo uzlabojumu strukturālajā primārajā bilancē. Faktiski tas nozīmē, ka tiek pieņemts, ka vispārējās valdības ieņēmumi aug "saskaņā ar ekonomiku", t.i. atbilstoši reālā IKP un IKP deflatora pieaugumam, un novirze ir tikai par diskrecionāro ieņēmumu apjomu. Vispārējā gadījumā, tomēr, ieņēmumu pieaugums var atšķirties un novest pie atšķirīgas strukturālās primārās bilances. Arī Stabilitātes programmā iekļautās vispārējās valdības ieņēmumu prognozes būtiski atšķiras no šī vienkāršotā ieņēmumu pieauguma modeļa. Ņemot vērā šīs atšķirības, Latvijas fiskālajā stratēģijā ES valsts finansēto neto primāro izdevumu pieaugums tiek uzskatīts par atsevišķu fiskālo nosacījumu.

Lai nodrošinātu 3.4. tabulā norādītās strukturālās primārās bilances uzlabojumu, saskaņā ar ES metodoloģiju aprēķinātais primāro izdevumu pieaugums ir ap 5%. Skat. 3.5. tabulas 1. rindu. Korigējot izdevumu pieaugumu ar diskrecionārajiem ieņēmumu pasākumiem (DRM), kas samazina ieņēmumus 2025. gadā par 238 milj. *euro*, pieļaujamais primāro izdevumu pieaugums 2025. gadā būtu 3,7% apmērā, 5,6% 2026. gadā un turpmāk ap 5%. Pārrēķinot šo pieļaujamo izdevumu pieaugumu FDL strukturālajā bilancē, iegūst būtiski lielāku FDL strukturālā deficīta līmeni kā ar ES strukturālās primārās bilances nosacījumu. Sekojot ES valsts finansēto neto primāro izdevumu nosacījumam, nominālais deficīts būtiski pārsniegtu 3% robežu.

3.5. tabula. Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi, balstoties uz ES izdevumu pieauguma nosacījumu

	2024	2025	2026	2027	2028
1. Valsts finansēto neto primāro izdevumu (NNFPI) pieauguma likme, %		5,07792	5,10214	5,12265	5,13208
2. NNFPI līmenis, milj. <i>euro</i>	16 939	17 799	18 708	19 666	20 675
3. Diskrecionārie ieņēmumu pasākumi (DRM)	354,30	-238,15	91,89	-0,36	0,00
4. NNFPI līmenis (ar DRM), milj. <i>euro</i>		17 561	18 799	19 665	20 675
5. NNFPI pieauguma likme (ar DRM), %		3,67	5,62	5,12	5,13
6. vispārējās valdības procentu izdevumi, milj. <i>euro</i>		535	602	666	735
7. bezdarbnieka pabalstu izdevumu cikliskos elementi, milj. <i>euro</i>		10	21	15	5
8. izdevumi par ES programmām, kas pilnībā atbilst ES fondu ieņēmumiem, milj. <i>euro</i>		984	897	644	506
9. valsts izdevumi par ES finansēto programmu līdzfinansēšanu, milj. <i>euro</i>		404	307	204	198
10. vispārējās valdības kopējie izdevumi, milj. <i>euro</i>		19 495	20 627	21 194	22 118
11. vispārējās valdības kopējie ieņēmumi, milj. <i>euro</i>		17 953	18 683	19 166	19 781
12. vispārējās valdības budžeta bilance, milj. <i>euro</i>		-1 542,29	-1 943,46	-2 028,08	-2 337,67
13. vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP		-3,462	-4,143	-4,115	-4,515
14. bilances cikliskā komponente, % no IKP		-0,13	-0,02	0,0	0,0
15. vispārējās valdības strukturālās bilances prognoze un mērķi, % no IKP		-1,752	-2,481	-2,632	-3,198

Strukturālās bilances mērķi

Nemot vērā 3.3., 3.4. un 3.5. tabulās norādīto, **vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis, kas izpilda visus trīs nosacījumus, 2025. – 2028. gadam tiek noteikts: -0,5% no IKP 2025. gadam, -0,5% no IKP 2026. gadam, -0,5% no IKP 2027. gadam un -0,5% no IKP 2028. gadam.**

Jāatzīmē, ka strukturālās bilances mērķi ir noteikti, pieņemot Stabilitātes programmas prognozes par vispārējās valdības budžeta bilanci 2024. gadam, kas ir 2,9% no IKP. Saskaņā ar jauno ES fiskālo regulējumu, ja EK šā gada maijā publicētajās 2024. gada pavasara prognozēs Latvijai prognozēs 2024. gadam deficītu virs 3% no IKP, uz Latviju attieksies stingrāki fiskālie nosacījumi un strukturālās primārās bilances nosacījumam būs jāievēro arī deficīta noturības nosacījums. Šāda notikumu attīstība ir ārpus šīs Stabilitātes programmas tvēruma un iespējamās konsekvences tiks ņemtas vērā 2024. gada rudenī, izstrādājot FSP.

Potenciālās izmaiņas Latvijas fiskālās politikas tiesiskajā regulējumā

Kā redzams, visos gados dominējošais fiskālais nosacījums ir FDL strukturālās bilances nosacījums. Nākamais pēc stingrības ir ES strukturālās primārās bilances nosacījums. Nemot vērā, ka jaunais ES fiskālais regulējums valstīm ar zemu parādu un deficītu ir mazāk stingrs, kā līdzšinējais regulējums, būtu pamats pārskatīt FDL noteiktos fiskālos nosacījumus. Par pamatu varētu izmantot to pašu pieeju, ko paredz jaunais ES regulējums, kas balstīts uz parāda ilgtspējas nodrošināšanu.

Ja par pamatu izvirzītu valdības deklarācijā¹⁰ noteikto vidējo parāda līmeni ilgtermiņā, kas ir 40% no IKP, tad uz ES metodoloģiju balstītajā aprēķinā var konstatēt, ka minētais nosacījums nodrošināms, ja valsts ievēro strukturālo bilanci ap -1,2% no IKP līmenī. Nemot vērā nozīmīgo vienreizējo pasākumu apmēru, kas turpmākajos gados saglabājas 1,6 – 1,3 % no IKP apmērā un arī ietekmē parādu, FDL pieļaujamo strukturālo deficītu, kamēr saglabājas vienreizējie pasākumi, varētu noteikt nedaudz zemāku par 1,2% no IKP. Ja to noteiktu 1% no IKP apmērā, tad FDL strukturālās bilances nosacījums 2025. gadā gandrīz sakristu ar ES strukturālās primārās bilances nosacījumu, norādot uz pareizu kalibrāciju, lai izvairītos, ka nacionālai ietvars nosaka būtiski stingrākus nosacījumus. Paceļot FDL pieļaujamo strukturālo deficītu no 0,5% no IKP uz 1% no IKP, vienlaicīgi būtu jāatsakās no turpmākas vienreizējo izdevumu koncepcijas.

3.1.4. Diskrecionārie pasākumi

Starplaikā starp Stabilitātes programmu 2023.-2026. gadam un šo Stabilitātes programmu ir pieņemti fiskālās politikas lēmumi. Tie iekļauj:

- (i) pasākumus, kas ietverti likumā “Par valsts budžetu 2024. gadam un budžeta ietvaru 2024., 2025. un 2026. gadam”, kas šajā Stabilitātes programmā netiek atsevišķi izklāstīti un ar tiem var iepazīties Latvijas Vispārējās valdības budžeta plāna projektā 2024. gadam;
- (ii) likumprojekta “Par valsts budžetu 2024. gadam un budžeta ietvaru 2024., 2025. un 2026. gadam” Saeimas 2. lasījumā atbalstītos priekšlikumus (ieņēmumu palielināšana no vairāku AS dividenžu maksājumiem, ieņēmumu prognozes precizēšana no naudas sodiem, ko uzliek Valsts policija un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests, akcīze nodokļa likmju paaugstināšana vairākām preču

¹⁰ Deklarācija par Evikas Siliņas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību 2023. gada 15. septembrī. 40. punkts, pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/16704/download?attachment>

pozīcijām¹¹, PVN likmes 12% piemērošana augļiem un dārzeņiem 2024. gadā¹², ieņēmumu prognozi 2027. gadam no azartspēļu nodevas par azartspēļu organizēšanas licences izsniegšanu), novērtēto fiskālo ietekmi no IIN atvieglojuma atcelšanas par saņemtajām summām, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai¹³, jaunas normas saskaņā ar Ministru kabineta 2024. gada 5. marta noteikumiem Nr. 158 Noteikumi par ievēšanai (importēšanai) Latvijā aizliegtiem lauksaimniecības un lopbarības produktiem¹⁴, kā arī grozījumus Patērētāju tiesību aizsardzības likumā¹⁵. To ietekme ir norādīta 3.6. tabulā.

3.6. tabula. Diskrecionārie ieņēmumu pasākumi

Detalizēts apraksts*	Nodokļu veids	ESA kods	Uzskaites princips	Pieņemšanas statuss	Ietekme uz budžetu			
					2024	2025	2026	2027
					% no IKP			
Likmju paaugstināšana (Grozījumi likumā "Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli")	Izložu un azartspēļu nodoklis	D2	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,01	-0,01	0,00	
t.sk. valsts pamatbudžets					0,01	-0,01	0,00	
t.sk. pašvaldību budžets					0,00	0,00	0,00	
Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma atcelšana par saņemtajām summām, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai	IIN	D5	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,00	0,05	0,00	
t.sk. valsts pamatbudžets					0,00	0,01	0,00	
t.sk. pašvaldību budžets					0,00	0,04	0,00	
PVN samazinātās likmes 12% apmērā piemērošana svaigiem augļiem un dārzeņiem 2024. gadā (uz vienu gadu)	PVN	D2	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	-0,04	0,04	0,00	
t.sk. valsts pamatbudžets					-0,04	0,04	0,00	
t.sk. pašvaldību budžets					0,00	0,00	0,00	
Akcīzes nodokļa likmju paaugstināšana	AN	D2	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,00	0,00	0,00	
t.sk. valsts pamatbudžets					0,00	0,00	0,00	
t.sk. pašvaldību budžets					0,00	0,00	0,00	

¹¹ Grozījumi likumā "Par akcīzes nodokli", pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/348551-grozijumi-likuma-par-akcizes-nodokli>

¹² Grozījumi Pievienotās vērtības nodokļa likumā, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/348559-grozijumi-pievienotas-vertibas-nodokla-likuma>

¹³ Grozījumi likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli", pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/348453-grozijumi-pateretaju-tiesibu-aizsardzibas-likuma>

¹⁴ Noteikumi par ievēšanai (importēšanai) Latvijā aizliegtiem lauksaimniecības un lopbarības produktiem, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/350370>

¹⁵ Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/348453-grozijumi-pateretaju-tiesibu-aizsardzibas-likuma>

Detalizēts apraksts*	Nodokļu veids	ESA kods	Uzskaites princips	Pienēmšanas statuss	Ietekme uz budžetu			
					2024	2025	2026	2027
					% no IKP			
PVN ieņēmumu pieaugums no akcīzes nodokļa likmju paaugstināšanas	PVN	D2	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,02	0,00	0,00	
t.sk. valsts pamatbudžets					0,02	0,00	0,00	
t.sk. pašvaldību budžets					0,00	0,00	0,00	
Noteikumi par ievēšanai (importēšanai) Latvijā aizliegtiem lauksaimniecības un lopbarības produktiem	Nenodokļi	D2	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	-0,01	0,01	0,00	
t.sk. valsts pamatbudžets					-0,01	0,01	0,00	
t.sk. pašvaldību budžets					0,00	0,00	0,00	
Vienotās izložu un azartspēļu uzraudzības informācijas sistēmas pilnveidošana: ieņēmumu palielinājums valsts nodevai, kas iekasēta no izložu organizētājiem par speciālās atļaujas (licences) izsniegšanu	Nenodokļi	P.11+ P.12+ P.131 +D.39 +D.7+ D.9	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,00	0,00	0,00	-0,001
Ieņēmumu palielināšana no dividenžu maksājumiem, AS "Latvijas valsts meži"	Nenodokļi	D4	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,02	-0,02	0,00	
	UIN	D5	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,01	0,00	0,00	
Ieņēmumu palielināšana no dividenžu maksājumiem, AS "Latvijas Loto"	Nenodokļi	D4	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,00	0,00	0,00	
Ieņēmumu palielināšana no dividenžu maksājumiem, AS "Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs"	Nenodokļi	D4	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,01	0,00	0,00	
Finanšu stabilitātes nodevas precizētie ieņēmumi, atbilstoši 2023.gada faktisko ieņēmumu tendencēm, koriģējot ar kredītiestāžu aktīvu izmaiņu prognozes	Nenodokļi	P.11+ P.12+ P.131 +D.39 +D.7+ D.9	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,00	0,00	0,00	
Ieņēmumu no naudas sodiem, ko uzliek Valsts policija par pārkāpumiem ceļu satiksmē, kas fiksēti ar komersanta tehniskajiem līdzekļiem palielinājums (ieņ. klasif. kods 10152)	Nenodokļi	P.11+ P.12+ P.131 +D.39 +D.7+ D.9	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,00	0,00	0,00	
Ieņēmumu no naudas sodiem, ko uzliek Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests,	Nenodokļi	P.11+ P.12+ P.131 +D.39	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,00	0,00	0,00	

Detalizēts apraksts*	Nodokļu veids	ESA kods	Uzskaites princips	Pienemšanas statuss	Ietekme uz budžetu			
					2024	2025	2026	2027
					% no IKP			
palielinājums (ieņ. klasif. kods 10115)		+D.7+ D.9						
Kreditņemēju nodeva	Nenodokļi	P.11+ P.12+ P.131 +D.39 +D.7+ D.9	Uzkrājuma	apstiprināts valdībā	0,23	-0,22	0,00	
Kopā					0,24	-0,16	0,00	-0,001

3.2. Pašreizējā fiskālā situācija

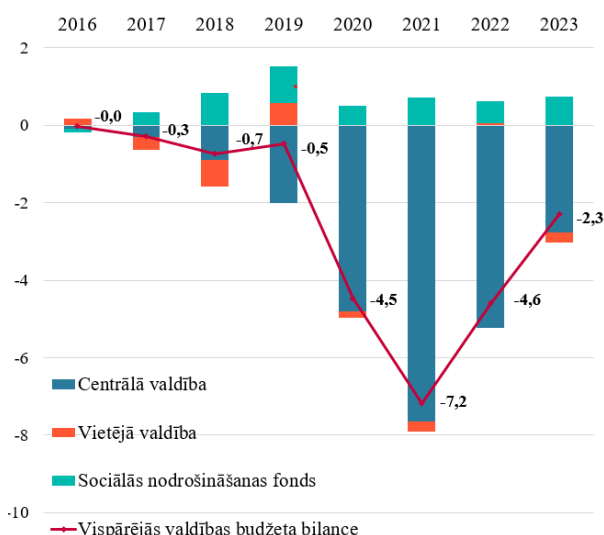
Atbilstoši FM novērtējumam, kas balstīts uz Eiropas Kontu sistēmas 2010 (turpmāk – EKS) metodoloģiju, vispārējās valdības budžetā 2023. gadā bija deficīts 921,1 milj. *euro* apmērā jeb 2,3% no IKP. Oficiālie statistikas dati par 2023. gada provizorisko vispārējās valdības budžeta deficītu un parādu būs pieejami 2024. gada aprīļa beigās, kad tiks pabeigti aprēķini par visiem vispārējās valdības sektora darījumiem, tai skaitā par vispārējās valdības kapitālsabiedrību darbības rezultātiem, un CSP kopā ar ES statistikas biroju *Eurostat* publicēs vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācijas rezultātus¹⁶.

FM budžeta deficīta novērtējums 2023. gadam ir par 0,4 procentpunktiem zemāks, nekā tika prognozēts pagājušā gada nogalē. Deficīta uzlabošanās pozitīvi ietekmēja mazāki izdevumi atbilstoši EKS metodoloģijai, piemēram, 2023. gadā paredzēto energoatbalsta izdevumu uzskaitē 2022. gadā, atsevišķu valsts budžeta izdevumu atzīšana par avansa maksājumiem, kā arī mazāki izdevumi iemaksām ES budžetā un sociālās apdrošināšanas pabalstiem. Mazāku nekā prognozēts deficītu veicināja arī augstāki nenodokļu ieņēmumi (galvenokārt valsts kapitālsabiedrību dividendes un maksas par naftas produktu drošības rezervju uzturēšanu) un ieņēmumi no maksas pakalpojumiem.

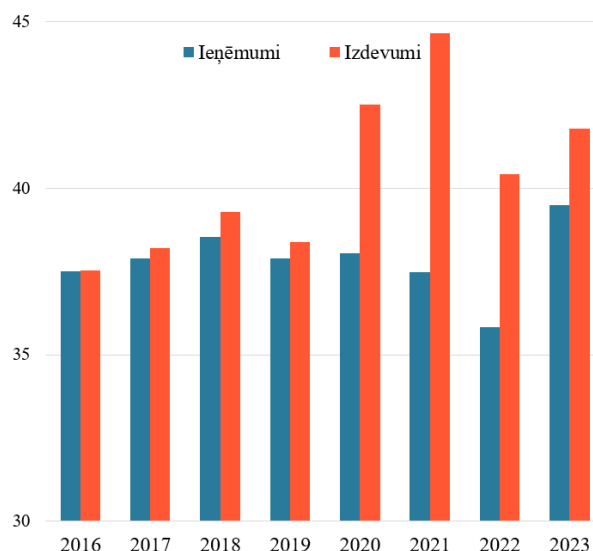
Ja salīdzina ar 2022. gadu, kad vispārējās valdības budžeta deficīts bija 4,6% no IKP, tad 2023. gadā bilance uzlabojās par 2,3 procentpunktiem, būtiski samazinoties Covid-19 atbalstam un energoatbalstam. Ja kopējā atbalsta ietekme uz bilanci bija negatīva un 2020. gadā veidoja ap 1 mljrd. *euro* jeb 3,2% no IKP, 2021. gadā ap 2,1 mljrd. *euro* jeb 6,3% no IKP un 2022. gadā ap 1,5 mljrd. *euro* jeb 3,9% no IKP, tad pēc FM novērtējuma kopējais atbalsts 2023. gadā ir sasniedzis ap 0,6 mljrd. *euro* jeb 1,5% no IKP, no kura vairāk kā 70% veidoja energoatbalsts siltumenerģijas un elektroenerģijas patērētājiem, kā arī ar energoresursu saistīto sociālo pabalstu izmaksa.

Lielākajam izdevumu slogam gulstoties uz centrālo valdību, 2023. gads minētajā vispārējās valdības apakšsektorā noslēgts ar 1,1 mljrd. *euro* deficītu, savukārt, pateicoties ievērojamam nodokļu ieņēmumu kāpumam, vietējās valdības budžetā deficīts bija ievērojami mazāks (111 milj. *euro*) nekā centrālajā valdībā un sociālās nodrošināšanas fondā saglabājās budžeta pārpalikums (302,8 milj. *euro*) (skat. 3.1. attēlu).

¹⁶ Vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija atbilstoši regulas (EK) Nr. 479/2009 prasībām tiek iesniegta *Eurostat* divas reizes gadā – līdz 1. aprīlim un 1. oktobrim.

3.1. att. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem, % no IKP (Datu avots: Eurostat, FM)

3.2. att. Vispārējās valdības ieņēmumi un izdevumi, % no IKP (Datu avots: Eurostat, FM)

2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, vispārējās valdības budžeta ieņēmumi pieauguši par 2 017 milj. *euro* jeb 14,5%, sasniedzot 15,9 mljrd. *euro* jeb 39,5% no IKP (skat. 3.2. attēlu). Vispārējās valdības budžeta ieņēmumu īpatsvars IKP 2023. gadā palielinājās par 3,7 procentpunktiem.

Nodokļu ieņēmumi¹⁷ veido lielāko ieņēmumu daļu, un 2023. gadā tie sasniedza 32,3% no IKP, kas ir par 1,6 procentpunktiem vairāk kā 2022. gadā. Nomināli nodokļu ieņēmumi pieauga par 1 093 milj. *euro* jeb 9,1%, no kuriem ražošanas un importa nodokļi (D.2) pieauga par 232 milj. *euro* jeb 4,3%. PVN ieņēmumi veidoja gandrīz 3,9 mljrd. *euro*, kas bija par 320,8 milj. *euro* jeb 9% vairāk kā 2022. gadā. Straujais PVN ieņēmumu kāpums pamatā saistāms ar samaksājamiem nodokļiem tirdzniecības nozarē, ņemot vērā pērnā gada vidējo inflāciju 8,9% apmērā. Augstās energoresursu cenas veicināja nodokļu ieņēmumu kāpumu elektroenerģijas, gāzes apgādes un siltumapgādes nozarē 2023. gada sākumā.

Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi (D.5) pieauga par 417,3 milj. *euro* jeb 15,3%, salīdzinot ar 2022. gadu. Uzņēmuma ienākuma nodoklis (UIN) 2023. gadā, palielinoties sadalāmās peļņas apmēriem, tai skaitā lielākajos valsts uzņēmumos, pieauga par 166,1 milj. *euro* jeb 43,8%. Lielākās šī nodokļa iemaksas vērojamas enerģētikas, mežsaimniecības, tirdzniecības un finanšu pakalpojumu nozarēs.

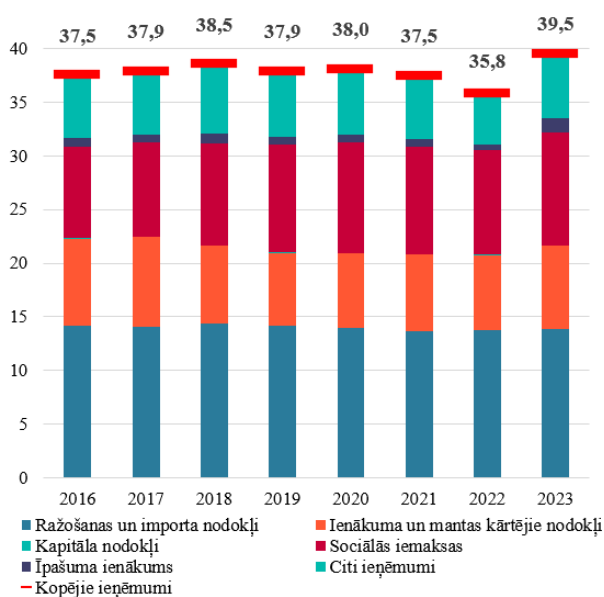
Augsts pieauguma temps 2023. gadā vērojams darbaspēka nodokļu ieņēmumos. Pozitīva dinamika darba samaksas fondā sekmēja darbaspēka nodokļu ieņēmumu augstu pieauguma tempu visa gada griezumā. Tādējādi sociālās iemaksas (D.61) pērn sastādīja 4,2 mljrd. *euro*, pieaugot par 470,2 milj. *euro* jeb 12,5%. IIN ieņēmumi bija 2,5 mljrd. *euro* – par 238,3 milj. *euro* jeb 10,5% augstāki nekā gadu iepriekš.

Būtiski pieauguši ieņēmumi no īpašuma ienākuma (D.4), kas 2023. gadā 557,9 milj. *euro* apmērā pieauga par 351,4 milj. *euro* un veidoja 1,4% no IKP. To veicināja 2023. gada pirmajā pusē veiktie valsts lielāko kapitālsabiedrību dividendžu maksājumi. Akciju sabiedrība “Latvenergo” 2023. gada maijā dividendēs valstij izmaksāja 134 milj. *euro*, kas ir par 63,8 milj. *euro* vairāk nekā gadu iepriekš. Jāatzīmē arī 2023. gada novembrī akciju sabiedrība “Latvenergo” budžetā papildus iemaksātie 18,5 milj. *euro* elektroenerģijas sadales tarifu samazinājuma kompensācijām. Arī akciju sabiedrība “Latvijas valsts meži” 2023. gada

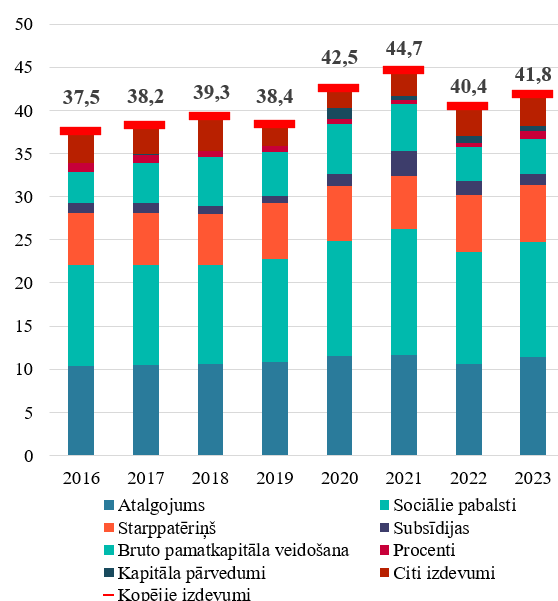
¹⁷ Nodokļu slogs (D.2 (iesk.ES daļu)+D.5+D.61+D91).

jūnijā dividendēs iemaksāja 162,5 milj. *euro* jeb par 91 milj. *euro* vairāk nekā 2022. gadā. Valsts nodevās 2023. gadā iekasēts par 48,8 milj. *euro* jeb 29% vairāk nekā pirms gada, tostarp valsts nodeva par naftas produktu drošības rezervju uzturēšanu iekasēta par 44,4 milj. *euro* lielākā apmērā nekā 2022. gadā. Savukārt, procentu ieņēmumi no depozītiem un kontu atlikumiem 2023. gadā pieauguši par 62,7 milj. *euro*, kas saistāms ar ECB īstenoto monetāro politiku inflācijas ierobežošanai. Tās rezultātā sākot ar 2022. gada 21. jūliju tika veikta procentu likmju vairākkārtēja paaugstināšana.

2024. gada pirmajos divos mēnešos konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi (atbilstoši naudas plūsmas metodoloģijai) bija par 269,8 milj. *euro* jeb 10,2% augstāki kā pērn attiecīgajā periodā, veidojot 2,9 mljrd. *euro*. Kopbudžeta ieņēmumu kāpumu pamatā skaidro saņemtie ārvalstu finanšu palīdzības (ĀFP) ieņēmumi par īstenotajiem ES fondu projektiem, kas šogad saņemti būtiski augstākā apmērā (par 155,1 milj. *euro* vairāk) nekā gadu iepriekš. Tāpat ieņēmumu pieaugumu nodrošināja nenodokļu ieņēmumi, kas kopbudžetā 2024. gada divos mēnešos iekasēti 154,6 milj. *euro* apmērā, t.i., par 52,3 milj. *euro* jeb 51,1% vairāk nekā gadu iepriekš. Ieņēmumu kāpums pamatā skaidrojams ar 2024. gada janvārī komercbanku iemaksāto speciāliem mērķiem paredzēto valsts nodevu 24,2 milj. *euro* apmērā, kas uzrādīsies kopbudžeta izdevumos, izmaksājot kompensācijas hipotekāro kredītu ņēmēju atbalstam. Savukārt, kopbudžeta nodokļu ieņēmumi, ieskaitot atlikumu vienotajā nodokļu kontā, šā gada divos mēnešos iekasēti vien par 44,1 milj. *euro* jeb 2,1% vairāk salīdzinājumā ar 2023. gada attiecīgo periodu, veidojot 2,1 mljrd. *euro*. Jāatzīmē, ka iepriekšējos gados pirmajos divos mēnešos nodokļu ieņēmumu kāpums bija ievērojami straujāks, būtiski kāpjot PVN ieņēmumiem. Ja 2022. gada divos mēnešos bija vērojams PVN ieņēmumu kāpums par 27,8% un 2023. gada pirmajos divos mēnešos par 25,9%, tad šogad PVN ieņēmumi iekasēti par 81,2 milj. *euro* jeb 11,8% mazāk nekā pērn, veidojot 606,7 milj. *euro*. Augstā inflācija un energoresursu cenas pērn gada sākumā veicināja nodokļu ieņēmumu kāpumu elektroenerģijas, gāzes apgādes un siltumapgādes nozarēs, kas gada otrajā pusē sāka samazināties un ietekmēja arī šā gada PVN ieņēmumus. Jāatzīmē, ka būtisks kritums vērojams PVN ieņēmumos vairumtirdzniecības nozarē, kur mazākas iemaksas veikuši naftas produktu un degvielas, kā arī lauksaimniecības preču vairumtirgotāji. Savukārt, būvniecības nozarē 2023. gada pēdējā ceturksnī bija vērojami augsti apjoma indeksi, kas sekmēja PVN ieņēmumu kritumu šā gada janvārī būtiski augstāku atmaksu dēļ nozarē. Turpretī darbaspēka nodokļu ieņēmumu pieauguma temps turpina palielināties. Atbilstoši VID datiem 2024. gada divos mēnešos darba samaksas fonds pieauga par 11,1%. Privātajā sektorā pieaugums algu fondā bijis 7,5%, kamēr sabiedriskajā sektorā 19,8%. Tādējādi sociālās iemaksas 2024. gada divos mēnešos sastādīja 749,4 milj. *euro*, pieaugot par 73 milj. *euro* jeb 10,8%. IIN ieņēmumi bija 511,5 milj. *euro* – par 68,1 milj. *euro* jeb 15,3% augstāki nekā gadu iepriekš. IIN ieņēmumi janvārī-februārī pieauguši straujāk nekā ieņēmumi no sociālajām iemaksām, ko ietekmē IIN likmes progresivitāte un diferencētais neapliekamais minimums, kas pie augstāka darba samaksas līmeņa samazinās, tādējādi ar IIN apliekamai ienākumu bāzei kļūstot lielākai.

3.3. att. Vispārējās valdības ieņēmumu struktūra, % no IKP
(Datu avots: Eurostat, FM)

3.4. att. Vispārējās valdības izdevumu struktūra, % no IKP
(Datu avots: Eurostat, FM)

Vispārējās valdības budžeta izdevumi 2023. gadā pieauga par 1 148,7 milj. *euro* jeb 7,3%, sasniedzot 16,9 mljrd. *euro* jeb 41,8% no IKP (skat. 3.4. attēlu). Jāatzīmē, ka vispārējās valdības budžeta izdevumu īpatsvars IKP 2023. gadā palielinājās par 1,4 procentpunktiem. Izdevumu apjomam turpinot kāpt gan sociālā nodrošinājuma fondā, gan vietējās valdības budžetā, bilances šajos budžeta līmeņos strauji samazinājās. Savukārt, centrālās valdības budžets 2023. gads noslēgts ar ievērojami zemāku deficītu nekā gadu iepriekš. Tas pamatā skaidrojams ar 2022. gadā veiktajiem izdevumiem stratēģisko gāzes rezervju nodrošināšanai, kā arī ar būtiski zemākiem valdības tēriņiem 2023. gadā Covid-19 atbalsta pasākumu finansēšanai. Taču ievērojami lielāks ES fondu finansējuma izlietojums 2023. gadā atspoguļojas subsīdiju un dotāciju, kā arī kapitālo izdevumu kāpumā.

Kopējie izdevumi atalgojumam (D.1) 2023. gadā pieauguši par 487,5 milj. *euro* jeb 11,8%. To veicināja gan minimālās algas paaugstināšana no 500 *euro* līdz 620 *euro* ar 2023. gada 1. janvāri. Lielākais kāpums vērojams vietējās valdības budžetā, tostarp, pedagogu darba samaksas celšanai. Tāpat palielinājušies arī centrālās valdības izdevumi atalgojumam, galvenokārt, aizsardzības, iekšlietu un tieslietu struktūrās.

Izdevumi sociālajiem pabalstiem (D.632 un D.62) pieauguši par 325,3 milj. *euro* jeb 6,4%. Taču situācija pa vispārējās valdības budžeta apakšsektoriem bija atšķirīga – kamēr centrālās valdības izdevumi sociāla rakstura maksājumiem samazinājušies par 160,1 milj. *euro* jeb 12,6%, sociālā nodrošinājuma fondā vērojams izdevumu kāpums par 359,2 milj. *euro* jeb 10%. Mazāki centrālās valdības izdevumi skaidrojami ar ievērojami augstāku izdevumu bāzi 2022. gadā, kad tika izmaksāti vienreizējie pabalsti ģimenēm un senioriem energoresursu cenu pieauguma negatīvo efektu kompensācijai. Turpretī, sociālā nodrošinājuma fondā, ņemot vērā 2023. gada ļoti augsto pensiju indeksācijas koeficientu, vērojami augstāki izdevumi vecuma un invaliditātes pensijām. Jāatzīmē, ka izdevumi slimības pabalstiem 2023. gadā bijuši mazāki nekā pirms gada. Pozitīvi vērtējams straujais slimības pabalstu saņēmēju skaita kritums par 31,6% salīdzinājumā ar 2022. gadu, kas saistāms ar plašo Covid-19 vīrusa omikrona paveida izplatību gadu iepriekš. Arī vietējās valdības budžeta sociāla rakstura maksājumiem vērojams

straujš izdevumu kāpums. Izdevumi pieauga mājokļa pabalstiem, kas galvenokārt saistāms ar palīdzības sniegšanu Ukrainas civiliedzīvotājiem. Vairāk tērēts arī samaksai par aprūpi mājās un samaksai par sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumiem.

Vispārējās valdības izdevumi bruto pamatkapitāla veidošanai (P.51G) 2023. gadā palielinājušies par 128,2 milj. *euro* jeb 8,5%. Vairāk tērēts sakaru un datortehnikas iegādei, rekonstrukciju un būvniecības projektiem aizsardzības resorā un transportlīdzekļu iegādei iekšlietu resorā, kā arī ES līdzfinansētu projektu īstenošanai satiksmes nozarē. Bruto pamatkapitāla veidošanās pieaugumu ierobežoja zemākas aplēses par vispārējās valdības sektorā klasificēto komersantu investīciju projektiem, kā arī novērtētā militārā inventāra palīdzības apmēra nemainīgi augstais līmenis.

Izdevumi starppatēriņam (P.2) pērn pieauguši par 120,1 milj. *euro* jeb 4,7%. Salīdzinoši pieticīgais izdevumu pieaugums skaidrojams ar centrālās valdības veikto vienreizējo energoapgādes drošuma rezervju iepirkumu 2022. gada rudenī. Savukārt izdevumu palielināšanos sekmēja cenu kāpuma ietekmē pieaugusī pieklasificēto komersantu aplēse par izdevumiem precēm un pakalpojumiem, kā arī vietējās valdības budžeta izdevumi par siltumenerģiju, ēdināšanu, nekustamo īpašumu un autoceļu uzturēšanu.

2024. gada pirmajos divos mēnešos konsolidētā kopbudžeta izdevumi (atbilstoši naudas plūsmas metodoloģijai) 2,7 mljrd. *euro* apmērā bija par 236,3 milj. *euro* jeb 9,5% augstāki nekā gadu iepriekš. Izdevumu pieaugumu sekmēja lielāki ĀFP izdevumi, ko šā gada janvārī noteica izmaksu uzsākšana lauksaimniekiem jaunā Latvijas kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskā plāna 2023.-2027. gadam ietvaros. Tāpat Atveseļošanas fonda projektiem veikti maksājumi 16 milj. *euro* apmērā un *RailBaltica* izdevumi 2024. gada divos mēnešos valsts pamatbudžetā sasniedza 18 milj. *euro*. Savukārt, noslēdzoties iepriekšējam plānošanas periodam un pakāpeniski uzsākot projektus jaunajā plānošanas periodā, Kohēzijas politikas fondu izdevumi šā gada divos mēnešos bijuši par 74,3 milj. *euro* mazāki nekā pērn un veidoja 40,7 milj. *euro*. Tāpat izdevumu pieaugumu kopbudžetā 2024. gada divos mēnešos noteica būtiski augstāki kopbudžeta izdevumi atlīdzībai. Kāpumu veicināja gan minimālās algas paaugstināšana valstī no 620 *euro* uz 700 *euro* ar šā gada 1. janvāri, kā arī atalgojuma pieaugums aizsardzības, iekšlietu un tieslietu sektorā strādājošajiem, tostarp izdienas pabalstu izmaksa iekšlietu un tieslietu resora amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm par katriem pieciem nepārtrauktas izdienas gadiem. Arī pašvaldību budžetā izdevumi atlīdzībai būtiski pieauga, kas lielā mērā saistāms ar lielākiem izdevumiem pedagogu darba samaksai.

Savukārt, kopbudžeta kapitālo izdevumu kāpums pamatā saistāms ar lielākiem izdevumiem pamatfunkciju veikšanai pamatbudžetā, kur aizsardzības resorā šā gada februārī 145,3 milj. *euro* izlietoti Nacionālo bruņoto spēku tehnikas iegādei, kamēr pašvaldību budžetā kapitālie izdevumi bijuši mazāki nekā pērn. Darba samaksas kāpums un inflācija, kas ietekmē sociālo pabalstu un pensiju apmērus, šogad veicināja arī sociālā rakstura maksājumu pieaugumu kopbudžetā. Saņēmēju skaitam paliekot pērnā gada līmenī, bet pieaugot vidējam apmēram, auguši izdevumi vecuma pensijām un invaliditātes pensijām valsts speciālajā budžetā. Tāpat izdevumi kāpuši slimības pabalstiem, ko noteica slimības pabalsta vidējā apmēra pieaugums (šā gada divos mēnešos par 19,3%), kamēr saņēmēju skaits samazinājās salīdzinājumā ar 2023. gada diviem mēnešiem. Sociāla rakstura maksājumi aug arī pašvaldību budžetā, palielinoties samaksai par sociālās aprūpes pakalpojumiem, tai skaitā par aprūpi mājās.

3.3. Atbalsta pasākumi krīžu seku mazināšanai

Kopš 2020. gada Latvijā, līdzīgi kā pārējās reģiona valstīs, ir bijusi nepieciešamība papildus regulārajiem izdevumiem atvēlēt būtisku, bet vienlaikus terminētu finansējumu Covid-19 pandēmijas radīto seku mazināšanai, savukārt kopš 2022. gada arī līdzekļus energoresursu cenu pieauguma ietekmes mazināšanai un Ukrainas bēgļu atbalstam.

Izdevumi atbalsta pasākumiem 2023. gadā bijuši būtiski zemākā apmērā nekā gadu iepriekš, t.i., nepilni 600 milj. *euro*. Lielāko daļu veidoja energoatbalsts – 454 milj. *euro*,

galvenokārt kompensējot siltumenerģijas un elektroenerģijas izmaksu pieaugumu uzņēmumiem un mājsaimniecībām, Covid-19 atbalstam tika izlietoti 77 milj. *euro* un Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam 68 milj. *euro*. Kopējā atbalsta ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci 2023. gadā bija negatīva – 1,5% no IKP, no kuriem 1,1% no IKP energoatbalstam, 0,2% no IKP Covid-19 un 0,2% no IKP Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam.

3.7. tabula Atbalsta apjoms un tā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, milj. *euro* un % no IKP

	Atbalsta apjoms					Ietekme uz budžeta bilanci				
	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
	Izpilde				Plāns	Izpilde				Plāns
Covid-19	1 282 4,3%	2 315 6,9%	966 2,5%	77 0,2%	29 0,1%	-961 -3,2%	-2 103 -6,3%	-796 -2,1%	-95 -0,2%	-37 -0,1%
Energo		2 0,0%	604 1,6%	454 1,1%	50 0,1%		-2 0,0%	-604 -1,6%	-436 -1,1%	0 0,0%
Ukraina			81 0,2%	68 0,2%	70 0,2%			-81 -0,2%	-68 -0,2%	-70 -0,2%
Atbalsts KOPĀ	1 282	2 317	1 650	599	149	-961	-2 105	-1 481	-599	-107
% no IKP	4,3%	6,9%	4,3%	1,5%	0,4%	-3,2%	-6,3%	-3,9%	-1,5%	-0,3%

Jāatzīmē, ka Covid-19 atbalsts kopš 2022. gada jau ir būtiski samazinājies un 2023. gadā tika veikti izdevumi tikai atsevišķiem uzsāktajiem investīciju projektiem, iepriekš pasūtītajām Covid-19 vakcīnām, kā arī finanšu institūcijas, akciju sabiedrības “Attīstības finanšu institūcija Altum” (Altum) programmu īstenošanai. 2024. gadā Covid-19 atbalsts tiek plānots vēl mazākā apmērā, faktiski noslēdzoties uzsāktajiem investīciju projektiem un, tāpat kā 2023. gadā, paredzot finansējumu Covid-19 vakcīnu iegādei, kas iepriekš pasūtītas, kā arī turpinoties finanšu institūcijas Altum programmu īstenošanai ar ietekmi līdz pat 2027. gadam, kas izriet no programmu realizācijas rādītājiem.

Savukārt, attiecībā uz energoatbalstu, ja vēl 2023. gadā turpinājās centralizētās siltumenerģijas apgādes izmaksu pieauguma kompensācija mājsaimniecībām, elektroenerģijas sistēmas pakalpojuma maksas samazinājums uzņēmumiem pilnā apmērā un atbalsts senioriem, personām ar invaliditāti, apgādnieku zaudējušām personām u.c. atbalsta pasākumi, tad 2024. gadā, ņemot vērā energoresursu cenu samazināšanos, tiek plānots atbalsts 50 milj. *euro* apjomā, lai mājsaimniecībām mazinātu ietekmi no elektroenerģijas sadales tarifu pieauguma. Daļēji šie budžeta izdevumi tiek kompensēti ar ieņēmumiem no akciju sabiedrības “Latvenergo” dividendēm.

Kopš 2022. gada Ukrainas iedzīvotājiem, kuri ieceļojuši Latvijā Krievijas agresijas dēļ, tiek sniegta sociālā palīdzība un nodrošināti sociālie pakalpojumi. Latvijā šobrīd reģistrēti nepilni 32 tūkst. Ukrainas civiliedzīvotāji, kuri saņem palīdzību no pašvaldībām¹⁸. 2023. gadā atbalsts Ukrainas bēgļiem bija 68 milj. *euro*, no kuriem 28,9 milj. *euro* tika piešķirti pašvaldībām bēgļu izmitināšanai un ēdināšanai, kā arī izglītības izdevumiem bērniem, 10 milj. *euro* iemaksām starptautiskajās organizācijās humānās un militārās palīdzības sniegšanai Ukrainai un 29 milj. citiem ar MK rīkojumu piešķirtajiem izdevumiem.

Savukārt 2024. gadā plānots Ukrainas atbalstam izlietot 70 milj. *euro*, no kuriem tiks sniegts primārais atbalsts izmitināšanai un ēdināšanai, sociālajai palīdzībai, finansiālā atbalsta pasākumi, piekļuve izglītībai un veselības aprūpei, ar nodarbinātības veicināšanu saistīti atbalsta pasākumi, valodas apmācības, kultūrorientācijas un citi integrācijas pasākumi. Plānojot

¹⁸ Datu avots: Iekšlietu ministrija, 08.04.2024.

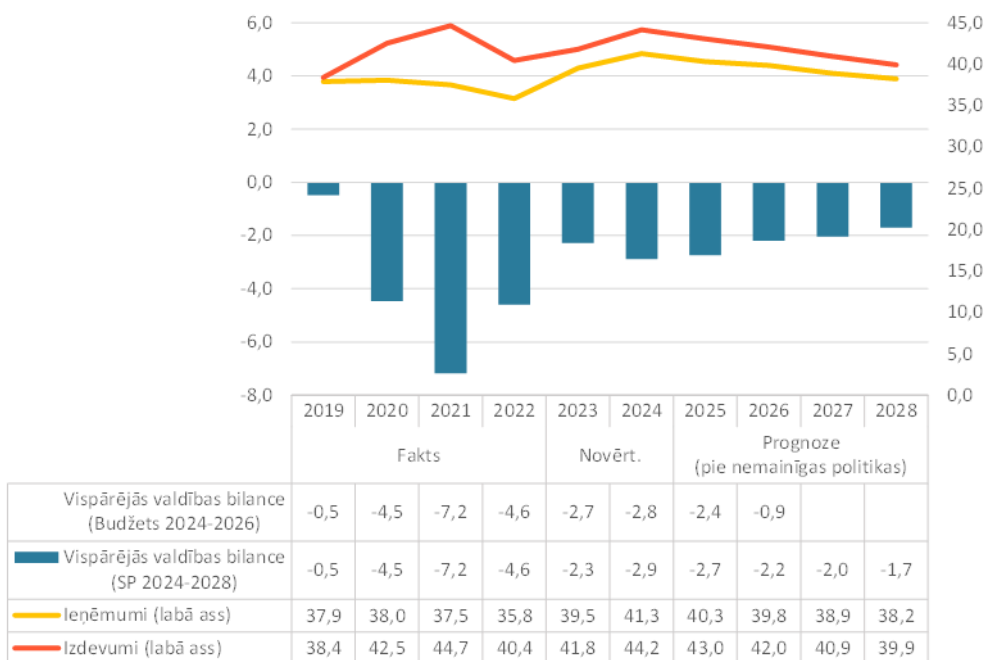
finansējumu, aprēķinos tiek pieņemts, ka 2024. gadā Latvijā no jauna varētu ierasties aptuveni 12 tūkst. Ukrainas civiliedzīvotāji.

3.3. Fiskālās attīstības scenārijs

3.4.1. Fiskālās attīstības scenārijs pie nemainīgas politikas

Vispārējās valdības budžeta prognozes vidējam termiņam pie nemainīgas politikas tika sagatavotas, par pamatu ņemot 2023. gada 9. decembrī Saeimā apstiprināto likumu “Par valsts budžetu 2024. gadam un budžeta ietvaru 2024., 2025. un 2026. gadam” un aktualizējot ieņēmumu un atsevišķu izdevumu prognozes atbilstoši atjaunotajam makroekonomiskās attīstības scenārijam un budžeta izpildes tendencēm 2024. gada pirmajos divos mēnešos. Vispārējās valdības budžeta deficīts 2024. gadā tiek prognozēts par 0,1 procentpunktu augstāks nekā plānots budžetā, t.i., 2,9% no IKP apmērā. Scenārijā pie nemainīgas politikas vispārējās valdības budžeta deficīts 2025. gadā tiek prognozēts 2,7% no IKP, 2026. gadā 2,2% no IKP, 2027. gadā 2,0% no IKP un 2028. gadā 1,7% no IKP (skat. 3.5. attēlu).

Atbilstoši prognozēm vispārējās valdības ieņēmumu īpatsvars IKP 2024. gadā būs augstāks kā 2023. gadā un sasniegs 41,3% no IKP, bet turpmākajos gados samazināsies – 2025. gadā līdz 40,3% no IKP, 2026. gadā līdz 39,8% no IKP, 2027. gadā līdz 38,9% no IKP un 2028. gadā attiecīgi līdz 38,2% no IKP. Augstu ieņēmumu īpatsvaru 2024. gadā noteiks nodokļu ieņēmumu un sociālo iemaksu palielināšanās attiecībā pret IKP, kas saistāms ar augstu darba samaksas fonda pieaugumu un uzņēmuma ienākuma nodokli banku sektoram. Savukārt turpmākajos gados ieņēmumu īpatsvara pret IKP samazināšanos ietekmēs prognozētais saņemto dividendu apmērs no publiskā sektora kapitālsabiedrībām. Tāpat ar 2026. gadu sagaidāms ieņēmumu samazinājums ES investīciju finansējumā, kas saistīts ar Atvērto tirdzniecības fonda īstenošanas perioda noslēgšanos.

3.5. att. Vispārējās valdības ieņēmumi, izdevumi un balance, % no IKP
(Datu avots: Eurostat¹⁹, FM)

¹⁹ Faktiskie dati par 2019. – 2022. gadu ir atbilstoši Eurostat publicētajam (oktobris, 2023). Atbilstoši Eurostat (22.04.2024.), vispārējās valdības budžeta deficīts 2023. gadā bija 2,2% no IKP.

Sagaidāms, ka vispārējās valdības izdevumu īpatsvars IKP 2024. gadā nozīmīgi augs, jo paredzēts nozīmīgs finansējums iekšējās un ārējās drošības stiprināšanai, tāpat arī ceļot atalgojumu sabiedriskajā sektorā nodarbinātajiem (D.1), jo īpaši spēka struktūrās un pedagogiem. Atbilstoši prognozēm vispārējās valdības izdevumu īpatsvars IKP 2024. gadā būs ievērojami augstāks nekā 2023. gadā un sasniegs 44,2% no IKP, bet turpmākajos gados tas samazināsies – 2025. gadā līdz 43% no IKP, 2026. gadā līdz 42% no IKP, 2027. gadā līdz 40,9% no IKP un 2028. gadā attiecīgi līdz 39,9% no IKP. 2025. gadā budžetā vairs netiek paredzēts atbalsts iedzīvotājiem energoresursu cenu pieauguma mazināšanai, kā arī atbalsts Ukrainas civiliedzīvotājiem, par ko lēmumi valdībā nav pieņemti. Nominālā izteiksmē gan ieņēmumu, gan izdevumu kopējais apjoms ik gadu pieaugs.

Izdevumi atlīdzībai (D.1) 2024. gadā kopumā augs par 14,4% un sasniegs 12,5% no IKP, kamēr 2023. gadā atlīdzības izdevumu attiecība pret IKP bija 11,4% no IKP.

Izdevumi starppatēriņam (P.2) 2024. gadā prognozēti 6,5% apmērā no IKP, aptuveni tādā pašā līmenī kā iepriekšējos gados, ko nosaka nemainīgi augsts izdevumu līmenis precēm un pakalpojumiem, lielā mērā dēļ pieaugošajiem izdevumiem par komunālajiem pakalpojumiem un degvielām. Lai gan nominālā izteiksmē izdevumi starppatēriņam gadu no gada plānoti ar pieaugumu, tomēr procentos pret IKP tie mēreni samazināsies un 2025. gadā plānoti 6,4% no IKP, bet līdz 2028. gadam saruks līdz 6% no IKP.

Procentu izdevumu (D.41) īpatsvars pret IKP kopš 2023. gada palielinās, un šāda tendence plānota līdz pat 2028. gadam. Augstās procentu likmes un nominālā deficīta apmērs palielina aizņemšanās nepieciešamību, tādējādi procentu izdevumu īpatsvars no 0,8% no IKP 2024. gadā augs līdz 1,4% no IKP 2028. gadā.

Investīciju izdevumi (P.51g) 2024. – 2026. gadā tiek prognozēti virs iepriekšējo gadu līmeņiem – attiecīgi 5,3% no IKP 2024. gadā, 5,7% no IKP 2025. gadā, ko noteiks gan investīcijas valsts iekšējā un ārējā drošībā, gan aktīvā ES fondu projektu un *Rail Baltica* projekta īstenošana.

3.8. tabula. Fiskālās attīstības scenārijs pie nemainīgas politikas

		2023	2024	2025	2026	2027	2028
	EKS kods	% no IKP					
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem							
Vispārējā valdība	S.13	-2,3	-2,9	-2,7	-2,2	-2,0	-1,7
t.sk. komersanti ²⁰		-0,3	-0,3	-0,1	0,0	0,0	0,0
Centrālā valdība	S.1311	-2,8	-3,5	-3,3	-2,7	-2,4	-2,1
t.sk. komersanti		-0,3	-0,3	-0,1	0,0	0,0	0,0
Vietējā valdība	S.1313	-0,3	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0
t.sk. komersanti		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,8	0,7	0,7	0,6	0,4	0,4
Vispārējā valdība (S.13)							
Kopējie ieņēmumi	TR	39,5	41,3	40,3	39,8	38,9	38,2
Kopējie izdevumi	TE	41,8	44,2	43,0	42,0	40,9	39,9
Procentu izdevumi	D.41	0,8	1,0	1,2	1,3	1,4	1,4
Cikliskā attīstība							
Budžeta bilances cikliskā komponente ²¹		-0,1	-0,4	-0,1	0,0	0,0	0,0
Vienreizējie un citi īslaicīgi pasākumi		-2,0	-1,7	-1,6	-1,6	-1,5	-1,3

²⁰ Valsts un pašvaldību struktūru kontrolētās un finansētās komercsabiedrības (FM izlases aptaujas rezultāts). Pilns komersantu saraksts ir pieejams CSP mājas lapā <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/klasifikacijas/institucionalo-sektoru-klasifikacija/kodi>.

²¹ Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,378 (Datu avots: *G.Mourre ao. European Commission. The Semi-Elasticities Underlying the Cyclically-Adjusted Budget Balance: An Update & Further Analysis. May 2019*).

		2023	2024	2025	2026	2027	2028
	EKS kods	% no IKP					
Cikliski koriģētā bilance		-2,1	-2,5	-2,6	-2,2	-2,0	-1,7
Cikliski koriģētā primārā bilance		-1,3	-1,4	-1,4	-0,9	-0,7	-0,3
Strukturālā bilance		-0,1	-0,8	-1,0	-0,5	-0,6	-0,4

Centrālās valdības budžets

Centrālās valdības budžetā 2024. gadā salīdzinājumā ar 2023. gadu izdevumu pieaugums tiek prognozēts 11,4% apmērā, kamēr ieņēmumi palielināsies tikai par 8,6%. Savukārt turpmākajos gados, ņemot vērā pieņēmumu par nemainīgu politiku, izdevumi prognozēti stabilā līmenī. Prognozēts, ka ieņēmumu apmērs līdz ar augstākiem nodokļu ieņēmumiem ik gadu pieaugs. Vidējā termiņā kopumā prognozēts visu lielāko nodokļu ikgadējs pieaugums, ko veicinās augošais darba samaksas fonds un arī patēriņa pieaugums. Tādējādi nodokļu ieņēmumu īpatsvars 2024. gadā un arī turpmākajos būs ievērojami virs vidējā nodokļu ieņēmumu īpatsvara IKP iepriekšējos gados. 2024. – 2026. gadā sagaidāmi arī augsti ĀFP ieņēmumi, kas arī noteiks augstāku kopējo centrālās valdības ieņēmumu īpatsvaru IKP.

- Plaša energoatbalsta sniegšana 2024. gada budžetā netika paredzēta, un valdība atvēlējusi 50 milj. *euro*, lai mazinātu ietekmi no elektroenerģijas sadales tarifu pieauguma, bet 70 milj. *euro* paredzēti Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam. Šis finansējums saglabāts tuvu iepriekšējos gados veikto izdevumu līmenim.
- 2024. gada budžetā galvenās prioritātes tika noteiktas iekšējā un ārējā drošība, arī izglītības un veselības nozare. Īpaši nozīmīgi pieaugs aizsardzības izdevumi funkcionālā dalījumā: 2024. – 2025. gadā līdz 2,9% no IKP, 2026. gadā līdz 3,5% no IKP un 2027.-2028. gadā 3,7% no IKP.
- Jauno elektrovilcienu piegāde tika uzsākta 2023. gada izskaņā un turpinās 2024. gadā. Lai gan sākotnēji daļu no 32 jaunajiem elektrovilcieniem bija plānots finansēt no valsts budžeta līdzekļiem, šobrīd plānots, ka visu vilcienu iegādes darījums tiek finansēts no ES Kohēzijas fonda līdzekļiem ar valsts budžeta līdzfinansējumu. Atbilstoši EKS metodoloģijai izdevumi vispārējās valdības budžetā tiks uzskaitīti atbilstoši vilcienu faktiskajai piegādei.
- Prognozēs iekļauts arī Latvijas lielākais dzelzceļa kravu pārvadātājs – valsts akciju sabiedrība “Latvijas dzelzceļš”, kas vispārējās valdības sektorā tika pieklasificēta 2024. gada aprīļa vispārējās valdības notifikācijas (EDP) laikā. Šī komersanta ietekme uz vispārējās valdības budžeta deficītu (B.9) 2023. – 2024. gadā novērtēta negatīva 0,1% no IKP apmērā, bet 2025. gadā tiek prognozēta zem 0,1% no IKP.

Sociālās nodrošināšanas fonds

- Sociālās nodrošināšanas fondā jau kopš 2017. gada bijis pārpalikums un arī līdz pat 2028. gadam sagaidāma pārpalikuma veidošanās. Kopumā tiek prognozēts, ka ieņēmumi sociālās nodrošināšanas fondā augs nedaudz mērenāk par izdevumiem un pārpalikuma apmērs samazināsies no 0,7% no IKP 2024. gadā līdz 0,4% no IKP 2028. gadā. Izdevumi pensijām pieaugtu vēl straujāk, ja netiktu īstenota pensiju reforma, kas tika ieviesta 2014. gadā un paredz ik gadu par trim mēnešiem līdz 2025. gadam celt pensionēšanās vecumu līdz 65 gadiem. Tās rezultātā pensiju saņēmēju skaits sarūk, un šobrīd tiek prognozēts, ka turpinās samazināties arī līdz reformas noslēgumam. Savukārt jau ar 2026. gadu pensiju saņēmēju skaita samazināšanās

apstāsies, un turpmākajos gados atbilstoši *Eurostat* demogrāfiskajām prognozēm ir sagaidāms iedzīvotāju 65+ skaita pieaugums, kas vienlaikus ar vidēja pensijas apmēra pieaugumu ietekmēs straujāku izdevumu palielināšanos.

- Ik gadu 1. oktobrī Latvijā tiek pārskatītas (indeksētas) vecuma, invaliditātes, izdienas, apgādnieka zaudējuma pensijas un apdrošināšanas atlīdzības, kas ņemts vērā arī izstrādājot prognozes līdz 2028. gadam. 2023. gada 1. oktobrī LM aprēķinātais indekss bija 1,064, un tika indeksētas pensijas, kuru apmērs nepārsniedz 609 *euro* (50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valstī), bet pensijas un apdrošināšanas atlīdzības, kuru apmērs pārsniedz 609 *euro*, pārskata tikai tās daļas apmēru – 609 *euro*.
- Atbilstoši LM prognozēm vecuma pensiju saņēmēju vidējais skaits mēnesī no 424,7 tūkst. 2024. gadā pieaugs līdz 429,4 tūkst. 2028. gadā. Savukārt vecuma pensijas vidējais apmērs no 598 *euro* 2024. gadā palielināsies līdz 773 *euro* 2028. gadā.
- Bezdarbnieku pabalstu saņēmēju skaits 2024. gadā būs par 1,0% augstāks kā 2023. gadā, tomēr pēc tam ik gadu samazināsies. Atbilstoši LM prognozēm, bezdarbnieka pabalsta saņēmēju skaits vidēji mēnesī 2024. gadā būs 30,7 tūkst., bet 2025. gadā tas samazināsies līdz 29,1 tūkst. un 2028. gadā jau līdz 24,8 tūkst. Vidējā termiņā, ņemot vērā pabalsta vidējā apmēra pieaugumu, izdevumi bezdarbnieku pabalstiem pieaugs, nedaudz samazinoties tikai sākot ar 2027. gadu.
- Neskatoties uz prognozēto slimības pabalstu saņēmēju skaita samazināšanos vidējā termiņā, izdevumi slimības pabalstiem 2024. gadā un visā vidējā termiņā tiek prognozēti ar pieaugumu, ko noteiks vidējā pabalsta apmēra pieaugums. Palielinājums saistīts gan ar prognozētajām iemaksu algas attīstības tendencēm, gan ar slimības dienu skaita (ilguma) prognozēto pieaugumu.

Vietējās valdības (pašvaldību) budžets

- 2024. gadā vietējās valdības budžetā sagaidāms deficīts 0,1% no IKP apmērā, kamēr 2023. gadā pašvaldības saimniekoja ar deficītu 0,3% no IKP. Mazāks budžeta deficīts galvenokārt skaidrojams ar zemāku izdevumu pieauguma tempu (+4,7%) salīdzinājumā ar 2023. gadu, kamēr ieņēmumi šogad tiek prognozēti ar pieaugumu 6,5%. Neliels deficīts tiek prognozēts visā vidējā termiņā, taču jāatzīmē, ka vietējās valdības budžetā nozīmīgas ir ĀFP investīciju plūsmas un attiecīgi līdzfinansējums, kas ietekmē bilances svārstības pa gadiem.
- Tiek prognozēts, ka 2024. gadā nedaudz samazināsies izdevumi visa veida preču un pakalpojumu iegādei, ko nosaka energoresursu cenu stabilizēšanās. Tāpat mazāki tiek prognozēti izdevumi sociālajam atbalstam. Mazākus izdevumus nosaka tas, ka šogad netiek plānoti izdevumi atsevišķām energoatbalsta izmaksām kā pērn, kā arī plānoti mazāki izdevumi, piemēram, mājokļa pabalstiem ukraiņu bēgļiem. Savukārt, izdevumu kāpumu 2024. gadā sekmēs darba samaksas pieaugums pašvaldībās. Augstāku izdevumu līmeni pašvaldību budžetā nosaka papildus piešķirtais finansējums pedagogu darba samaksas paaugstināšanai, minimālās algas paaugstināšanai un asistenta un pavadoņa pakalpojuma sniedzējiem. Tādējādi, vietējās valdības budžeta izdevumos 2024. gadā sagaidāms būtisks pieaugums atlīdzībai, kas arī vidējā termiņā turpinās pieaugt, taču mērenākā tempā, ņemot vērā pieņēmumu par nemainīgu politiku.

- 2024. gadā sagaidāms kapitālo izdevumu samazinājums vietējās valdības budžetā, ko ietekmēs zemāks izdevumu līmenis pamatfunkciju investīcijām, kamēr ārvalstu finanšu palīdzības finansēto projektu investīcijas vidējā termiņā gadu no gada pieaugs. Sākot ar 2025. gadu un turpmāk investīciju pieaugums nozīmīgā apmērā plānots ik gadu.

3.4.2. No fiskālās stratēģijas izrietošie fiskālie rādītāji un fiskālā telpa

Saskaņā ar fiskālo stratēģiju (skat. 3.1.2. sadaļu) vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi **0,5% no IKP 2025. gadam, -0,5% no IKP 2026. gadam, -0,5% no IKP 2027. gadam un -0,5% no IKP 2028. gadam.**

No šiem mērķiem izrietošā vispārējās valdības budžeta nominālā bilance ir aprēķināta 3.9. tabulā.

3.9. tabula. No strukturālās bilances mērķa izrietošā vispārējās valdības budžeta nominālā bilance

		2025	2026	2027	2028
Vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi, % no IKP	(1)	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(2)	-0,3	0,0	0,0	0,0
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(3)=0,378*(2)	-0,1	0,0	0,0	0,0
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	(4)	-1,6	-1,6	-1,5	-1,3
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi		-0,01	-0,01	0,00	0,00
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		0,0	0,0	0,0	0,0
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums		-0,9	-1,0	-0,9	-0,7
atbalsts bēgļiem no Ukrainas		0,0	0,0	0,0	0,0
vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai		-0,7	-0,6	-0,6	-0,6
Vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, % no IKP	(5)=(1)+(3)+(4)	-2,2	-2,2	-2,0	-1,8

3.10. tabula. Fiskālā telpa

		2025	2026	2027	2028
Vispārējās valdības budžeta nominālās bilances prognoze pie nemainīgas politikas, % no IKP	(1)	-2,7	-2,2	-2,0	-1,7
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(2)	-0,3	0,0	0,0	0,0
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(3)=0,378*(2)	-0,1	0,0	0,0	0,0
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, kas iekļauti nemainīgas politikas scenārijā, % no IKP, tai skaitā	(4)	-1,6	-1,6	-1,5	-1,3
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi		0,0	0,0	0,0	0,0
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		0,0	0,0	0,0	0,0
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums		-0,9	-1,0	-0,9	-0,7
atbalsts bēgļiem no Ukrainas		0,0	0,0	0,0	0,0
vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai		-0,7	-0,6	-0,6	-0,6

		2025	2026	2027	2028
Vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances prognozes nemainīgas politikas scenārijā, % no IKP	(5)=(1)-(3)-(4)	-1,0	-0,5	-0,6	-0,4
Vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi, % no IKP	(6)	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Fiskālā nodrošinājuma rezerve, % no IKP	(7)	0,1	0,1	0,1	0,1
Fiskālā telpa, % no IKP	(8)=(5)-(6)-(7)	-0,6	-0,1	-0,2	0,02
Fiskālā telpa, milj. euro		-279,5	-67,8	-77,8	10,4

Stabilitātes programmas fiskālās attīstības scenārijs prognozē negatīvu fiskālo telpu 2025. gadā 0,6 % no IKP apmērā jeb 279,5 milj. euro, 2026. gadā 0,1% no IKP jeb 67,8 milj. euro, 2027. gadā 0,2% no IKP jeb 77,8 milj. euro un pozitīvu fiskālo telpu 2028. gadā 0,02% no IKP jeb 10,4 milj. euro, neskaitot iespējamo papildus finansējumu vienreizējo pasākumu izdevumiem, kas jebkurā gadījumā 2025. gadā nevar pārsniegt 222,7 milj. euro.

Ja tiek pieņemts lēmums par FDL noteiktā pieļaujamā strukturālā deficīta palielinājumu no 0,5% no IKP uz 1% no IKP (skat 3.1.3 punktu), fiskālā telpa būtiski uzlabojas. 2025. gadā tā joprojām ir negatīva 56,8 milj. euro apmērā, bet turpmākajos gados tā ir pozitīva: 2026. gadā 153,0 milj. euro, 2027. gadā 168,6 milj. euro un 2028. gadā 269,3 milj. euro. Tomēr šajā gadījumā papildus vienreizējos pasākumus nav iespējams finansēt.

Atšķirība starp abiem variantiem nepastāv, ja 2026. gada budžeta sagatavošanas procesā tiktu konstatēts, ka ģeopolitisko izaicinājumu dēļ ir nepieciešams būtisks papildus finansējums valsts aizsardzībai – pirmajā gadījumā telpa ir mazāka, bet tas tiek finansēts ārpus fiskālās telpas; savukārt, otrajā gadījumā telpa ir lielāka, bet papildus izdevumi aizsardzībai tiek finansēti fiskālās telpas ietvaros.

Jāatzīmē arī, ka abos gadījumos telpa 2025. gadā ir negatīva un ar aizsardzību nesaistītajām politikas prioritātēm ir jāmeklē papildus finansējuma avoti.

3.11. tabula. Vidējā termiņa fiskālās attīstības scenārijs, % no IKP

		2023	2024	2025	2026	2027	2028
	EKS kods	% no IKP					
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem							
Vispārējā valdība	S.13	-2,3	-2,9	-2,2	-2,2	-2,0	-1,8
Centrālā valdība	S.1311	-2,8	-3,5	-2,8	-2,7	-2,3	-2,2
Vietējā valdība	S.1313	-0,3	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,8	0,7	0,7	0,6	0,4	0,4
Vispārējā valdība (S.13)							
Kopējie ieņēmumi	TR	39,5	41,3	40,3	39,8	38,9	38,2
Kopējie izdevumi	TE	41,8	44,2	42,5	42,0	40,9	40,0
Procentu izdevumi	D.41	0,8	1,0	1,2	1,3	1,4	1,4
Cikliskā attīstība							
Budžeta bilances cikliskā komponente ²²		-0,1	-0,4	-0,1	0,0	0,0	0,0
Vienreizējie un citi īslaicīgi pasākumi ²³		-2,0	-1,7	-1,6	-1,6	-1,5	-1,3
Cikliski korigētā balance		-2,1	-2,5	-2,1	-2,1	-2,0	-1,8
Cikliski korigētā primārā balance		-1,3	-1,4	-0,9	-0,9	-0,6	-0,4
Strukturālā balance		-0,1	-0,8	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5

²² Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,378 (Datu avots: *G.Mourre ao. European Commission. The Semi-Elasticities Underlying the Cyclically-Adjusted Budget Balance: An Update & Further Analysis. May 2019*).

²³ Skat. 3.1. tabulu.

Fiskālās attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka 2025., 2026., 2027. un 2028. gada fiskālā telpa tiek attiecināta uz centrālo valdību. Tiek pieņemts, ka fiskālā nodrošinājuma rezerve tiek izlietota – t.i., iestājas fiskālie riski 0,1% no IKP apmērā. Tā kā lēmumi par budžeta attīstības sadaļu tiek pieņemti budžeta veidošanas procesā un pašlaik tie nav zināmi, izmaiņas izdevumos tiek veiktas proporcionāli izdevumu kategorijām attiecīgajos gados, par pamatu pieņemot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija. Aprēķinot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija, no aprēķina tiek izslēgti procentu izdevumi. Šāda pieeja tiek izmantota, jo tiek pieņemts, ka budžeta attīstības daļas lēmumi šo izdevumu kategoriju neskar.

3.5. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences

Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda un naudas līdzekļu vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar stratēģiju valsts parāda un naudas līdzekļu vadības mērķis ir savlaicīgi nodrošināt finanšu resursu pieejamību finansēšanas nepieciešamības segšanai ar iespējami zemākām valsts parāda apkalpošanas izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un vienlaikus sekmējot iekšējā finanšu tirgus attīstību. Valsts parāda un budžeta saistību izpildē tiek izmantota stratēģiska pieeja valsts aizņemšanās un parāda vadības procesa nodrošināšanā, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, instruments, apjoms, termiņš) izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus vidējā termiņā, kā arī nodrošināt resursus kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai ar labvēlīgiem nosacījumiem.

2022. gadā Krievijas iebrukums Ukrainā izraisīja ģeopolitisko spriedzi reģionā, energoresursu cenu globālo pieaugumu un inflācijas strauju paaugstināšanos, kas negatīvi ietekmēja situāciju ekonomikā un valsts budžeta izdevumus 2022. gadā. Arī 2023. gadā turpināja kāpt kopbudžeta izdevumi, pieaugot par 7,9% salīdzinājumā ar 2022. gadu. Pieaugums tika novērots izdevumiem satiksmes un aizsardzības nozarēs. ES fondu finansējuma izlietojums 2023. gadā atspoguļojas valsts pamatbudžeta subsīdiju un dotāciju, kā arī kapitālo izdevumu kāpumā. Rezultātā 2023. gadā konsolidētā kopbudžeta deficīts sasniedza 1,4 mljrd. *euro* jeb 3,5% no IKP.

2023. gadā kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai, t.sk. valsts budžeta deficīta finansēšanai, veikti aizņemšanās darījumi finanšu tirgos 3 649,9 milj. *euro* apmērā. Starptautiskajos finanšu tirgos piesaistīti resursi 2 100 milj. *euro* apmērā, veicot trīs eiroobligāciju emisijas - janvārī 750 milj. *euro* ar termiņu 5 gadi un kupona likmi 3,5%, jūlijā 750 milj. *euro* ar termiņu 10 gadi un kupona likmi 3,875% un novembrī 600 milj. *euro* ar termiņu 5,5 gadi un kupona likmi 3,875%. Savukārt, iekšējā finanšu tirgū dažāda termiņa eiroobligāciju papildu laidieni izsolēs piesaistīti 1 095,0 milj. *euro*, kā arī veikta resursu piesaiste no iedzīvotājiem (privātpersonām), emitējot krājobligācijas 254,9 milj. *euro* apmērā. Papildus finanšu tirgos veiktajiem aizņēmumiem ar finansiāli izdevīgiem nosacījumiem saņemts 15 gadu aizdevums no Eiropas Investīciju bankas 200 milj. *euro* apmērā ES fondu 2014.–2020. gada plānošanas perioda projektu līdzfinansēšanai.

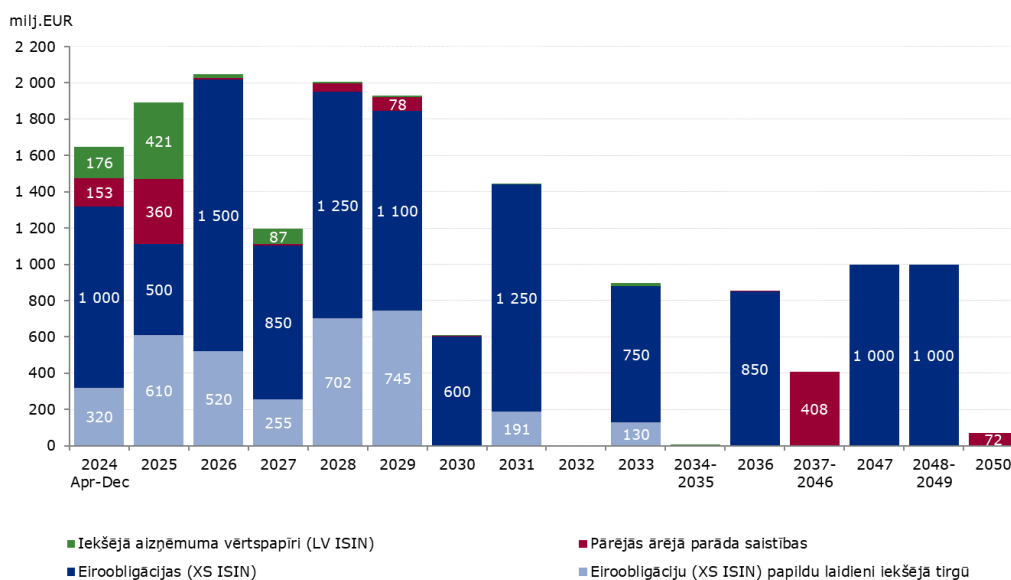
2023. gadā tika nodrošināta valsts parāda saistību izpilde saskaņā ar noteiktajiem termiņiem, t.sk. aprīlī dzēstas 2020. gadā emitētās eiroobligācijas 1 000,0 milj. *euro* apmērā, maijā dzēstas 5 gadu iekšējā aizņēmuma obligācijas 270,0 milj. *euro* apmērā un novembrī dzēstas 5 gadu iekšējā aizņēmuma obligācijas 250,0 milj. *euro* apmērā, kā arī 2023. gada aprīlī pirms termiņa veikta Covid-19 pandēmijas negatīvo seku mazināšanai piešķirtā aizņēmuma atmaksa Ziemeļu investīciju bankai 500 milj. *euro* apmērā.

Rezultātā 2023. gada beigās vispārējās valdības parāds pēc EKS metodoloģijas bija 17,5 mljrd. *euro* jeb 43,4% no IKP.

Neskatoties uz Latvijas vispārējā valdības parāda pēc EKS metodoloģijas pieaugumu pēdējos gados, tā līmenis joprojām ir viens no zemākajiem starp ES un *euro* zonas dalībvalstīm.

Aizņemšanās apjomu un valsts parāda līmeni vidējā termiņā ietekmē kopējā finansēšanas nepieciešamība, kuru galvenokārt veido valsts budžeta deficīts, t.sk. dažādi atbalsta pasākumi, valsts parāda atmaksa un valsts aizdevumu izsniegšana (pašvaldībām, pašvaldību kapitālsabiedrībām, valsts kapitālsabiedrībām, ostām un augstskolām).

Ņemot vērā līdz 2024. gada 31. martam uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2024. gada aprīlī – 2028. gada decembrī, jāpārfinansē valsts parāda saistības ~8,8 mljrd. *euro* apmērā (skat. 3.6. attēlu). Lielāko daļu no minētajā periodā pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās eiroobligācijas, kurām iestāsies dzēšanas termiņš.

3.6. att. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks (līdz 2024. gada 31. martam uzņemtās saistības, nominālvērtībā, milj. euro)

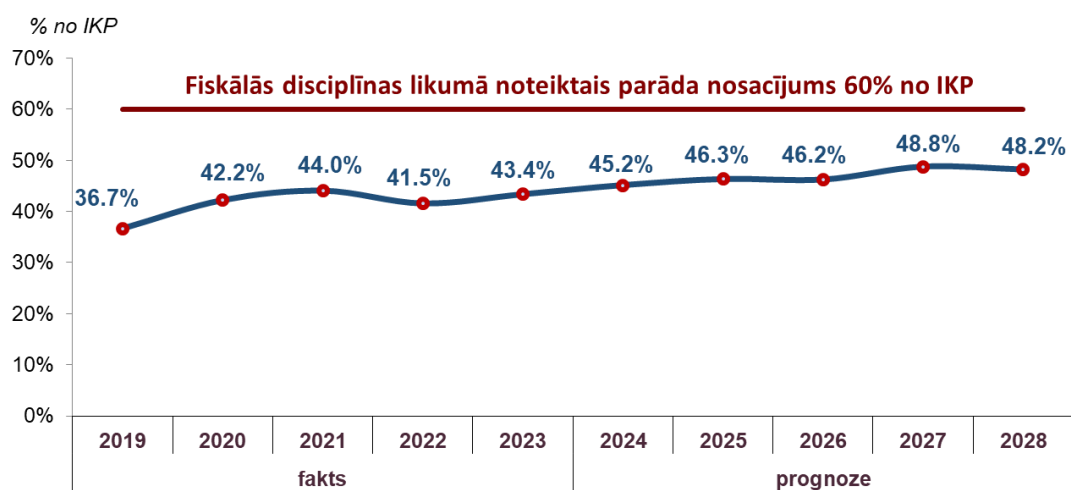
2024. gada 1. ceturksnī iekšējā finanšu tirgū veiktas apgrozībā esošo 2027., 2028., 2029. un 2033. gadā dzēšamo eiroobligāciju papildu laidiena izsoles 520 milj. *euro* apmērā, kā arī emitētas krājobligācijas 41,7 milj. *euro* apmērā.

Līdz 2024. gada beigām un 2025. – 2028. gadā kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai tiks izmantoti Valsts kases kontos pieejamie resursi un aizņemšanās pasākumi finanšu tirgos, pieļaujot arī citu aizņemšanās instrumentu izmantošanu atkarībā no situācijas finanšu tirgos un procentu likmju tendencēm. Aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos plānots nodrošināt galvenokārt ar publiskām etalona apjoma eiroobligāciju emisijām, uzturot iespējami elastīgas aizņemšanās instrumentu parametru izvēles iespējas. Iekšējā finanšu tirgū resursu piesaisti plānots arī turpmāk veikt galvenokārt ar apgrozībā esošo eiroobligāciju papildu laidieniem un emitējot krājobligācijas, tādējādi izmantojot iekšējā finanšu tirgus potenciālu.

Valsts parāda tendences vidējā termiņā ietekmē aktuāla valsts budžeta bilances prognoze, t.sk. ņemot vērā izdevumu pieaugumu valsts aizsardzības kapacitātes stiprināšanai un ES fondu līdzfinansētiem projektiem, kā arī aktualizētās makroekonomisko rādītāju prognozes 2024. – 2028. gadam, kuras paredz zemākus ekonomikas izaugsmes tempus. 2027. gada un 2028. gada vispārējās valdības parāda apjomu, papildus iepriekš minētajiem faktoriem, noteiks nepieciešamība savlaicīgi nodrošināt resursus 2028. gada un 2029. gada sākumā plānotajai valsts parāda atmaksai.

Atbilstoši aktuālajām prognozēm sagaidāms, ka vispārējās valdības parāda līmenis procentos no IKP vidējā termiņā pakāpeniski pieaugs no 45% no IKP 2024. gadā līdz 48% no IKP 2028. gadā (sk. 3.7. attēlu), taču vidējā termiņā FDL noteiktais parāda nosacījums (60%

no IKP) tiks ievērots. Ilgtermiņā vispārējās valdības parāds tiks uzturēts mērenā, ilgtspējīgā līmenī, nodrošinot parāda saistību pārfinansēšanu ar optimāliem nosacījumiem.

3.7. att. *Vispārējās valdības parāda attīstības tendences*

4. JUTĪGUMA ANALĪZE UN SALĪDZINĀJUMS

4.1. Makroekonomiskā scenārija riski

Vidējā termiņa makroekonomiskās attīstības scenāriju pamatā ir konservatīvi pieņēmumi attiecībā uz ekonomisko izaugsmi vidējā laika posmā un makroekonomiskās attīstības scenārijs joprojām ir izstrādāts augstas nenoteiktības apstākļos. Tajā pašā laikā scenārija prognožu augšupvērstie un lejupvērstie riski pašlaik ir sabalansēti.

2024. un 2025. gada attīstības galvenais risks ir ES līdzekļu apguves kavēšanās, ierobežojot investīcijas un lielo projektu īstenošanu. Tikpat nozīmīgs ir arī risks, kas izriet no iespējamās vājākas nekā gaidīts izaugsmes galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, ko savukārt var ietekmēt vājāka globālās ekonomikās attīstība, ierobežojot Latvijas eksporta perspektīvas.

Ģeopolitiskās situācijas pasliktināšanās ietekmēs investoru un patērētāju uzticēšanos un var paaugstināt enerģijas cenas un iekšzemes inflāciju. Arī ECB bāzes procentu likmi var saglabāt augstu vai arī to samazināšana varētu būt neefektīva, nesamazinot kredītu procentu likmes, kas neveicinās kredīšanu un tās līmenis saglabājas zems.

Negatīvie riski ietver arī pamazām pieaugošo spriedzi darba tirgū, samazinoties darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaitam un pieaugot algām, kas var mazināt uzņēmumu konkurētspēju.

Savukārt pozitīvie riski ir pretēji negatīvajiem, proti – energoresursu cenas un ģeopolitiskie riski samazināsies. Krievijas un Ukrainas konfliktam norimstot, uzlabosies arī uzņēmēju noskaņojums.

4.2. Jūtīguma analīze – pesimistiskais scenārijs

Ietekme uz ekonomiku

Pesimistiskais scenārijs paredz, ka negatīvie riski sāks īstenoties 2024. gada otrajā pusē – mazinātos ES fondu līdzekļu ieplūde, tai skaitā saistībā ar ANM un *Rail Baltica* finansējuma izmantošanu, līdz ar to investīcijas samazinātos arī nominālā izteiksmē. Papildus tam arī Latvijas tirdzniecības partneru ekonomikas piedzīvotu vājāku izaugsmi.

Atbilstoši pesimistiskajam scenārijam Latvijas ekonomika var piedzīvot straujāku izaugsmes tempu samazinājumu nekā bāzes scenārijā. Tā rezultātā 2024. gadā IKP pieaugums salīdzināmās cenās varētu samazināties par 1 procentpunktu un būtu tikai 0,4%. 2025. un 2026. gadā IKP pieaugums palielinātos līdz 2,2%, bet tas būtu par attiecīgi 0,7 un 0,3 procentpunktiem lēnāk nekā bāzes scenārijā.

Tikmēr arī investīciju (bruto pamatkapitāla veidošanas) pieaugums 2024. gadā būtu 2,4% jeb par 1,5 procentpunktiem mazāks nekā bāzes scenārijā. Līdz ar ģeopolitisko nenoteiktību, mazinot reģiona pievilcību investīcijām, investīciju pieaugums arī 2025. un 2026. gadā būtu par attiecīgi 1 un 0,4 procentpunktiem zemāks, jeb investīciju izaugsme būtu vienmērīgāka, bez palielinātas ES fondu līdzekļu palīdzības.

Ģeopolitiskā nenoteiktība un ārējā pieprasījuma trūkums izraisītu Latvijas preču un pakalpojumu eksporta samazinājumu par 2,5% 2024. gadā. Šāds šoks būtu īslaicīgs, jo nākamajos divos gados eksporta izaugsme būtu no zema līmeņa, bet joprojām būtu attiecīgi par 0,8 un 0,4 procentpunktiem mazāka nekā bāzes scenārijā.

4.1. tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	Pesimistiskais scenārijs					Novirze no bāzes scenārija				
	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
IKP pieaugums faktiskajās cenās, %	3,4	5,6	5,1	5,1	5,1	-0,7	-0,5	-0,2	0,0	0,0
IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	0,4	2,2	2,2	2,3	2,3	-1,0	-0,7	-0,3	0,0	0,0
Patēriņa cenu indeksa izmaiņas, %	2,0	3,0	2,8	2,5	2,5	0,4	0,5	0,3	0,0	0,0
Privātais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,4	1,7	2,4	2,5	2,5	-0,5	-0,8	-0,3	0,0	0,0
Sabiedriskais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	6,7	5,8	3,1	3,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana, pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,4	3,2	2,4	2,4	2,4	-1,5	-1,0	-0,4	0,0	0,0
Preču un pakalpojumu eksports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	-2,5	2,3	3,6	4,0	4,0	-1,7	-1,0	-0,5	0,0	0,0
Preču un pakalpojumu imports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	0,4	3,1	3,6	3,6	3,6	-1,5	-0,8	-0,4	0,0	0,0
Vidējās darba samaksas tautsaimniecībā pieaugums faktiskajās cenās, %	6,0	6,0	6,0	5,0	5,0	-1,5	-0,5	0,0	0,0	0,0
Nodarbinātības pieaugums, %	-0,1	0,0	-0,3	-0,3	-0,3	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bezdarba līmenis, %	6,7	6,3	6,3	5,8	5,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3

Tajā pašā laikā scenārijs paredz, ka enerģijas cenas saglabāsies relatīvi augstas, nedaudz palielinot patēriņa cenu inflāciju, tomēr ietekme būtu neliela, ņemot vērā ECB ierobežojošo politiku un sarūkošo globālo pieprasījumu. Rezultātā inflācija 2024. līdz 2026. gadam būtu attiecīgi 2%, 3% un 2,8% jeb vidēji par 0,5 procentpunktiem augstāka nekā bāzes scenārijā.

Ņemot vērā saspringto situāciju darba tirgū, nav gaidāms nodarbinātības nozīmīgs samazinājums, bezdarbs pieaugtu tikai par 0,3 procentpunktiem salīdzinājumā ar bāzes scenāriju. Tomēr negatīvā ekonomiskā situācija atstās iespaidu uz algu pieaugumu, jo uzņēmumi nevarēs tik strauji kāpināt algas kā bāzes scenārijā, līdz ar to tās augtu par 6%, kas būtu par 1 procentpunktu zemāk nekā bāzes scenārijā.

Ietekme uz vispārējās valdības budžetu

Īstenojoties pesimistiskajam scenārijam, samazinātos nodokļu ieņēmumi, ar 2026. gadu pieaugtu izdevumi pabalstiem un pasliktinātos vispārējās valdības budžeta bilance. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju pesimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības deficīts 2024. gadā pieaugtu par 146,8 milj. *euro* jeb 0,4 procentpunktiem no IKP. Savukārt 2025., 2026., 2027. un 2028. gadā vispārējās valdības bilance pasliktinātos par 0,6 procentpunktiem no IKP ik gadu salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, jeb attiecīgi 237,9 milj. *euro*, 266,5 milj. *euro*, 278,8 milj. *euro* un 284,1 milj. *euro*. Vispārējās valdības deficīts pesimistiskajā scenārijā 2024. gadā pieaugtu līdz 3,3% no IKP, 2025. gadā līdz 3,3% no IKP, 2026. gadā līdz 2,8% no IKP, 2027. gadā līdz 2,6% no IKP, bet 2028. gadā līdz 2,3% no IKP.

4.2. tabula. Pesimistiskā scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžetu, milj. *euro*

	Pesimistiskais scenārijs					Novirze no bāzes scenārija				
	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-3,3	-3,3	-2,8	-2,6	-2,3	-0,4	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Vispārējās valdības budžeta bilance	-1 359,8	-1 457,3	-1 301,8	-1 284,8	-1 162,7	-146,8	-237,9	-266,5	-278,8	-284,1
Nodokļu ieņēmumi	13 480,6	14 257,8	15 010,4	15 686,6	16 380,9	-138,5	-224,8	-260,1	-281,5	-293,4
<i>Iedzīvotāju ienākuma nodoklis</i>	2 677,6	2 846,4	3 037,8	3 195,4	3 366,6	-37,4	-58,6	-67,2	-74,6	-78,4

	Pesimistiskais scenārijs					Novirze no bāzes scenārija				
	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
<i>Uzņēmuma ienākuma nodoklis</i>	695,3	672,4	681,2	691,2	701,2	-4,7	-7,6	-8,8	-8,8	-8,8
<i>PVN</i>	3 963,4	4 233,3	4 419,2	4 628,3	4 847,3	-26,6	-47,7	-56,8	-58,6	-60,5
<i>Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas²⁴</i>	4 372,2	4 643,6	4 921,5	5 164,9	5 418,7	-61,2	-95,9	-109,4	-121,3	-127,3
<i>Akcīzes nodoklis</i>	1 207,5	1 272,3	1 333,6	1 374,4	1 410,9	-8,2	-14,4	-17,1	-17,4	-17,5
<i>Nenodokļu ieņēmumi</i>	1 011,0	792,8	774,1	785,4	822,3	-2,7	-2,5	-2,6	-2,5	-2,5
<i>Procentu izdevumi</i>	757,0	757,0	757,0	757,0	757,0	0,0	4,9	13,0	21,9	31,3
<i>Izdevumi sociālajiem pabalstiem</i>	5 166,3	5 520,5	5 918,2	6 225,3	6 524,5	5,6	5,7	-9,2	-27,2	-43,1
Vispārējās valdības parāds, % no IKP	45,8	47,8	48,3	51,3	51,2	0,7	1,4	2,0	2,5	3,0

Īstenojoties ekonomiskās attīstības pesimistiskākajam scenārijam, nodokļu ieņēmumu samazināšanās ietekmē pieaugtu valsts budžeta deficīts, kā rezultātā palielinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Papildus aizņemšanās izraisītu procentu izdevumu pieaugumu. Pesimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2025. gadā būtu par 4,9 milj. *euro* lielāki, bet līdz 2028. gadam tie būtu jau par 31,3 milj. *euro* lielāki nekā bāzes scenārijā.

4.3. Jūtīguma analīze – optimistiskais scenārijs

Ietekme uz ekonomiku

Optimistiskais scenārijs ietver būtisku ģeopolitisko risku mazināšanos un konfidences uzlabošanu, līdz ar to arī investīciju pieaugums, īpaši saistībā ar ES fondu līdzekļu ieplūdi, būtu straujāks nekā bāzes scenārijā, izraisot īslaicīgu ekonomiskās aktivitātes paātrināšanos. Atbilstoši optimistiskajam scenārijam, Latvijas ekonomika sasniegtu straujākus izaugsmes tempus nekā paredzēts bāzes scenārijā. Rezultātā 2024. gadā IKP salīdzināmās cenās varētu palielināties par 1,6% un 2025. gadā – par 3,5%, kas ir attiecīgi par 0,2 un 0,6 procentpunktiem vairāk nekā bāzes scenārijā. Scenārijs neparedz inflācijas izmaiņas attiecībā pret bāzes scenāriju, jo globālais piedāvājums un pieprasījums attīstīsies vienādā tempā.

Mājsaimniecību konfidences pieaugums veicinātu privātā patēriņa straujāku pieaugumu, vidēji par 0,3 procentpunktiem gadā laika periodā no 2024. līdz 2026. gadam. Tomēr lielāko izaugsmes devumu dotu tieši investīciju pieaugums, kas 2024. gadā sasniegtu 5,6% un 2025. gadā 5,6% un būtu attiecīgi par 0,3 un 1,4 procentpunktiem lielāks nekā bāzes scenārijā. Investīciju pieaugumu veicinātu straujāka ES fondu un ANM finansējuma izmantošana un *Rail Baltica* projekta realizācija atbilstoši plānotajam apjomam, kā arī ģeopolitisko risku de-eskalācija, līdz ar to arī augstāka uzņēmēju konfidence.

Jūtama pozitīva ietekme uz ekonomikas izaugsmi no 2024. līdz 2026. gadam būtu arī eksporta pieaugumam, kas pakāpeniski palielinātos līdz 5,6% 2026. gadā, eksportu veicinās pieaugušais ārējais pieprasījums. Tomēr, pieaugot iekšzemes pieprasījumam, straujāk palielinātos arī imports. Līdz ar to ārējai tirdzniecībai jeb neto eksportam kopumā būtu negatīvs devums IKP pieaugumā.

Scenārijs neparedz inflācijas izmaiņas salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, jo, no vienas puses, nav gaidāmi negatīvi šoki, kas veicinātu strauju energocenu pieaugumu, no otras puses, pieaugusi ekonomiskā aktivitāte neveicinās arī cenu kritumu. Tāpat, lai arī lielākas ekonomiskās aktivitātes rezultātā pieaugtu arī pieprasījums pēc darbaspēka, tomēr arī

²⁴ Atskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un iemaksas 3. pensiju līmenī

nodarbinātības dinamika būs līdzīga bāzes scenārijam. Darba tirgū saglabāsies zināma spriedze, nodarbinātībai, līdzīgi kā bāzes scenārijā, no 2026. gada samazinoties.

4.3. tabula. Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	Optimistiskais scenārijs					Novirze no bāzes scenārija				
	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
IKP pieaugums faktiskajās cenās, %	4,4	6,7	5,6	5,1	5,1	0,2	0,6	0,4	0,0	0,0
IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,6	3,5	2,8	2,3	2,3	0,2	0,6	0,3	0,0	0,0
Patēriņa cenu indeksa izmaiņas, %	1,6	2,5	2,5	2,5	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Privātais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,2	2,9	2,9	2,5	2,5	0,3	0,4	0,2	0,0	0,0
Sabiedriskais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	6,7	5,8	3,1	3,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana, pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,2	5,6	2,9	2,9	2,9	0,3	1,4	0,1	0,0	0,0
Preču un pakalpojumu eksports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	-0,6	4,4	4,8	4,0	4,0	0,1	1,1	0,7	0,0	0,0
Preču un pakalpojumu imports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,1	4,8	4,4	4,4	4,4	0,2	0,9	0,4	0,0	0,0
Vidējās darba samaksas tautsaimniecībā pieaugums faktiskajās cenās, %	8,0	7,0	6,5	6,0	5,0	0,5	0,5	0,5	1,0	0,0
Nodarbinātības pieaugums, %	0,0	0,0	-0,3	-0,3	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bezdarba līmenis, %	6,4	6,0	6,0	5,5	4,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Ietekme uz vispārējās valdības budžetu

Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, kurā palielinās nodokļu un ne-nodokļu ieņēmumi, tāpat arī pabalstu izdevumi valsts speciālajā budžetā un valsts pamatbudžetā, bet samazinās procentu izdevumi valsts parāda finansēšanai, vispārējās valdības budžeta bilance uzlabotos. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju optimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības deficīts 2024. gadā samazinātos par 49,8 milj. *euro* jeb 0,1 procentpunktu no IKP. Savukārt 2025., 2026., 2027. un 2028. gadā vispārējās valdības bilance uzlabotos ik gadu par attiecīgi 0,3 procentpunktiem (129,2 milj. *euro*), 0,4 procentpunktiem (191,6 milj. *euro*), 0,6 procentpunktiem (269,5 milj. *euro*) un 0,5 procentpunktiem (273,9 milj. *euro*) salīdzinājumā ar bāzes scenāriju.

4.4. tabula. Optimistiskā scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžetu, milj. *euro*

	Optimistiskais scenārijs					Novirze no bāzes scenārija				
	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-2,8	-2,4	-1,8	-1,5	-1,1	0,1	0,3	0,4	0,6	0,5
Vispārējās valdības budžeta bilance	-1 163,3	-1 090,2	-843,6	-736,5	-604,7	49,8	129,2	191,6	269,5	273,9
Nodokļu ieņēmumi	13 670,0	14 617,7	15 481,5	16 274,2	17 002,9	50,9	135,0	211,0	306,1	328,6
<i>Iedzīvotāju ienākuma nodoklis</i>	2 729,0	2 936,7	3 156,4	3 356,4	3 538,7	14,0	31,7	51,4	86,4	93,7
<i>Uzņēmuma ienākuma nodoklis</i>	701,6	685,5	697,9	708,1	718,3	1,6	5,5	7,9	8,1	8,3
<i>PVN</i>	3 999,3	4 315,8	4 527,4	4 741,1	4 965,1	9,3	34,8	51,4	54,2	57,3
<i>Valsts sociālās apdrošināšanas</i>	4 456,4	4 791,5	5 114,7	5 426,6	5 697,8	23,1	52,1	83,9	140,4	151,8

	Optimistiskais scenārijs					Novirze no bāzes scenārija				
	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
<i>obligātās iemaksas²⁵</i>										
<i>Akcīzes nodoklis</i>	1 218,6	1 297,1	1 366,3	1 407,9	1 445,0	2,9	10,4	15,6	16,2	16,7
Nenodokļu ieņēmumi	1 014,6	797,2	779,0	790,3	827,2	0,9	1,9	2,3	2,4	2,4
Procentu izdevumi	379,7	458,8	557,8	624,9	706,9	0,0	-1,5	-5,4	-11,2	-18,9
Izdevumi sociālajiem pabalstiem	5 162,7	5 524,0	5 954,5	6 302,7	6 643,6	2,1	9,1	27,1	50,2	76,0
Vispārējās valdības parāds, % no IKP	44,8	45,3	44,6	46,6	45,6	-0,4	-1,0	-1,6	-2,2	-2,6

Īstenojoties ekonomiskās attīstības optimistiskajam scenārijam, nodokļu ieņēmumu palielināšanās ietekmē uzlabotos valsts budžeta finansiālā bilance, kā rezultātā samazinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņēmšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Mazāki aizņēmumi izraisītu ietaupījumu procentu izdevumos. Optimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2025. gadā būtu par 1,5 milj. *euro* mazāki, un līdz 2028. gadam tie būtu jau par 18,9 milj. *euro* mazāki nekā bāzes scenārijā.

4.4. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2023. – 2026. gadam

Saskaņā ar šā gada februārī izstrādāto scenāriju Latvijas IKP 2024. gadā palielināsies par 1,4%, bet 2025. gadā gaidāma ekonomikas izaugsmes paātrināšanās līdz 2,9%. Salīdzinot ar Latvijas Stabilitātes programmas 2023. – 2026. gadam scenāriju, IKP prognoze 2024. gadam ir samazināta par 0,6 procentpunktiem, bet 2025. gadam prognoze nav mainīta. Nākamajos trīs gados ekonomikas izaugsme nedaudz palēnināsies, 2026. gadā veidojot 2,5% un līdz 2028. gadam palēninoties līdz 2,3%. Zemāku ekonomikas izaugsmes prognozi 2024. gadam lielā mērā noteica 2023. gada dinamika, jo IKP pieaugums nesasniedza prognozēto. Tā iemesls bija sarūkošs pieprasījums ārējā tirgū un augstais cenu līmenis, kavējot privātā patēriņa izaugsmi Latvijā.

4.5. tabula. Salīdzinājums ar 2023. – 2026. gada Stabilitātes programmas prognozēm (pie nemainīgas politikas)

	EKS kods	2023	2024	2025	2026	2027	2028
IKP pieaugums (%)	B1g						
2023.gads		0,0	2,0	2,9	2,8	-	-
2024.gads		-0,3	1,4	2,9	2,5	2,3	2,3
Izmaiņas		-0,3	-0,6	0,0	-0,3	-	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9						
2023.gads		-4,0	-2,5	-2,2	-0,7	-	-
2024.gads		-2,3	-2,9	-2,7	-2,2	-2,0	-1,7
Izmaiņas		1,7	-0,4	-0,6	-1,5	-	-
Vispārējās valdības parāds (% no IKP)							
2023.gads		39,6	39,7	39,8	38,9	-	-
2024.gads		43,4	45,2	46,3	46,2	48,8	48,2
Izmaiņas		3,8	5,5	6,5	7,3	-	-

Atbilstoši FM novērtējumam vispārējās valdības budžeta deficīts 2023. gadā bija 2,3% no IKP, kas ir zemāks nekā prognozēts Latvijas Stabilitātes programmā 2023. – 2026. gadam,

²⁵ Atskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un iemaksas 3. pensiju līmenī

kad, ņemot vērā augsto nenoteiktību saistībā ar energoresursu cenu pieaugumu, budžetā tika ieplānots vispārējās valdības budžeta deficīts 4,0% no IKP apmērā. Deficīts 2023. gadā bija zemāks nekā plānots, ņemot vērā mazākus izdevumus energoatbalsta pasākumiem. Savukārt, 2024. gadam un turpmākajiem gadiem vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts augstāks nekā iepriekš, jo ir ņemti vērā 2023. gada rudenī pieņemtie lēmumi attiecībā uz papildus finansējumu pedagogu, iekšlietu resora atalgojuma paaugstināšanai un papildus finansējumu veselībai, kā arī šā gada pavasarī bāzes izdevumos paredzot papildus līdzekļus valsts aizsardzībai, it īpaši 2026. – 2027. gadā, un attiecīgi īstenojoties atbilstošajām piegādēm. Turklāt deficīta palielināšanos ietekmēja arī pārskatītie nodokļu ieņēmumi vidējam termiņam atbilstoši atjaunotajam makrosceņārijam un pašvaldību budžeta kārtējo izdevumu pieaugums, ņemot vērā augsto 2023. gada izpildi.

Vispārējās valdības parāda prognoze ir palielināta 2024. – 2026. gadā, salīdzinot ar 2023. – 2026. gada Stabilitātes programmas prognozēm. Izmaiņas noteica galvenokārt aktualizētā valsts budžeta bilances prognoze, kā arī aktualizētās makroekonomisko rādītāju prognozes 2024. – 2028. gadam.

5. VALSTS FINANŠU KVALITĀTE

5.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka Likums par budžeta un finanšu vadību (turpmāk – LBFV).

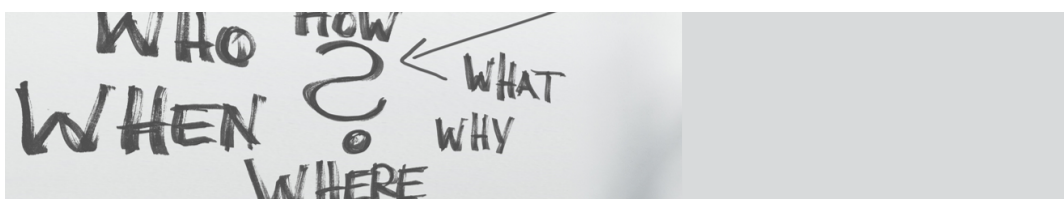
Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs ir atbildīgs par valsts budžeta likumprojekta (budžeta likumprojektu paketes) un tam pievienojamo paskaidrojumu izstrādāšanu, kā arī nodrošina valsts budžeta likumprojekta izstrādāšanu, pamatojoties uz budžeta pieprasījumiem. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likumprojekta izskatīšanas stadijā līdz tā iesniegšanai MK var pieprasīt nepieciešamo papildu informāciju, izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus, lai izvērtētu atbilstību paredzētajiem mērķiem un sasniedzamajiem rezultātiem. Pamatojoties uz šāda izvērtējuma rezultātiem un sniegto informāciju, finanšu ministrs pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu valsts budžeta likumprojektā.

Finanšu ministrs arī ir atbildīgs par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību, kā arī VK darbības uzraudzību atbilstoši LBFV prasībām.

Finanšu ministrs valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī – par valsts budžeta izpildes gaitu.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

LBFV ir noteikta norma, kas paredz MK nodrošināt pastāvīgu un sistemātisku valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu, ļaujot efektīvāk un ekonomiskāk īstenot valsts politiku, kā arī optimizēt budžeta izdevumus un izvērtēt to atbilstību attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. MK ik gadu pieņem lēmumu par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas tvērumu vienlaikus ar budžeta sagatavošanas grafika apstiprināšanu. Savukārt finanšu ministrs atbilstoši minētajam grafikam iesniedz MK valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātus un priekšlikumus par šo rezultātu izmantošanu valsts budžeta likumprojekta izstrādes procesā.

Uz rezultātu orientētu valsts budžeta programmu ieviešana

lai pilnveidotu valsts budžeta izdevumu saistīti ar nozaru politiku mērķiem un rezultātiem, kā arī atbilstoši iespējām izmantotu rezultatīvo rādītāju sistēmas priekšrocības ar valsts budžetu saistītu lēmumu pieņemšanā, Finanšu ministrijai sadarbībā ar nozaru ministrijām sākt uz rezultātu sasniegšanu orientētu budžeta programmu ieviešanu, tai skaitā veikt analīzi atbilstoši sniegtam, izmaksām un starptautiskajiem salīdzinājumiem (*benchmarking*).

Valsts budžeta izdevumu analīze

1. nozaru ministrijām veikt valsts budžeta programmu horizontālu pārskatīšanu, tai skaitā pārskatīt līdz šim prioritārajiem pasākumiem piešķirto finansējumu, kā arī veikt analīzi attiecībā uz darbības rezultatīvo rādītāju izpildi 2023. gadā;
2. nozaru ministrijām veikt nozares budžetā plānoto izdevumu analīzi, sniegt priekšlikumus to ietekmei uz 2025. gada budžetu un vidēja termiņa vispārējās valdības budžetu un sagatavot priekšlikumus iespējamām politikas izmaiņām.

5.1. att. Izdevumu pārskatīšanas tvērumi 2024. gadam.

2024. gadā izdevumu pārskatīšanas ietvaros paredzēts pilnveidot valsts budžeta izdevumu sasaisti ar nozaru politiku mērķiem un rezultātiem, uzsākt uz rezultātu sasniegšanu orientētu budžeta programmu ieviešanu, veicot to analīzi atbilstoši sniegumam, izmaksām un starptautiskajiem salīdzinājumiem (*benchmarking*), lai rezultatīvo rādītāju sistēmas priekšrocības atbilstoši iespējām tiktu izmantotas ar valsts budžetu saistītu lēmumu pieņemšanā. Tāpat izdevumu pārskatīšanas ietvaros paredzēts, ka nozaru ministrijas veic līdz šim prioritārajiem pasākumiem piešķirtā finansējuma pārskatīšanu, darbības rezultatīvo rādītāju izpildes 2023. gadā analīzi, kā arī nozares budžetā plānoto izdevumu analīzi un sniedz priekšlikumus iespējamām politikas izmaiņām (skat. 5.1.attēlā).

Valsts budžetu veido budžeta programmas, kuru struktūru nosaka institūcijas darbības stratēģijā definētie darbības (rīcības) virzieni vai ministrijas vai citas centrālās valsts iestādes nolikumā noteiktās funkcijas. Tādējādi tiek veidota sasaiste budžeta izstrādei ar politikas plānošanu, jo viens no institūciju darbības stratēģijas uzdevumiem vidējā termiņā ir panākt, ka budžeta programmas nodrošina attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu un plānoto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes katru gadu iekļauj budžeta pieprasījumos valsts budžeta programmu darbības rezultātus, kurus pēc iespējas veido attīstības plānošanas dokumentos plānotie darbības rezultāti un to rezultatīvie rādītāji. Pilnveidojot budžeta paskaidrojumu saturu ar mērķi sniegt informāciju par valsts budžetu kā politikas realizācijas instrumentu un palielināt budžeta paskaidrojumos esošās informācijas uztveramību – tika ieviestas Politikas un resursu vadības kartes, kuras sniedz padziļinātu priekšstatu par nozaru politiku rezultātu sasniegšanā ieguldītajiem resursiem (finansu un cilvēkresursiem) un par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai.

Šāds budžeta formāts ir devis iespēju interaktīvā un uzskatāmā veidā informēt Latvijas iedzīvotājus par to, kādās jomās un kādā apmērā tiek ieguldīta nodokļu maksātāju nauda un kādi rezultāti sagaidāmi. Ikvienam interesentam FM tīmekļvietnē ir pieejama:

- interaktīvā budžeta infografika, kas ļauj lietotājam iepazīties ar deviņām budžeta ieguldījuma jomām (piemēram, veselība, izglītība, sociālā aizsardzība u.c.) un tām novirzīto finansējumu, kā arī uzzināt detalizētu informāciju par ieguldījuma virzieniem katrā no nozarēm un finansējuma avotiem. Papildus tiek sniegta informācija par rezultātiem, kuri sagaidāmi no valsts budžeta finansējuma ieguldīšanas attiecīgajā jomā;
- strukturēti ministriju un citu centrālo valsts iestāžu budžeti gan kopsavilkumā, gan detalizēti. Lietotājs var iepazīties ar ministriju un citu centrālo valsts iestāžu darbības jomām un tām novirzīto finansējumu, kā arī gūt priekšstatu par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai. Tas tiek atspoguļots politikas un resursu vadības kartēs, kurās vienkopus ir sniegta iespējami aptveroša un raksturojoša informācija par nozares darbu attiecīgajā jomā – mērķis, tā sasniegšanā ieguldāmie resursi (angļu val. – *inputs*), sagaidāmie darbības rezultāti (angļu val. – *outputs*) un augstākā līmeņa sasniedzamie nozaru politikas un kvalitātes rādītāji (angļu val. – *outcomes*).

Sagatavojot pārskatu par valsts budžeta izpildes analīzi, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sniedz skaidrojumus par iepriekš plānotajiem rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē). FM apkopo, izvērtē un nodrošina gan Politikas un resursu vadības kartēs norādīto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju, gan valsts budžeta programmu (apakšprogrammu) darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju uzkrāšanu.

LBFV nosaka sekojošus valsts budžeta izpildes organizatoriskos aspektus:

- valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemties īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asīgnējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asīgnējumus izdevumiem saskaņā ar valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Ministrijas un

citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem;

- budžeta iestādes var uzņemt valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus;
- valsts budžeta iestādes un budžeta nefinansētas iestādes asinējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Savukārt budžeta finansētās institūcijas, kas nav valsts budžeta iestādes un budžeta nefinansētās iestādes, valsts budžeta līdzekļu saņemšanai, izdevumu veikšanai, kā arī deleģēto valsts pārvaldes uzdevumu izpildei var atvērt kontus VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi;
- ministrijas un citas centrālās valsts budžeta iestādes un pašvaldības MK noteiktajā kārtībā sagatavo un iesniedz VK ceturkšņa pārskatus, savukārt, VK kārtā valsts budžeta finanšu uzskaiti. VK sagatavo regulārus oficiālos un operatīvos pārskatus un sniedz informāciju par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot FM, citu iestāžu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK aizkavēt vai samazināt asinējumu noteiktam periodam, ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par vismaz viena šāda nosacījuma iestāšanos:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un nenodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5% no valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes vai faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5% no valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes, vai VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības;
- ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par šīs daļas 1.punktā minētā nosacījuma iestāšanos.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma naudu 0,1% apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;
- lai segtu budžetam radušos zaudējumus, VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asinējumus, ja: nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību; ja likumā noteiktajā kārtībā nav reģistrēti budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem; ja uzskaitē neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi; ja budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmis saistības, pārsniedzot VK sniegto asinējumu;
- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asinēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asinējumus, lai tiktu

atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus;

- VK atbilstoši Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas likumam ir tiesības bezstrīdus kārtībā piedzīt no pašvaldības budžeta līdzekļiem naudas summas, ko attiecīgā pašvaldība nav savlaicīgi vai pilnā apmērā ieskaitījusi pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, norakstot šīs summas no attiecīgās pašvaldības budžeta.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi.

No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas, VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

5.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte

5.2.1. Stabilitātes programmas bāzes scenārija nodokļu ieņēmumu prognozes

Nodokļu ieņēmumu prognozes ir sagatavotas pie nemainīgas nodokļu politikas, pamatojoties uz makroekonomisko rādītāju prognozēm, kā arī, ņemot vērā faktisko nodokļu izpildi, kā arī iepriekš pieņemtās izmaiņas likumdošanā. Nodokļu ieņēmumu prognozēs netiek ietverti nesadalītie nodokļu ieņēmumi vienotajā kontā.

Likumprojekta “Par valsts budžetu 2024. gadam un budžeta ietvaru 2024., 2025. un 2026. gadam” izstrādes gaitā būtiskākās pieņemtās nodokļu politikas izmaiņas ir:

- uzņēmumu ienākuma nodokļa piemaksa 20% apmērā kredītiestādēm un patērētāju kreditēšanas pakalpojumu sniedzējiem;
- akcīzes nodokļa likmju paaugstināšana vairākām produktu grupām;
- saistībā ar iedzīvotāju ienākuma nodokli paaugstināts kompensācijas apmērs par attālināto darbu; sliekšņa paaugstināšana veselības un nelaimes gadījumu apdrošināšanas prēmiju summām; atvieglojumu un neapliekamā minimuma piemērošana arī mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem;
- azartspēļu nodokļa likmju paaugstināšana;
- pievienotās vērtības nodokļa samazinātās likmes piemērošana svaigiem augļiem un dārzeņiem 2024. gadā 12% apmērā, reģistrācijas sliekšņa noteikšana 50 tūkst. *euro*, zaudēto parādu darījuma vērtības sliekšņa noteikšana 1 tūkst. *euro*, atbrīvojuma piemērošana sporta nodarbībām;
- izmaiņas dabas resursu nodokļa likmēs, jauni nodokļa objekti, atvieglojuma atcelšana un sadalījumu maiņa starp valsts un pašvaldību budžetiem;
- uzņēmumu ienākuma nodokļa nepiemērošana ekspluatācijas izdevumiem, izmantojot reprezentatīvos automobiļus;
- vienotas nodokļu likmes noteikšana autoratlīdzību un mikrouzņēmumu nodokļa režīmiem.

Salīdzinājumā ar likumu “Par valsts budžetu 2024. gadam un budžeta ietvaru 2024., 2025. un 2026. gadam” izmaiņas ekonomikas izaugsmes rādītāju prognozēs liek samazināt kopbudžeta nodokļu ieņēmumu prognozes 2024. gadā par -185,5 milj. *euro* (pēc naudas plūsmas), 2025. gadā -107,1 milj. *euro* un 2026. gadā -183,8 milj. *euro*.

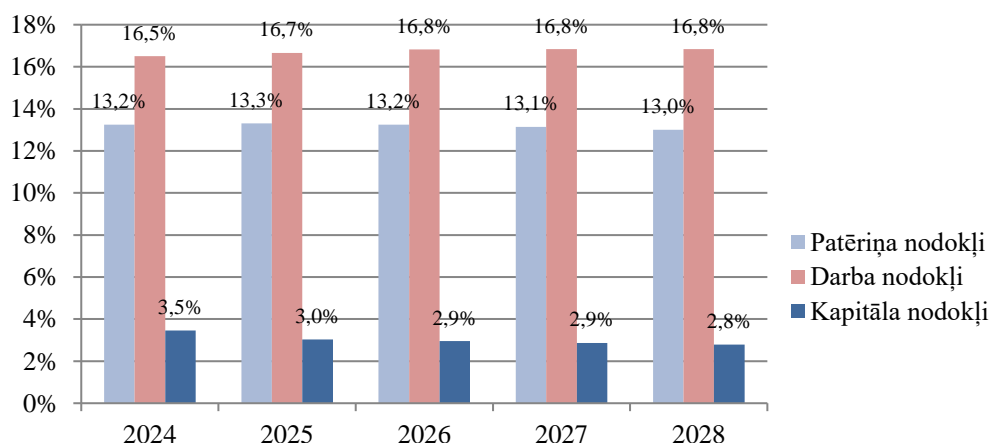
5.1. tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. *euro*

	Kods (EKS)	2024	2025	2026	2027	2028
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	5 927,9	6 185,2	6 466,2	6 730,4	6 989,1
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	3 512,3	3 680,6	3 894,1	4 074,7	4 259,7
3. Kapitāla nodokļi	D.91	17,0	17,3	17,3	17,3	17,3
4. Sociālās iemaksas	D.61	4 625,3	4 941,5	5 232,0	5 485,0	5 744,9
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611 un D.613</i>	4 436,9	4 753,1	5 043,6	5 296,6	5 556,5

Kopējie nodokļu ieņēmumi turpmākajos gados uzrāda stabilu pieauguma tendenci, saglabājot vienmērīgu līmeni attiecībā pret IKP, kas vidēji tiek prognozēts 33% apmērā.

Kopējais nodokļu ieņēmumu pieaugums (2028. gads pret 2024. gadu) prognozēts 21% apmērā, darbaspēka nodokļiem pieaugot par 26%, patēriņa nodokļiem par 21%, bet kapitāla nodokļiem samazinoties par 1 procentu.

Būtiskāko nodokļu ieņēmumu kategoriju īpatsvars IKP atspoguļots 5.2. attēlā.

5.2. att. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP

Jāatzīmē, ka 2024. gadā sadarbībā ar valdības sociālajiem un sadarbības partneriem tiks izstrādātas Valsts nodokļu politikas pamatnostādnes 2024. – 2027. gadam, definējot nodokļu politikas prioritātes turpmākajiem gadiem. Nodokļu politikas stratēģisko virzienu skaidrība un stabilitāte ir būtiska gan uzņēmējdarbības, gan sabiedrisko pakalpojumu un investīciju efektīvai plānošanai, to sasaistot ar valsts vispārējiem attīstības mērķiem.

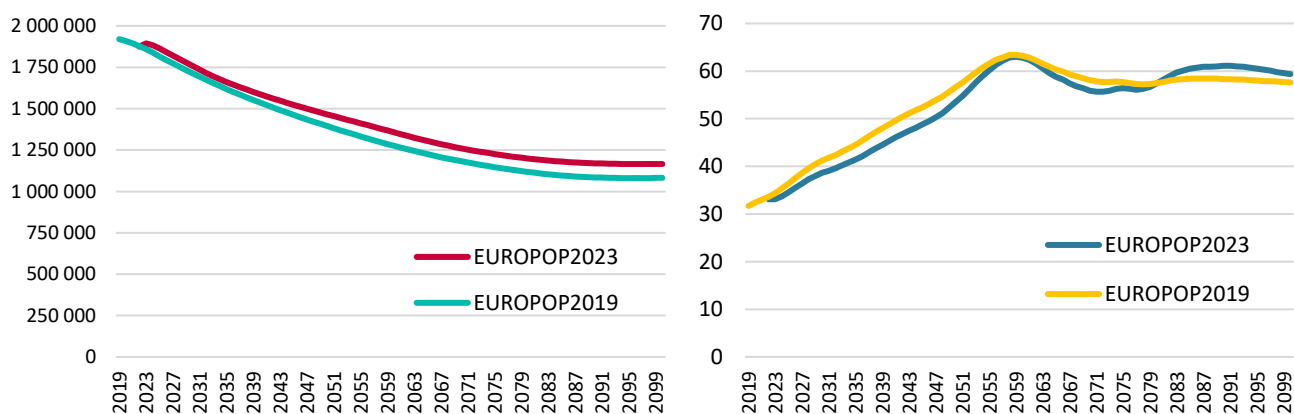
6. PUBLISKO FINANŠU ILGTSPĒJA

6.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs

Reizi trijos gados EK sadarbībā ar dalībvalstīm Ekonomiskās politikas komitejas Iedzīvotāju novecošanās darba grupas (EPC AWG) ietvaros izstrādā ilgtermiņa ar novecošanos saistītu budžeta izdevumu prognozes. Aktuālākās ilgtermiņa budžeta izdevumu prognozes, kuras darba grupa izstrādāja 2023. gada otrajā pusē, tiek publicētas Novecošanās ziņojumā 2024 (*Ageing Report 2024*).

Sagatavojot publisko izdevumu prognozes līdz 2070. gadam, tika ņemtas vērā *Eurostat* sagatavotās demogrāfiskās prognozes *EUROPOP2023*, kā arī EK sagatavotās makroekonomisko rādītāju prognozes ilgam termiņam. Prognozēšanas metodoloģija, kas ir vienota visām dalībvalstīm, ir izdiskutēta un apstiprināta AWG darba grupā, kā arī publicēta *Ageing Report 2024: Underlying Assumptions and Projection Methodologies*.

EUROPOP2023 prognozēs bāzes gads ir 2022. gads, un Latvijā 2022. gada sākumā iedzīvotāju skaits bija 1,88 milj. cilvēku, kas salīdzinājumā, piemēram, ar 2010. gadu ir par 245 tūkst. mazāk. Atbilstoši *Eurostat* demogrāfiskajām prognozēm Latvijas iedzīvotāju skaits turpinās samazināties, un 2070. gadā jau būs par trešdaļu mazāk nekā bāzes gadā (skat. 6.1. attēlu).

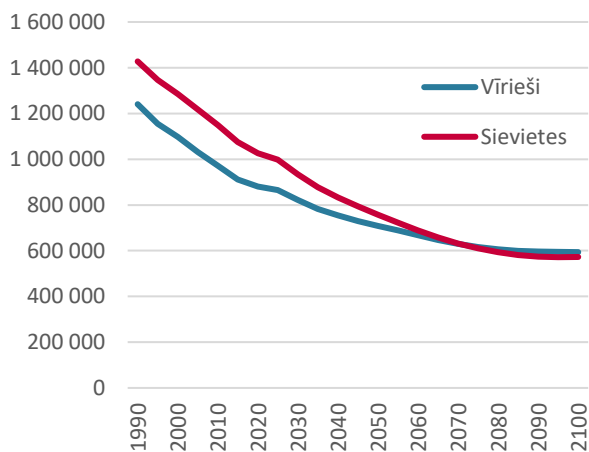
6.1. att. Iedzīvotāju skaits
(Datu avots: Eurostat)

6.2. att. 65+ iedzīvotāju attiecība pret
15-64 iedzīvotāju skaitu, %
(Datu avots: Eurostat)

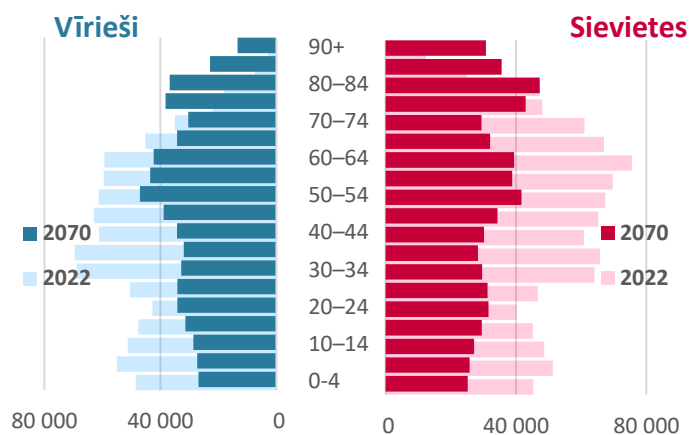
Sagatavojot demogrāfiskās prognozes Latvijai, tika ņemts vērā, ka:

- summārais dzimstības koeficients pieaugs no 1,53 2022. gadā līdz 1,72 2100. gadā;
- dabiskais pieaugums Latvijā ilgstoši saglabāsies negatīvs – līdz pat 2100. gadam. Aktuālie statistikas dati liecina, ka 2023. gadā mirušo skaits bija divreiz jeb par 13 345 cilvēkiem lielāks nekā dzimušo skaits, kas ir vērojams jau kopš 2021. gada. Savukārt, dzimušo skaits Latvijā turpina samazināties, piemēram, 2023. gadā piedzima 14 121 bērns, kas ir par 11,5% jeb 1 833 jaundzimušajiem mazāk nekā 2022. gadā;
- 65+ iedzīvotāju attiecības pret iedzīvotāju skaitu darbspējas vecumā (15-64) (*old-age dependency ratio*) palielināšanās, augstāko īpatsvaru – 63% no darbspējas vecuma iedzīvotājiem sasniedzot 2059. gadā (skat. 6.2. attēlu). Ilgtermiņā vecāka gadagājuma iedzīvotāju īpatsvara palielināšanos ietekmēs mūža ilguma palielināšanās, kas saskaņā ar *Eurostat* prognozēm Latvijā

vīriešiem pieaugs no vidēji 71,4 gadiem 2022. gadā līdz 87,5 gadiem 2100. gadā, savukārt sievietēm palielināsies no vidēji 80,6 gadiem 2022. gadā līdz 92 gadiem 2100. gadā. Tāpat arī 65+ attiecības palielināšanos pret 15-64 iedzīvotājiem ilgtermiņā ietekmēs iedzīvotāju darbības vecumā skaita samazināšanās atbilstoši *Eurostat* prognozēm.

6.3. att. Iedzīvotāju skaits pēc dzimuma (Datu avots: Eurostat, EUROPOP2023)

6.4. att. Iedzīvotāju vecuma piramīda 2022.gadā un 2070.gadā (Datu avots: Eurostat, EUROPOP2023)

Atbilstoši *Eurostat* prognozēm vīriešu skaits Latvijā, kas vēsturiski bija zemāks nekā sievietēm, ilgtermiņā samazināsies lēnāk nekā sievietēm skaits (skat. 6.3. attēlu). To noteiks tas, ka zēni vismaz pēdējo 15 gadu laikā ir piedzimuši vairāk nekā meitenes, un atbilstoši prognozēm vīriešiem straujāk samazinoties mirstības koeficientam nekā sievietēm, straujāk augs vīriešu mūža ilgums, piemēram, 2100. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu mūža ilgums vīriešiem pieaugs par 16,1 gadu jeb 22,5%, savukārt sievietēm par 11,4 gadiem jeb 14,1%.

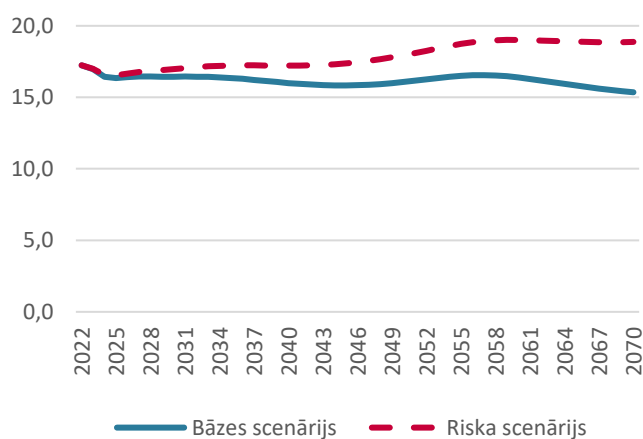
Vienlaikus ar kopējā iedzīvotāju skaita samazināšanos tiek prognozētas izmaiņas iedzīvotāju vecuma struktūrā (skat. 6.4. attēlu), kur laika posmā no 2022. gada līdz 2070. gadam pieaugs vecāka gadagājuma iedzīvotāju skaits, it īpaši sievietes 80+.

Sagatavojot makroekonomisko rādītāju prognozes ilgtermiņam un izmantojot AWG darba grupā apstiprinātos pieņēmumus, EK prognozē, ka Latvijas reālā IKP pieaugums samazināsies no 2,8% 2022. gadā līdz 0,9% 2070. gadā. Ekonomikā tiek prognozēta kopējo nostrādāto stundu skaita samazināšanās vidēji par 1,0% gadā laika posmā no 2022. līdz 2070. gadam, straujāk sarūkot iedzīvotāju skaitam darbības vecumā. EK prognozē, ka Latvijā nodarbinātības līmenis laika periodā no 2022. līdz 2034. gadam samazināsies no 71,4% līdz 70%, taču pēc tam pakāpeniski pieaugs līdz sasniegs 71,9% 2070. gadā. Neskatoties uz nodarbinātības līmeņa pieaugumu, tiek prognozēts, ka kopumā nodarbināto skaits ilgtermiņā saruks līdz ar iedzīvotāju skaitu darbības vecumā.

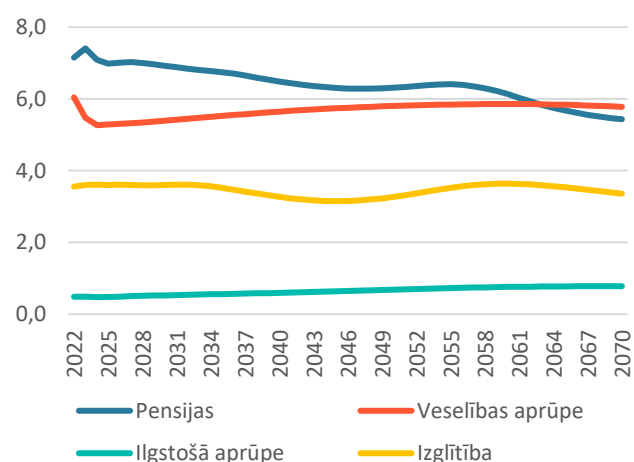
Demogrāfiskā un ekonomiskā, it īpaši darba tirgus situācija ilgtermiņā ietekmēs valsts finanšu ilgtspēju, radot ietekmi gan uz nodokļu ieņēmumiem, gan budžeta izdevumiem. Iekasēto nodokļu apjoms lielā mērā būs atkarīgs no nodarbināto skaita tendencēm ilgtermiņā, tāpat budžeta izdevumu pieaugumu ilgtermiņā ietekmēs jau iepriekš uzņemtas saistības pensiju un pabalstu izmaksai, parāda apkalpošanas izdevumi, kā arī ar iedzīvotāju novecošanos saistītu izdevumu pieaugums.

EPC AWG darba grupa, ņemot vērā aktualizētās ilgtermiņa demogrāfiskās un makroekonomiskās prognozes, ir aktualizējusi ar iedzīvotāju novecošanos saistīto izdevumu prognozes līdz 2070. gadam. Tās tiks publicētas 2024. gada Novecošanās ziņojuma Otrajā daļā (*Ageing Report 2024: Economic & Budgetary Projections for the EU Member States (2022-2070)*).

Atbilstoši bāzes scenārijam ar novecošanos saistītie publiskie izdevumi 2070. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu samazināsies par 1,8 procentpunktiem un būs 15,4% no IKP (skat. 6.5. attēlu). Tendence Latvijā budžeta izdevumiem ilgtermiņā kopumā samazināties saglabājas līdzīgi kā iepriekšējās prognozēs, un to galvenokārt nosaka *Eurostat* konservatīvās demogrāfiskās prognozes. Jāvērš uzmanība, ka prognozes sagatavotas pie nemainīgas politikas scenārija, t.i., ņemot vērā tās likumdošanas izmaiņas, kas ir pieņemtas līdz 2023. gada oktobrim.

6.5. att. Ar novecošanos saistītie publiskie izdevumi bāzes un riska scenārijā, % no IKP
(Datu avots: Ageing Report 2024)²⁵

6.6. att. Ar novecošanos saistītie publiskie izdevumi pa pozīcijām, % no IKP
(Datu avots: Ageing Report 2024)

Pensiju izdevumu prognožu pamatā (skat. 6.6. attēlu) ir LM sagatavotās prognozes, kas paredz pensiju izdevumu īpatsvara IKP samazināšanos no 7,2% no IKP 2022. gadā līdz 5,4% no IKP 2070. gadā. Izdevumu īpatsvara IKP samazināšanos, it īpaši līdz 2025. gadam veicina pensiju reforma, paaugstinot pensionēšanās vecumu līdz 65 gadiem, kā rezultātā samazinās pensiju saņēmēju skaits un pirmpensijas vecuma iedzīvotāji ilgāk atrodas darba tirgū. Taču turpmākās pensiju izdevumu prognozes galvenokārt noteiks pensionāru skaita izmaiņas atbilstoši demogrāfiskajām prognozēm. Visstraujāk pensiju izdevumu īpatsvars IKP sārūks sākot ar aptuveni 2055.-2060. gadu, būtiski samazinoties jauno pensiju saņēmēju skaitam (20. gs. 90. gados dzimušie). Pensiju izdevumu prognozes sagatavotas pie nemainīgas politikas scenārija, ņemot vērā tās likumdošanas izmaiņas, kas ir pieņemtas līdz 2023. gada oktobrim.

Tiek prognozēts, ka veselības aprūpes izdevumi samazināsies no 6,0% no IKP 2022. gadā līdz 5,8% no IKP 2070. gadā. Taču jāņem vērā, ka vēl 2022. gadā izdevumos tika iekļauti Covid-19 atbalsta pasākumi, tāpēc, salīdzinājumā, piemēram, ar 2024. gadu (5,3% no IKP) izdevumi ilgtermiņā pieaugs. To noteiks lielāks veselības aprūpes pakalpojumu pieprasījums, palielinoties mūža ilgumam un iedzīvotājiem novecojot. Līdzīga tendence, ņemot vērā pieaugošo nepieciešamību pēc ilgtermiņa aprūpes pakalpojumiem, ir arī ilgstošās aprūpes izdevumiem – tiek prognozēts to pieaugums no 0,5% IKP 2022. gadā līdz 0,8% IKP 2070. gadā.

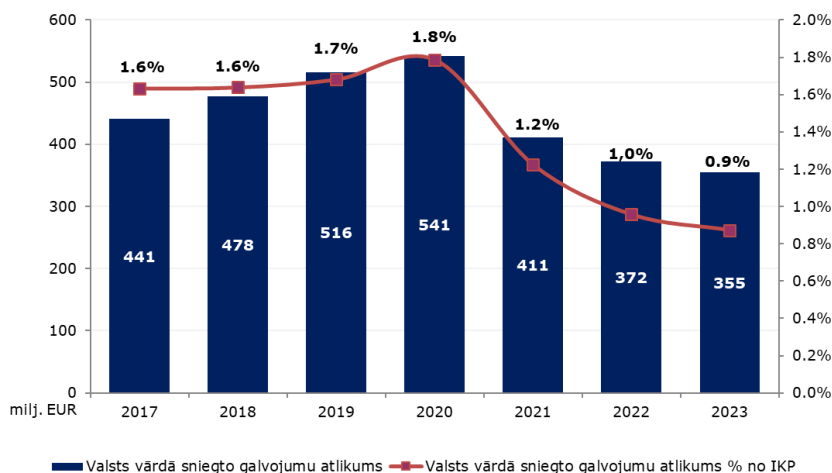
Papildus bāzes scenārijam tika izstrādāti arī vairāki jutīguma testi un alternatīvie scenāriji pie dažādiem pieņēmumiem. Riska scenārijā tiek prognozēts, ka publiskie izdevumi, kas ir saistīti ar iedzīvotāju novecošanos, salīdzinājumā ar 2022. gadu varētu palielināties par 1,4 procentpunktiem un 2070. gadā sasniegt 18,9% no IKP. Riska scenārijā galvenokārt palielinātos izdevumi veselības aprūpei un ilgstošajai aprūpei, ņemot vērā gan iespējamo izmaksu sadārdzināšanos, attīstoties tehnoloģijām, gan izmaksām uz 1 saņēmēju konverģējot ar ES vidējiem rādītājiem.

²⁶ 2024.gada Novecošanās ziņojumu plānots publicēt 2024. gada aprīlī

6.2. Valsts sniegtie galvojumi

Likums "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024., un 2025. gadam" jaunus valsts vārdā sniedzamos galvojumus neparedzēja, taču noteica, ka saskaņā ar Lauksaimniecības un lauku attīstības likumu un Attīstības finanšu institūcijas likumu valsts 250,0 milj. *euro* apmērā atbild par Altum izsniegtajām garantijām.

Kopējais valsts vārdā sniegto galvojumu atlikums 2023. gada beigās bija 354,6 milj. *euro* jeb nedaudz mazāk par 1 % no IKP (sk. 6.7. attēlu), savukārt neizmaksātais, bet vēl pieejamais valsts vārdā sniegto galvojumu apmērs bija 187,3 milj. *euro* apmērā.

6.7. att. Valsts vārdā izsniegto galvojumu atlikums attiecīgā gada beigās (milj. *euro*)

Valsts vārdā sniegto galvojumu portfelī lielāko apjomu veido galvojumi par Altum izsniegtajām garantijām kredītiestādēm par lauksaimnieku aizņēmumiem (pārgalvojumi) un galvojumi Eiropas Investīciju bankai par Altum izsniegtajiem aizdevumiem uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ietvaros un Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu attīstības kreditēšanas ietvaros (kopā 229,9 milj. *euro*), pamatojoties uz Likumu par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību, galvojums EK par Latvijas dalību ES atbalsta instrumentā EK SURE (57,1 milj. *euro*), galvojumi studējošo un studiju kreditēšanai (kopā 38,4 milj. *euro*), kā arī galvojumi Pasaules Bankas grupas Starptautiskajai Rekonstrukcijas un attīstības bankai "Publisko izdevumu administratīvās kapacitātes stiprināšanai Ukrainā" projekta ietvaros un EK saistībā ar ārkārtas makrofinansiālo palīdzību Ukrainai (kopā 18,1 milj. *euro*).

Neskatoties uz iepriekšējos gados novērotajiem faktoriem – Covid-19 izraisīto ekonomikas kritumu, globālo energoresursu cenu kāpumu, Krievijas pilna mēroga iebrukumu Ukrainā un aizdevuma procentu likmju kāpumu –, līdz šim tie nav radījuši negatīvu ietekmi uz valsts vārdā sniegto galvojumu izpildi.

7. VALSTS FINANŠU INSTITUCIONĀLĀS IEZĪMES

7.1. Vidējā termiņa budžeta plānošana

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana ir process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Ar vidēju termiņu saprotams triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Kopš 2007. gada valstī tika sagatavots vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības un fiskālās politikas ietvars (turpmāk – Ietvars) nākamajiem trijiem saimnieciskajiem gadiem, iekļaujot tajā vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīzi, valdības fiskālās politikas mērķus vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ņemot vērā, ka Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs un tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu vidējam termiņam, radās nepieciešamība nostiprināt vidējā termiņa budžeta plānošanas sistēmu. Līdz ar to tika veikti attiecīgi grozījumi LBFV un, sākot ar 2012. gada 1. janvāri, Ietvaru, ko kopš 2007. gada apstiprināja MK, sāka izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu, kuru apstiprina Saeima. Savukārt 2022. gadā tika veikti grozījumi LBFV, kas, sākot ar 2023. gadu, apvieno vidēja termiņa budžeta ietvara likumu un gadskārtējo valsts budžeta likumu, samazinot administratīvo slogu un vienkāršojot likuma izskatīšanas procedūru Saeimā. Tādējādi informācija par kārtējo gadu un turpmākajiem diviem gadiem ir integrēta vienā likumā – valsts budžeta likumā.

Valsts budžeta likumu izstrādā katru gadu nākamo triju gadu periodam, kur darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsti. Katra nākamā valsts budžeta likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā valsts budžeta likumā noteiktie rādītāji, kas precizēti atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajiem gadījumiem, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni. Vienlaikus valsts budžeta likums tiek sasaitīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Tādējādi valsts budžeta likums ir galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā.

Valsts budžeta likumā tiek īstenoti FDL noteiktie fiskālās politikas principi un tiek norādīti vidēja termiņa budžeta politikas prioritārie attīstības virzieni, maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), IKP prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis). Atbilstoši FDL nosacījumiem vienlaikus ar valsts budžeta likumu tiek izstrādāta Fiskālo risku deklarācija (FRD), kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo risku vispārēju vadību, kā arī fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā.

Latvija kā ES dalībvalsts iesniedz EK Stabilitātes programmu. Latvija kā *euro* zonas dalībvalsts sagatavo arī Vispārējās valdības budžeta plāna projektu, kurā tiek norādītas galveno nākamā gada budžeta rādītāju prognozes – ieņēmumi, izdevumi, deficīts un valsts parāds, ietverot valsts budžetu, pašvaldību budžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetu un valsts un pašvaldību struktūru kontrolētas un finansētas komercsabiedrības. Minētā plāna mērķis ir iesniegt EK informāciju, kas ļautu tai novērtēt plānotā budžeta atbilstību ES tiesību normām fiskālās disciplīnas jomā. Ja EK konstatē, ka budžeta plāns būtiski pārkāpj ES fiskālās disciplīnas noteikumus, tā var noraidīt budžeta plānu un pieprasīt dalībvalstij veikt izmaiņas un iesniegt to atkārtoti. Tāpat EK savā atzinumā var sniegt rekomendācijas plāna uzlabošanai. Procedūra paredz, ka nacionālie parlamenti ņem vērā EK atzinumu, pieņemot galīgajā lasījumā valsts budžetu.

7.2. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde

7.2.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK. Likumu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru (turpmāk – valsts budžeta likums) apstiprina Saeima.

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar vidēja termiņa budžeta ietvaru nosaka MK 2023. gada 17. janvāra noteikumi Nr. 15 “Maksimāli pieļaujamā valsts budžeta izdevumu kopapjoma un katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei paredzētā izdevumu kopējā apjoma noteikšanas kārtība vidējam termiņam”. Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī. Bāzes izdevumus apstiprina MK.

Kopš 2016. gada kā budžeta procesa sastāvdaļa ir ieviesta pastāvīga un sistemātiska valsts budžeta izdevumu pārskatīšana, par kuru plašāka informācija ir sniegta 5.1. sadaļā.

Ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi prioritāro pasākumu finansēšanai, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo priekšlikumus atbalstāmajiem prioritārajiem pasākumiem. Priekšlikumus pasākumiem gatavo, pamatojoties uz Nacionālajā attīstības plānā, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. Tādējādi tiek nodrošināta valstī noteikto prioritāšu sasaiste ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

Aprēķinot maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta izdevumiem prioritārajiem pasākumiem, FM pamatojas uz valsts budžeta likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus. Pamatojoties uz MK apstiprinātiem lēmumiem par bāzes izdevumiem un prioritāro pasākumu finansēšanu, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta pieprasījumus. FM sagatavo un iesniedz likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru (turpmāk — valsts budžeta likumprojekts) ar paskaidrojumiem, FRD, FDP fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu izskatīšanai MK.

Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par resursiem, kādi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā un ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

- valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);
- ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Valsts budžeta likumprojekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam valsts budžeta likumā atspoguļoti šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem;
- valsts budžeta izdevumi sadalījumā budžeta resoriem, pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;
- valsts budžeta finansiālā bilance;
- valsts parāda maksimāli pieļaujamais apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta aizdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;

- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondēto pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Valsts budžeta likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās attīstības scenārija apraksts, fiskālais apskats, vidēja termiņa strukturālās bilances mērķu noteikšanas apraksts, apraksts par vidēja termiņa budžeta prioritāriem attīstības virzieniem, ieņēmumu prognožu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, ministriju izdevumu paskaidrojumi, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts parāda, aizdevumu un galvojumu finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes paskaidrojumos iekļauj Politikas un resursu vadības kartes, prioritāros pasākumus un to īstenošanas rezultātā sagaidāmos darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, optimizācijas pasākumus, kā arī katrai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) norāda mērķi, galvenās aktivitātes un izpildītājus, darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, finansiālos rādītājus un kopējo izdevumu izmaiņas.

Neatkarīgo iestāžu (tiesu, Valsts kontroles, Tiesībsarga biroja un citu) budžeta pieprasījumiem ir īpaša loma budžeta procesā. LBFV nosaka, ka MK, sagatavojot valsts budžeta likumprojektu, ir jāuzklausā neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

Valsts budžeta likumprojekta izstrādes gaitā notiek LPS un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots MK un LPS protokola projekts, kas tiek iesniegts izskatīšanai MK sēdē. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par pašvaldību nodokļu ieņēmumu, nenodokļu ieņēmumu un citu ieņēmumu prognozēm, valsts budžeta transfertiem pašvaldībām, pašvaldību aizņēmumiem, galvojumiem, ilgtermiņa saistību apmēru un nosacījumiem, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, kā arī citi ar pašvaldību darbību un finansēm saistīti jautājumi. Protokols tiek pievienots valsts budžeta likumprojektam, MK to iesniedzot Saeimā.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā valsts budžeta likums, finanšu ministrs apstiprina valsts darbībai nepieciešamos valsts budžeta izdevumus, aizdevumu un aizņēmumu limitus ar noteikumu, ka izdevumi nepārsniedz valsts budžeta likumā attiecīgajam gadam noteikto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei, veicot LBFV noteiktās korekcijas.

Atbilstoši LBFV, pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais pašvaldības budžets, pašvaldības domes noteiktajā kārtībā apstiprina pašvaldības darbībai nepieciešamos budžeta izdevumus ar noteikumu, ka:

- 1) tie nepārsniedz pašvaldības iepriekšējā saimnieciskā gada faktiskos izdevumus, izdarot šādas korekcijas:
 - a) netiek apmaksāti pakalpojumi (maksājumu uzdevumi), kas nav sniegti iepriekšējā saimnieciskajā gadā, un netiek veiktas investīcijas, kas nav realizētas iepriekšējā saimnieciskajā gadā,
 - b) tiek turpināta iepriekšējā saimnieciskajā gadā uzsākto pasākumu finansēšana,
 - c) tiek nodrošināta spēkā esošo normatīvo aktu izpilde;
- 2) tiek nodrošināta iepriekšējā saimnieciskā gada pašvaldības budžetā noteikto budžeta politiku un nosacījumu izpilde nemainīgā līmenī, izņemot terminētus pasākumus;
- 3) tiek nodrošināta ES un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošana;

- 4) tiek ņemtas vērā saimnieciskajam gadam apstiprinātās valsts budžeta mērķdotācijas un dotācijas;
- 5) tiek paredzēts finansējums pašvaldības uzņemto saistību izpildei;
- 6) netiek uzņemtas jaunas aizņēmuma un galvojuma saistības, izņemot saistības 3. punktā minēto projektu īstenošanai.

Pašvaldībām likumā “Par pašvaldību budžetiem” ir noteikti stingri nosacījumi budžeta plānošanas un izpildes jomā – pašvaldību budžeta asignējumi nedrīkst pārsniegt budžeta plānotos apjomus.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo, ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

7.2.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valdības finanšu statistiku atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 549/2013 (2013. gada 21. maijs) par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu ES (turpmāk – EKS 2010) prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvars Latvijā atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai sastāv no trim apakšsektoriem: centrālās valdības apakšsektora (S.1311), vietējās valdības apakšsektora (S.1313) un sociālās nodrošināšanas fondu apakšsektora (S.1314).

Atbilstoši Ministru kabineta 2013. gada 10. decembra noteikumu Nr. 1456 “Noteikumi par institucionālo sektoru klasifikāciju” 6. punktam, CSP sagatavo un uztur vispārējās valdības sektora sarakstu. Lai sagatavotu sarakstu un lemtu par tajā iekļaujamajām vienībām, CSP ievēro EKS 2010 prasības, kā arī ES Statistikas biroja *Eurostat* (turpmāk – *Eurostat*) Rokasgrāmatā par valdības deficītu un valsts parādu definētos principus, kas paredz uz vispārējās valdības sektoru attiecināt valsts un pašvaldību kontrolētas un finansētas kapitālsabiedrības.

Vispārējās valdības sektorā uz 2023. gada 31. decembri bija 540 neatkarīgas budžeta iestādes, no tām centrālās valdības apakšsektorā – 227 iestādes, vietējās valdības apakšsektorā – 312 iestādes un sociālās nodrošināšanas fondu apakšsektorā – viena iestāde, bez tam – 141 valsts un pašvaldību kontrolētas un finansētas komercsabiedrības, no tām valsts kontrolētas – 56 komercsabiedrības, pašvaldību kontrolētas – 85 komercsabiedrības.

CSP katru ceturksni aprēķina šādus vispārējās valdības sektora rādītājus – ieņēmumus, izdevumus, deficītu, parādu un sagatavo vispārējās valdības ceturkšņa finanšu kontus. Informācija tiek publicēta CSP mājaslapā un nosūtīta uz *Eurostat* trīs mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam CSP katru gadu noteiktajos termiņos līdz 1. aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim (gala dati) - sagatavo un iesniedz vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju (turpmāk – Notifikācija) *Eurostat*.

Notifikācija tiek sagatavota atbilstoši Ministru kabineta 2015. gada 22. decembra noteikumu Nr. 756 “Kārtība kādā sagatavo vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju” prasībām. Par Notifikācijas sagatavošanu un iesniegšanu *Eurostat* atbildīgā iestāde ir CSP, kura vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no FM, VK, CFLA, AiM un VSAA. Vajadzības gadījumā tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (EM, LM, Rīgas dome u.c.).

Notifikāciju rezultāti tiek izmantoti valstu izvērtēšanai par to, kā tiek nodrošināta fiskālo rādītāju atbilstība Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem ar mērķi īstenot ilgtspējīgas publiskās finanses un fiskālās politikas koordināciju starp dalībvalstīm.

Padomes Direktīva 2011/85/ES (2011. gada 8. novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām nosaka detalizētus noteikumus ES dalībvalstīm, lai stiprinātu ES fiskālo un ekonomikas pārvaldību, neveidotu pārmērīgu budžeta deficītu. FM mājaslapā tiek publicēti

Direktīvas 2011/85/ES ietvaros atrunātie fiskālie dati. Turklāt mājas lapā pieejama detalizēta pārejas tabula budžeta datiem no naudas plūsmas pēc nacionālās klasifikācijas uz vispārējās valdības sektora datiem pēc EKS 2010 metodoloģijas. Regulāri tiek publiskota šāda informācija:

- fiskālie dati (mēneša un ceturkšņa dati);
- vispārējās valdības sektora galvojumi (gada dati);
- vispārējās valdības sektora ienākumus nenesošie kredīti (gada dati);
- ārpusbilances publisko un privāto partnerību korigētā vērtība (gada dati);
- publisko kapitālsabiedrību saistības (gada dati);
- vispārējās valdības sektora līdzdalības vērtība kapitālsabiedrību kapitālā (gada dati).

PIELIKUMI

1a. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori*

	EKS kods	2023	2023	2024	2025	2026	2027	2028
		milj. euro	Pieaugums %					
1. IKP 2015. gada cenās	B1*g	28 739	-0,3	1,4	2,9	2,5	2,3	2,3
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	40 348	5,1	4,1	6,0	5,3	5,1	5,1
IKP pēc izlietojuma 2015. gada cenās								
3. Privātais patēriņš	P3	17 539	-1,3	1,9	2,5	2,7	2,5	2,5
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	5 862	7,0	6,7	5,8	3,1	3,0	3,0
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	7 110	8,2	3,8	4,2	2,8	2,8	2,8
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	1 428	-	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	19 665	-5,9	-0,8	3,3	4,1	4,0	4,0
8. Imports	P7	22 865	-2,8	1,9	3,9	4,0	4,0	4,0
Ieguldījums IKP izaugsmē								
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			1,7	3,5	3,8	3,0	2,8	2,9
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		-0,7	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
11. Eksporta – importa bilance	B11		-2,0	-2,1	-0,9	-0,5	-0,5	-0,5

* Prognozes: 2024. gada februāra scenārijs

1b. tabula. Cenu izmaiņas*

	EKS kods	2023	2023	2024	2025	2026	2027	2028
		līmenis	Pieaugums %					
1. IKP deflators			5,4	2,7	3,0	2,7	2,7	2,7
2. Privātā patēriņa deflators			8,0	1,6	2,5	2,5	2,5	2,5
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			8,9	1,6	2,5	2,5	2,5	2,5
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			0,6	1,5	2,0	1,2	0,5	0,5
5. Investīciju deflators			6,4	4,0	4,0	2,0	2,0	2,0
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			-1,8	2,9	3,4	3,2	3,2	3,2
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			-5,2	1,1	2,6	3,0	3,0	3,0

* Prognozes: 2024. gada februāra scenārijs

1c. tabula. Darba tirgus attīstība*

	EKS kods	2023	2023	2024	2025	2026	2027	2028
		līmenis	Pieaugums %					
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst.		884	-0,2	0,0	0,0	-0,3	-0,3	-0,3
2. Nodarbinātība, darba stundas uz vienu nodarbināto		1 862	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Bezdarba līmenis (%)			6,5	6,4	6,0	6,0	5,5	4,9
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			-0,1	1,4	2,9	2,8	2,6	2,6
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			0,0	1,4	2,9	2,8	2,6	2,6
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. euro, faktiskās cenās	D.1	20 564	12,7	6,5	6,5	5,7	4,7	4,7
7. Bruto darba samaksa, euro		1 537	11,9	7,5	6,5	6,0	5,0	5,0

* Prognozes: 2024. gada februāra scenārijs

1d. tabula. Sektoru bilances* (pie mainīgas politikas)

% no IKP	EKS kods	2023	2024	2025	2026	2027	2028
1. Tekošais un kapitāla kods	B.9	-2,0	-2,6	-2,3	-2,2	-2,7	-3,3
t.sk.:							
- Preču un pakalpojumu bilance		-3,9	-4,4	-4,3	-4,2	-4,1	-4,0
- Ienākumu un pārvedumu bilance		-0,2	0,7	0,7	0,3	0,2	-0,8
- Kapitāla kods		2,0	1,1	1,4	1,6	1,2	1,5
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā	B.9	0,2	0,2	-0,1	0,0	-0,7	-1,5
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā	EDP B.9	-2,3	-2,9	-2,2	-2,2	-2,0	-1,8
4. Statistiskā novirze		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

* Prognozes: 2024. gada februāra scenārijs

2a. tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība (pie mainīgas politikas)

	EKS kods	2023	2023	2024	2025	2026	2027	2028
		milj. euro	% no IKP					
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem								
1. Vispārējā valdība	S.13	-921,1	-2,3	-2,9	-2,2	-2,2	-2,0	-1,8
2. Centrālā valdība	S.1311	-1 112,9	-2,8	-3,5	-2,8	-2,7	-2,3	-2,2
3. Pavalsts valdība	S.1312							
4. Vietējā valdība	S.1313	-111,0	-0,3	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	302,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,4	0,4
Vispārējā valdība (S.13)								
6. Kopējie ieņēmumi	TR	15 941,0	39,5	41,3	40,3	39,8	38,9	38,2
7. Kopējie izdevumi	TE	16 862,1	41,8	44,2	42,5	42,0	40,9	40,0
8. Budžeta bilance	B.9	-921,1	-2,3	-2,9	-2,2	-2,2	-2,0	-1,8
9. Procentu izdevumi	D.41	340,1	0,8	1,0	1,2	1,3	1,4	1,4
10. Primārā bilance		-581,0	-1,4	-1,8	-1,0	-0,9	-0,6	-0,4
11. Vienreizēji un citi islaicīgi pasākumi ²⁷		-820,8	-2,0	-1,7	-1,6	-1,6	-1,5	-1,3
Ieņēmumu sadaļas								
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		8 740,3	21,7	22,5	22,2	22,1	22,0	21,8
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	5 580,7	13,8	14,1	13,9	13,8	13,7	13,5
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	3 141,3	7,8	8,4	8,3	8,3	8,3	8,2
12c. Kapitāla nodokļi	D.91	18,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	4 245,9	10,5	11,0	11,1	11,2	11,1	11,1

²⁷ Skat. 3.1. tabulu.

	EKS kods	2023	2023	2024	2025	2026	2027	2028
		milj. euro	% no IKP					
14. Īpašuma ienākumi	D.4	557,9	1,4	1,3	0,7	0,7	0,6	0,6
15. Pārējie ieņēmumi		2 396,9	5,9	6,4	6,3	5,9	5,2	4,7
16. Kopējie ieņēmumi	TR	15 941,0	39,5	41,3	40,3	39,8	38,9	38,2
Nodokļu slogs (D.2 ²⁸ +D.5+D.61+D.91-D.995)		13 052,0	32,3	33,7	33,4	33,4	33,2	33,0
Izdevumu sadaļas								
17. Atbildība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	7 266,4	18,0	19,1	18,3	18,0	17,6	17,1
17a. Atbildība nodarbinātajiem	D.1	4 603,0	11,4	12,5	12,0	11,8	11,3	11,1
17b. Starppatēriņš	P.2	2 663,4	6,6	6,5	6,3	6,3	6,3	6,0
18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b) tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		5 384,5	13,3	13,6	13,1	13,5	13,5	13,5
18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	551,9	1,4	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8
18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	4 832,6	12,0	12,6	12,2	12,6	12,7	12,7
19.=9. Procentu izdevumi	D.41	340,1	0,8	1,0	1,2	1,3	1,4	1,4
20. Subsīdijas	D.3	525,7	1,3	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	1 643,4	4,1	5,3	5,6	5,3	4,6	4,6
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	228,8	0,6	0,3	0,3	0,3	0,3	0,0
23. Pārējie izdevumi		1 473,2	3,7	4,0	3,2	2,9	2,8	2,7
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	16 862,1	41,8	44,2	42,5	42,0	40,9	40,0
Valdības patēriņš	P.3	7 710,5	19,1	20,5	20,5	19,8	18,9	18,4

2b. tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2023	2023	2024	2025	2026	2027	2028
	milj. euro	% no IKP					
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	15 941,0	39,5	41,3	40,3	39,8	38,9	38,2
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	16 862,1	41,8	44,2	43,0	42,0	40,9	39,9

2c. tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2023	2023	2024	2025	2026	2027	2028
	milj. euro	% no IKP					
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	463	1,1	1,6	1,9	2,1	1,8	1,2
1.a no kuriem kapitālie izdevumi (bruto pamatkapitāla veidošana), kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	228	0,6	0,9	1,2	1,1	0,8	0,6
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	4,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	165,4	0,4	1,0	-0,7	0,2	0,0	0,0
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu	0	0	0	0	0	0	0

²⁸ Ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu.

3. tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā (pie mainīgas politikas)

% no IKP	COFOG kods	2022*	2028
1. Vispārējie valdības dienesti	1	4,4	3,9
2. Aizsardzība	2	2,2	3,7
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	2,0	1,8
4. Ekonomiskā darbība	4	5,7	5,2
5. Vides aizsardzība	5	0,5	0,4
6. Teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	6	0,8	0,8
7. Veselība	7	5,1	4,1
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,3	1,1
9. Izglītība	9	5,3	5,3
10. Sociālā aizsardzība	10	13,2	13,8
11. Kopējie izdevumi	TE	40,4	40,0

*2023. gada oktobra Vispārējās valdības budžeta un parāda notifikācija

4. tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2023. – 2028. gadā

% no IKP	EKS kods	2023	2024	2025	2026	2027	2028
1. Bruto parāds		43,4	45,2	46,3	46,2	48,8	48,2
2. Bruto parāda izmaiņas		1,8	1,8	1,2	-0,1	2,5	-0,6
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori							
3. Primārā bilance		-1,4	-1,8	-1,5	-0,9	-0,7	-0,3
4. Procentu maksājumi	EDP D.41	0,8	1,0	1,2	1,3	1,4	1,4
5. Krājumu izmaiņas		1,6	0,6	1,0	0,0	2,7	0,1
Valsts parāda netiešā procentu likme		2,1	2,5	2,8	2,9	3,1	3,1
Citi mainīgie							
6. Likvīdi finanšu aktīvi		9,2					
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6)		34,2					
8. Parāda amortizācija		3,8	3,1	3,4	4,3	2,4	3,8
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10. Vidējā dzēšana		6.79 gadi					

5. tabula. Cikliskā attīstība (pie mainīgas politikas)

% no IKP	EKS kods	2023	2024	2025	2026	2027	2028
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	-0,3	1,4	2,9	2,5	2,3	2,3
2. Vispārējās valdības neto aizdevumi	B.9	-2,3	-2,9	-2,2	-2,2	-2,0	-1,8
3. Procentu izdevumi	D.41	0,8	1,0	1,2	1,3	1,4	1,4
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi ²⁹		-2,0	-1,7	-1,6	-1,6	-1,5	-1,3
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		2,4	2,1	2,2	2,2	2,3	2,3
ieguldījums:							
- nodarbinātības		-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
- kapitāla		0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9
- kopējās ražošanas faktoru produktivitātes		1,7	1,3	1,4	1,4	1,4	1,5
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		-0,4	-1,1	-0,3	0,0	0,0	0,0
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		-0,1	-0,4	-0,1	0,0	0,0	0,0
8. Cikliski koriģētā bilance (2-7)		-2,1	-2,5	-2,1	-2,1	-2,0	-1,8
9. Cikliski koriģētā primārā bilance (8+3)		-1,3	-1,4	-0,9	-0,9	-0,6	-0,4

²⁹ Skat. 3.1. tabulu.

% no IKP	EKS kods	2023	2024	2025	2026	2027	2028
10. Strukturālā bilance (8-4)		-0,1	-0,8	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5

6. tabula. Salīdzinājums ar Stabilitātes programmas 2023.-2026. gadam prognozēm (pie mainīgas politikas)

	EKS kods	2023	2024	2025	2026	2027	2028
IKP pieaugums (%)	B1g						
2023.gads		0,0	2,0	2,9	2,8	-	-
2024.gads		-0,3	1,4	2,9	2,5	2,3	2,3
Izmaiņas		-0,3	-0,6	0,0	-0,3	-	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9						
2023.gads		-4,0	-2,5	-2,2	-0,7	-	-
2024.gads		-2,3	-2,9	-2,2	-2,2	-2,0	-1,8
Izmaiņas		1,7	-0,4	0,0	-1,5	-	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)							
2023.gads		39,6	39,7	39,8	38,9	-	-
2024.gads		43,4	45,2	46,3	46,2	48,8	48,2
Izmaiņas		3,8	5,5	6,5	7,3	-	-

7. tabula. Publisko finanšu ilgtspēja³⁰

% no IKP	2022	2030	2040	2050	2060	2070
Ar vecumu saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi	17,3	16,4	16,0	16,1	16,4	15,4
Pensiju izdevumi (valsts pensijām)	7,2	6,9	6,5	6,3	6,1	5,4
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas - uz iemaksām balstītās	6,3	6,2	5,8	5,6	5,5	4,7
Citas pensijas (t.sk. invaliditātes, apgādnieka zaudējuma gadījumā)	0,9	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7
Ne-sociālās apdrošināšanas pensijas (iesk. minimālās pensijas un minimālā ienākuma nodrošināšanu)	0,01	0,01	0,01	0,02	0,02	0,02
Veselības aprūpes izdevumi	6,0	5,4	5,6	5,8	5,9	5,8
Ilglaicīgās aprūpes izdevumi	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8
Izglītības izdevumi	3,6	3,6	3,3	3,3	3,6	3,4
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts pensiju speciālajā budžetā	7,9	7,3	7,2	7,2	7,2	7,1
Sistēmiskas pensiju reformas						
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	0,1	0,2	0,5	1,2	1,9	2,2
Pieņēmumi						
Darba produktivitātes (stundā) pieaugums, %	1,9	3,1	2,2	2,0	1,6	1,2
Potenciālā IKP pieaugums, % salīdzināmās cenās	1,7	1,4	1,2	0,4	0,9	0,9
Līdzdalības līmenis, vīrieši (vecuma grupa 20-64)	85,6	86,0	86,2	86,0	87,1	86,3
Līdzdalības līmenis, sievietes (vecuma grupa 20-64)	79,9	79,4	79,0	79,4	80,8	80,0
Līdzdalības līmenis, kopā (vecuma grupa 20-64)	82,7	82,7	82,7	82,8	84,1	83,3
Bezdarba līmenis (vecuma grupa 20-64)	6,9	6,8	6,9	6,5	6,4	6,5
Iedzīvotāji (vecuma grupa 65+), % no kopējā iedzīvotāju skaita	22,8	10,8	11,0	11,1	9,8	11,1

7.a. Netiešās saistības

% no IKP	2023
Valsts un pašvaldību garantijas	1,4

³⁰ Datu avots: 2024. gada Novencošanās ziņojums

8.tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi*

	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Īstermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)	3,4	3,2	2,2	2,2	2,2	2,2
Ilgtermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3
EUR/USD kurss (gada vidējais)	1,08	1,09	1,09	1,09	1,09	1,09
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	5,8	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,5	3,3	3,5	3,5	3,5	3,5
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	0,5	0,9	1,7	1,7	1,7	1,7
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjomu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	-7,0	10,7	3,2	3,2	3,2	3,2
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjomu izmaiņas, izslēdzot ES, %	-8,4	11,5	4,3	4,3	4,3	4,3
Naftas cena (Brent, USD par barelu)	82,5	82	79	79	79	79

* Prognozes: 2024. gada februāra scenārijs

9. tabula. ANM ietekme

Ieņēmumi no ANM pārvedumiem (% no IKP)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
ANM ieņēmumi iekļauti vispārējās valdības prognozēs	0,0	0,0	0,0	0,4	1,4	1,7	1,0
ANM atmaksas (naudas plūsma) no ES	0,0	0,7	0,5	0,0	0,9	0,6	1,9
Izdevumi, kas tiek finansēti no ANM pārvedumiem (% no IKP)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
KĀRTĒJIE IZDEVUMI	0,0	0,0	0,003	0,1	0,6	0,6	0,3
Bruto pamatkapitāla veidošana P.51g	0,0	0,0	0,01	0,3	0,9	1,0	0,7
Kapitāla pārvedumi D.9							
KAPITĀLIE IZDEVUMI	0,0	0,0	0,01	0,3	0,9	1,0	0,7
Citas izmaksas finansētas no ANM pārvedumiem (% no IKP)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Nodokļu ieņēmumu samazinājums	-	-	-	-	-	-	-
Citas izmaksas, kas ietekmē ieņēmumus	-	-	-	-	-	-	-
Finanšu transakcijas	-	-	-	-	-	-	-

Finanšu ministrs

A. Ašeradens

Krauze-Tola 25681938
klinta.krauze@fm.gov.lv